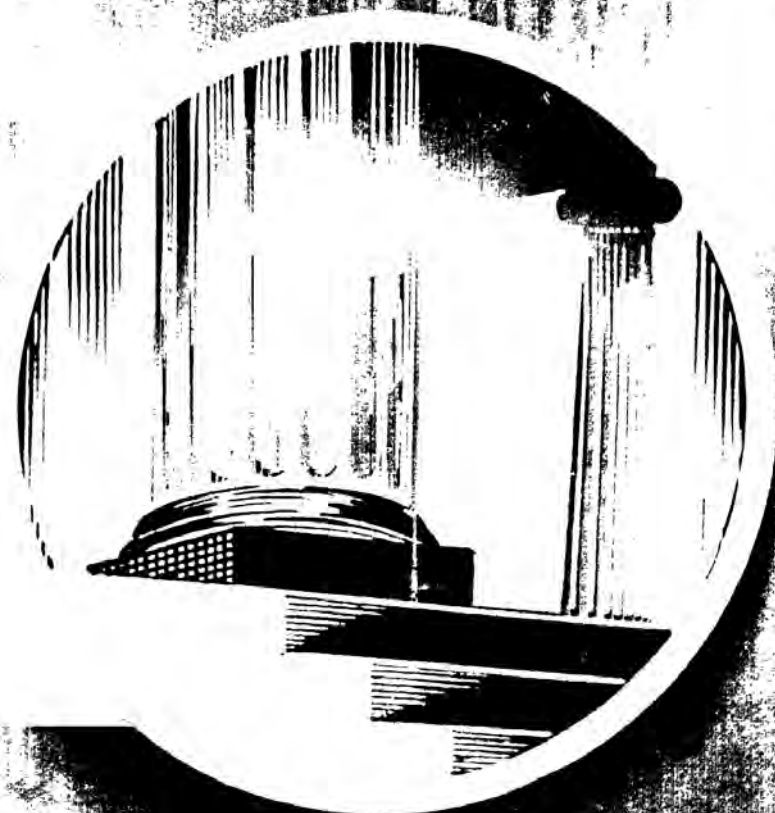

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΒΗΜΑ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ
ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Διοικήσεις	: Είς τό δέκατον ἔτος	Σελ. 1
Γ. Παλαιολόγου	: Ἰωάννης Ἰάκωβος Ρουσσώ	» 2
Γ. Ρούσκα	: Ἡ Ἀναλυτική ψυχολογία καί ἡ συνείδηση	» 7
Κ. Κίτσου	: Ἡ ἐπιμόρφωση τῶν διδασκάλων	» 9
Αἰκ. Χαραλαμποπούλου-Καταικάρη	: Ἀπό τό ἡμερολόγιο τῶν μαθητῶν τῆς Β' τάξεως	» 12
Χ. Ζήση	: Γενική ἐπιστημονική θεωρησις τοῦ χαρακτήρος	» 15
Ἰ. Χαραλαμποπούλου	: Τό σύγχρονο σχολεῖο εἶναι σχολεῖο ἀγωγῆς καί ὄχι σχολεῖο γνώσεων	» 17
Θ. Πλατανιά	: Ποῖος ὁ ὀρθός τρόπος ἐπιλογῆς τῶν εκπαιδευτικῶν λειτουργῶν	» 19
Ε. Θεοδωροπούλου	: Χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς Ἡ.Π.Α.	» 21
Δ. Τσαρμποπούλου	: Μουσική καί δημοτικὸ τραγούδι	» 23
Α. Κακαβούλη	: Ἡ ἐπαγγελματική ἐκπαίδευσις	» 25
Β. Φθενάκη	: Ἡ ἐπιστήμη τῆς γραφολογίας καί τό ἔργον τοῦ παιδαγωγοῦ	» 29
Βιβλιοκρισία	: «Γενική διδακτική» Α. Ἰ-σηγόνη—«Τί ἰδανικά πρέπει νά κληροδοτοῦμε στήν καινούργια γενιά» Ἀρ. Γιαπαλή—«Ἡ διδασκαλία τοῦ πεζογραφήματος» Κ. Πενλίδη—«Τό κλειδί τῆς ἐπιτυχίας στό γυμνάσιο» Δ. Καράλη	» 31

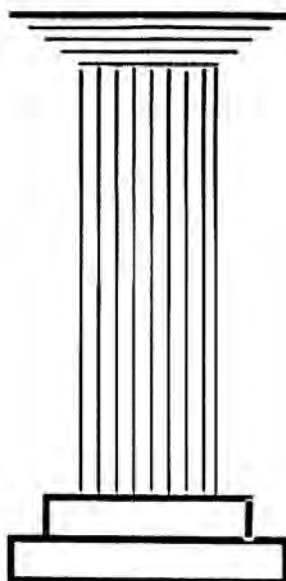
ΕΤΟΣ Ι' — ΤΕΥΧΟΣ 3ον 4ον
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1962

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ — ΕΚΔΟΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α - ΤΗΛ. 236.547 - 221.316

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΥΒΑΛΑΣ
ΓΕΩΡΓ. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ
ΓΕΩΡΓ. ΤΖΟΒΑΪΡΗΣ
ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΣ
ΠΑΝ. ΜΑΡΟΥΤΣΟΣ
ΠΕΤΡ. ΤΖΑΒΑΡΑΣ
ΙΩΑΝ. ΜΑΛΕΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΜΗΝ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ

Πρόεδρος
Α' Αντιπρόεδρος
Β' Αντιπρόεδρος
Γεν. Γραμματεὺς
Ταμίας
Μέλος
Μέλος
Μέλος

Επιστημονικόν Βῆμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α — ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 236.547 — 221.316

ΕΤΟΣ Ι' — ΤΕΥΧΟΣ 3ον — 4ον
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1962

Τιμή τεύχους Δραχ. 5
Συνδρομή διὰ τὰ μέλη « 50

ΕΙΣ ΤΟ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΤΟΣ

Τὸ «Επιστημονικόν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου» εἰσηλθεν εἰς τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς του.

Τὸ περιοδικὸν αὐτό, καρπὸς καὶ μόχθος τοῦ ἀγωνιζομένου εἰς τὰς Ἑθνικὰς ἐπάλξεις τοῦ Ἑλληνος Διδασκάλου καὶ πιστὸν εἰς τὰς βασικὰς ἀρχὰς του, ἐφιλοδόγησε πάντοτε νὰ γίνῃ ὁ φορεὺς τῶν συγχρόνων ἐξελίξεων τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης καὶ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς Λαϊκῆς Παιδείας μας καὶ τῶν δημιουργικῶν ἐργατῶν της.

Ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον, πρὸ ἐννέα ἐτῶν, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς ΚΕ'. Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Κλάδου, καὶ αἰσθητῶς βελτιούμενον ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἐμφανίζεται σήμερον ἄρτιον, ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, ὥστε, δικαίως καὶ εὐλόγως, νὰ ὑπερηφανεύεται ὁ Διδασκαλικὸς κόσμος.

Καθ' ὅλον τὸ διαρρεῦσαν διάστημα, ἐδημοσιεύθησαν ἄρθρα καὶ μελέται διαπρεπῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων Παιδαγωγῶν, εὐγενῶς προσφερθέντων.

Ὡσαύτως, εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἐργασίαι πολλῶν συναδέλφων, οἵτινες ἐξέφρασαν τὰς πνευματικὰς ἀνησυχίας, διετύπωσαν τὰς ἀπορίας καὶ δυσκολίας τοῦ ἔργου των καὶ διετράνωσαν τὴν πίστιν εἰς τὴν ἱεράν, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Κοινωνίᾳ, ἀποστολήν των. Οὕτω, τὸ περιοδικὸν αὐτὸ κατέστη τὸ πραγματι-

κὸν Βῆμα τῶν μοχθούντων Ἑλλήνων Διδασκάλων διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Παιδείας, ἀπηχοῦν τοὺς πόθους καὶ τὰ ἰδανικὰ τῆς διδασκαλικῆς ψυχῆς καὶ ἱκανοποιοῦν τὴν ἐφεσιν πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου, ὑπηρετᾷ τοῦ ὁποίου ὅλοι ἐτάχθημεν.

Τὸ «Επιστημονικόν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου» αἰσθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσῃ θερμῶς τοὺς ἐκλεκτοὺς συνεργάτας του καὶ ἅπαντας τοὺς συναδέλφους τῆς Χώρας διὰ τὴν βαθεῖαν ἐκτίμησιν, στοργὴν καὶ συμπαράστασιν, μεθ' ὧν περιέβαλον αὐτὸ μέχρι σήμερον, ὥστε, μετὰ θάρρους καὶ αἰσιοδοξίας, νὰ προσατενίσῃ πρὸς ἓνα καλύτερον μέλλον.

Εὐρισκόμενον ἤδη εἰς περίοπτον θέσιν, ἐφάμιλλον τῶν ξένων περιοδικῶν, θὰ ἐξακολουθήσῃ, μετὰ τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμόν, νὰ θητεύῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Λαϊκῆς Παιδείας, ἀποβαῖνον οὕτω πολῦτιμον βοηθητικὸν ὄργανον διὰ μίαν γόνιμον καὶ σύγχρονον σχολικὴν ἐργασίαν.

Ἐρμηνευτὴς τῶν πόθων 23.000 πνευματικῶν ταγῶν τοῦ ἔθνους μας, φιλοδοξεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ, ὑπὸ τὰς σημερινὰς κρίσιμους περιστάσεις, εἰς τὸ ἀκέραιον τὸ χρέος του πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Παιδείαν, ἀποτελοῦσαν τὴν σπουδαιότεραν λειτουργίαν τῆς Πολιτείας.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

κακῶς τὸ θέμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἀρχίσατε λοιπὸν νὰ παρατηρῆτε καλύτερον πρὸς μελέτην τοὺς μαθητὰς σας, διότι ἀσφαλῶς δὲν τοὺς γνωρίζετε ποσῶς.

Κατὰ ταῦτα, ἐὰν ἀναγινώσκετε τὸ βιβλίον τοῦτο, ὑπὸ τὴν ἐποψὴν αὐτὴν, δὲν τὸ θεωρῶ χωρὶς ὠφέλειαν δι' ὑμᾶς..... Ἀναγινώσκων τις τὸ βιβλίον τοῦτο, θὰ νομίσῃ ὅτι ἀναγινώσκει μᾶλλον τὰς ὀνειροπολήσεις ἐνὸς ὁραματιστοῦ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, παρὰ τὸ ἐγχειρίδιον ἀγωγῆς. Ὅ,τι ἔγραψα δὲν τὸ ἔγραψα βασιζόμενος ἐπὶ τῶν ἰδεῶν ἄλλου τινός, ἀλλὰ τῶν ἰδικῶν μου. Δὲν βλέπω ποσῶς, ὡς οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι. Πρὸ πολλοῦ μὲ κατηγοροῦσαν δι' αὐτό. Ἀλλ' ἐξαρτᾶται παρ' ἐμοῦ νὰ προσλάβω ξένους ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ ὑποκρίνωμαι ἰδέας ἄλλων; Ὅχι.....

Ἡ ὁλεθρία ἐπίδρασις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῆς Φύσεως καὶ τῶν προϊόντων της... (Βιβλίον Α', σελ. 1η).

«Πᾶν εἶναι καλὸν ἐξερχόμενον τῶν χειρῶν τοῦ Δημιουργοῦ τῶν πραγμάτων· πᾶν ἐκφυλίζεται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀνθρώπου. Οὗτος βιάζει μίαν γῆν νὰ τρέφῃ τὰ προϊόντα μιᾶς ἄλλης· ἐν δένδρον νὰ φέρῃ τοὺς καρποὺς ἄλλου δένδρου· συμμιγνύει καὶ συγχέει τὰ κλίματα, τὰ στοιχεῖα, τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Ἀκρωτηριάζει τὸν σκύλον τοῦ, τὸν ἵππον τοῦ, τὸν δοῦλον τοῦ. Ἀναστατώνει τὰ πάντα· παραμορφώνει τὸ πᾶν· ἀγαπᾷ τὴν δυσμορφίαν, τὰ τέρατα. Δὲν εὐχαριστεῖται μὲ τίποτα ὅπως τὸ ἐπλασεν ἡ φύσις, οὔτε ἀκόμη καὶ μὲ τὸν ἀνθρώπον· ζητεῖ νὰ τὸν σαμάξῃ, παιδεύῃ δι' ἑαυτὸν, ὡς ἵππον τινὰ τοῦ σταύλου, ζητεῖ νὰ τὸν σχηματοποιῇ κατὰ τὰς συνηθείας τοῦ, ὅπως ἐν δένδρον τοῦ κήπου τοῦ».

Ἀρνητικὴ ἀγωγή.

«Θὰ ἐτόλμων νὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα τὸν μέγιστον, τὸν τὰ μάλιστα σπουδαῖον, τὸν τὰ μάλιστα ὠφέλιμον κανόνα τῆς ὅλης ἀγωγῆς; Οὗτος εἶναι νὰ μὴ κερδίζωμεν χρόνον, ἀλλὰ νὰ χάνωμεν χρόνον. Ἀναγνώσται, συγχωρήσατέ μοι τὰ παράδοξά μου. Ὁ σκεπτόμενος ἄνθρωπος κάμνει χρῆσιν αὐτῶν. Καὶ τί θὰ ἔχετε νὰ εἴπετε; προτιμῶ νὰ εἶμαι ἄνθρωπος τῶν παραδοξολογιῶν παρὰ τῶν προκαταλήψεων».....

Ἡ πρώτη ἀγωγή ἐπομένως ὀφείλει νὰ εἶναι καθαρῶς ἀρνητικὴ. Αὕτη συνίσταται ὅχι εἰς τὸ νὰ διδάσκῃ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ νὰ προφυλάσῃ τὴν καρδίαν ἀπὸ τῶν ἀμαρτημάτων καὶ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τῆς πλάνης. Ἐὰν ἠδύνασθε, νὰ μὴ κάμνετε τίποτε καὶ νὰ μὴ ἀφήνετε νὰ κάμνουν τίποτε. Ἐὰν ἠδύνασθε νὰ ὀδηγήσετε τὸν μαθητὴν σας ὑγιᾶ καὶ σωματικῶς ἰσχυρὸν μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 12 ἐτῶν, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ διακρίνῃ τὴν δεξιὰν χεῖρά του ἀπὸ τὴν ἀριστεράν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἠνοίγοντο οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς νοήσεώς του εἰς τὸν λόγον (τὴν λογικὴν). Χωρὶς προκαταλήψεις, χωρὶς

ἔξεις, δὲν θὰ ὑπῆρχε τίποτε ἐν αὐτῷ τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν φροντίδων σας. Μετ' ὀλίγον θὰ καθίστατο εἰς τὰς χεῖράς σας ὁ μαθητής σας ὁ πλέον σῶφρων τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἀρχίζοντες νὰ μὴ κάμνετε τίποτε, θὰ εἴχετε κάμει ἐν θαύμα ἀγωγῆς...».....

(Livre II p. 77)

«Μὴ δεικνύετε ποτὲ εἰς τὸ παιδί κάτι, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἴδῃ. Ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπότης τῷ εἶναι ξένη σχεδόν, μὴ δυναμένη νὰ τὸ διαπαιδαγωγῇ μέχρι τῆς καταστάσεως τοῦ ἐνήλικος, καταβιβάσατε δι' αὐτὸ τὸν ἐνήλικα εἰς τὴν κατὰστασιν τοῦ παιδίου.

Σκεπτόμενοι τί δύναται νὰ τῷ εἶναι χρησίμους εἰς ἄλλην τινὰ ἡλικίαν, μὴ τῷ ὁμιλῇτε, παρὰ δι' ὅ,τι θεωρεῖ ἀπὸ τοῦδε ὠφέλιμον. Τοῦ λοιποῦ μὴ προβαίνετε εἰς οὐδεμίαν σύγκρισιν τοῦ μαθητοῦ σας πρὸς ἄλλα παιδιὰ· μὴ τῷ δημιουργεῖτε ἀντιπάλους, οὐδὲ ἀνταγωνιστάς, ἀκόμη καὶ ὅταν ἀρχίζῃ νὰ λογικεύεται. Προτιμῶ ἑκατοντάκις νὰ μὴ μάθῃ τι, παρὰ νὰ μάθῃ ἐκ ζηλοτυπίας, ἢ ἐκ ματαιοδοξίας. Μόνον θὰ σημειώσω ὅλα τὰ ἔτη τὰς προόδους, τὰς ὁποίας θὰ ἔχῃ κάμει, θὰ τὰς παραβάλλω μὲ ὅσας θὰ κάμῃ τὸ προσεχὲς ἔτος, ὅτε θὰ τῷ εἴπω: Ἐμεγάλας τόσας γραμμάς. Ἰδοὺ ἡ τάφος, τὴν ὁποῖαν ἐπηδοῦσες· τὸ βάρος τὸ ὁποῖον ἔφερες· τὴν ἀπόστασιν εἰς τὴν ὁποῖαν ἐρριπτες τὸν λίθον· τὴν ἀπόστασιν, τὴν ὁποῖαν διέτρεχες διὰ μιᾶς ἀναπνοῆς κ.τ.λ. Ἄς ἴδωμεν τί θὰ κόμῃς τώρα. Τὸ ἀποκτῶ μὲ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ τὸν κάμω (τὸν μαθητὴν μου δηλ.) νὰ ζηλέψῃ ὅπως-δήποτε. Θὰ θελήσῃ νὰ ὑπερβάλῃ ἑαυτὸν; τὸ ὀφείλει· δὲν βλέπω τίποτε τὸ ἄτοπον, εἰς τὸ νὰ γίνῃ ἀντίζηλος ἑαυτοῦ».

Μισῶ τὰ βιβλία· ταῦτα δὲν διδάσκουν παρὰ νὰ ὁμιλῇ τις περὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζει. Λέγεται ὅτι ὁ Ἑρμῆς ἐχάραξεν ἐπὶ στηλῶν τὰ στοιχεῖα τῶν Ἐπιστημῶν, ἵνα προφυλάξῃ τὰς ἀνακαλύψεις τοῦ ἀπὸ κατακλυσμόν. Ἐὰν τὰς εἶχεν ἐντυπώσει εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἀνθρώπων, αὗται θὰ διετηροῦντο ἐκεῖ διὰ τῆς παραδόσεως Ἐγκέφαλοι καλῶς προπαρασκευασμένοι εἶναι μνημεῖα, ὅπου χαράσσονται ἀσφαλέστερα αἱ ἀνθρώπιναι γνώσεις».

Livre III p. 201 - 202.

Παρόμοια χωρία, ὡς τὰ ἀνωτέρω ἀνατυποῦνται πολλαχοῦ ἐν τῷ Αἰμιλίῳ, διότι ἐν αὐτῷ τὰ πάντα χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν σκέψιν τῆς ἀρνητικῆς ἀγωγῆς.

**Τὸ περιεχόμενον τοῦ «Αἰμιλίου»
περιληπτικῶς**

Βιβλίον Α' (1ον ἔτος)

Τὰ πάντα ἔχουν καλῶς ἐν τῇ φύσει, ἐκφυλίζονται ὁμῶς διὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἀγωγή ἀρχίζει μὲ τὴν ἀγωγή τῆς μητέρας, ἥτις ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ τὰ καθήκοντά της (καίτοι ὁ Ρουσσώ

οὐδέποτε ἐξεπλήρωσε τὰ ἰδικά του καθήκοντα πρὸς τὰ τέκνα του). Τὸ βρέφος δὲν πρέπει νὰ δένεται καὶ νὰ κινδυνεύῃ (ἀρνητικὴ ἀρχή). Ἐκλογὴ τοῦ παιδαγωγοῦ, πρὸ πάντων ὑπὸ τοῦ πατρός, ἐάν οὗτος δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ γίνῃ φίλος, ἢ μᾶλλον εἰς παιδαγωγὸς τοῦ τέκνου του. Ὁ πατὴρ ἐνδείκνυται νὰ προέρχεται ἀπὸ εὐγενῆ τάξιν, ἐκ φύσεως ὑγιῆς.

Πρώτη ἀρχή. Ἐντυπώσεις ἐκ τῶν αἰσθησεων νὰ γίνωνται νοηταί, τὰ συναισθήματα ἐξελλισσονται.

Βιβλίον Β' (παιδίον 1 - 12 ἔτος)

Ὁ Ρουσσώ ἀφήνει τὸν τρόφιμον νὰ ζῇ εἰς τὴν ἐξοχὴν. Τὸ παιδίον ἀποκομίζει βαθμὴδὸν αὐτοσυνείδησιν. Ἐπιζητεῖ τὴν εὐτυχίαν τοῦ τὴν ὁποῖαν εὐρίσκει ἐν ἑαυτῷ. Σκληραγωγία τοῦ σώματος. Ἀγὼν, παιγνίδια, ἱκανοποίησις τῶν ὁρμῶν. Οὐδὲν μάθημα, πρὶν ἢ γίνῃ ὁ παῖς ἱκανὸς πρὸς μάθησιν. Νὰ φυλάσσεται ὁ διδάσκων, ἀπὸ τοῦ νὰ θέτῃ εἰς ἐνέργειαν λίαν πρωτῶς τὴν ἀγωγὴν. Νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν τῆς ἐμπειρίας (Γεωμετρία - Ἀνάγνωσις).

Ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως. Εἰς οὐδὲνα νὰ προξενῇ τὸ παιδί κακόν. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἀρνητικῆς ἀρχῆς τοῦ Ρουσσώ. Ἐνταῦθα εὐρίσκει τις τὴν ἀρχὴν τῆς φυσικῆς ποινῆς. Τιμωρία «φυσικῶς» διὰ διδασκαλίας καὶ διαφωτισμοῦ π.χ. δὲν πρέπει νὰ παῖξῃ τις μὲ τὸ μαχαίρι, διότι θὰ τραυματισθῇ. Ὑπάρχουν ὁμοίως καὶ τὰ ὄρια εἰς τὴν φυσικὴν ταύτην ποινήν. Διότι ποινὰ εἶναι ἐνέργεια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐνδέχεται νὰ μὴ δυνηθῇ τὸ παιδί νὰ ἀναλάβῃ ποτέ.

Βιβλίον Γ' (παιδίου 12 - 15 ἐτῶν)

Ἐντεῦθεν ἀρχίζομεν νὰ διδάσκωμεν τὸν μαθητὴν μετὰ τὴν φυσικὴν ἐμφάνισιν τῆς γνώσεως. Ἡ γνῶσις ἀπόκειται εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ γνῶναι καὶ ἐμπειρίας. Αἱ προσφοραὶ τῶν ἔξωθεν πρέπει νὰ γίνωνται ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ἀλλὰ νὰ εἶναι πλήρεις ἐντυπώσεων. Νὰ μὴ χρησιμοποιῶνται βιβλία. Νὰ ἀρχίζωμεν μὲ τὰ φυσικὰ ὀνόματα. Ὅλα τὰ ἐποπτικὰ μέσα ὀφείλει ὁ τρόφιμος νὰ τὰ κάμνῃ μόνος του.

Βιβλίον Δ' (Μετὰ τὸ 15ον ἔτος Ἐφηβεία)

Ἠθικο-θρησκευτικὴ ἀγωγή.

1. Ἡ ἠθικὴ, κατὰ τὸν Ρουσσώ, δὲν ἐρεῖται ἐπὶ τοῦ λογικοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὁρμῶν καὶ τῆς καλωσύνης τῆς καρδίας. Ὅμιλεῖ ἐπ' εὐκαιρίᾳ περὶ «ἠθικοῦ ἐνστίκτου», «φυσικῆς καλωσύνης. Παραδείγματα δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἀπὸ ἠθικὴν τινα ἱστορίαν, ἀλλὰ ἀπὸ συναισθηματικὴν τινα ἱστορίαν.

Τὸν Πλούταρχον θεωρεῖ τὸν ἰσχυρότατον ἠθικολόγον, ἐξ ὧν ἐγνώρισεν. Ἡ φωνὴ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὴν φυσικὴν καλωσύνην τῆς καρδίας.

2) Τὶ εἶναι θρησκευτικὴ ὁμολογία; μέρος - μεταφυσικόν' πραγματεύεται τὴν φυ-

σικὴν θρησκείαν.

II μέρος - πρακτικόν' πραγματεύεται τὴν θρησκείαν τῆς καρδίας.

III μέρος - κριτικόν' πραγματεύεται τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείαν.

Ὁ Ρουσσώ κλίνει πρὸς τὸ δεύτερον μέρος, τὴν θρησκείαν τῆς καρδίας' μετασχηματίζει τὴν λογικὴν θρησκείαν, εἰς θρησκείαν ὁρμῶν, συναισθήματος καὶ καρδίας.

I Μέρος - Μεταφυσικόν

Τὴν θεότητα ἔχομεν μᾶλλον ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, ἀποκτωμένην οὐχὶ διὰ διδασκαλίας (Καρτέσιος, Locke).

α' δόγμα: Ὁ θεὸς διοικεῖ τὴν φύσιν.

β' * Ὁ ἄνθρωπος ἐλεύθερος, ἐμψυχωμένος ἀπὸ ἀσώματον ὑπόστασιν.

γ' * (Διαφωτισμὸς - Λεϊβνίτιος).

II Μέρος - Πρακτικόν.

Ὁ θεὸς γεννᾷ ἐν ἐμοὶ ἐσωτερικὸν συναίσθημα (sentiment interieur). Τοῦτο εἶναι πηγὴ ἐσωτερικῆς πεποιθήσεως. (Μυστικισμὸς - διδασκαλία τῶν ἐνστίκτων). Ἡ ἐσωτερικὴ συνείδησις περιέχει γενικοὺς νόμους. Ὁ Ρουσσώ εὐρίσκει ἐν τῇ Φύσει τὰς ἀρχὰς τῆς ἀρετῆς καὶ καλωσύνης, ἀνεξαρτήτως λογικοῦ καὶ μορφώσεως.

Sentiment interieur εἶναι ἡ διὰ τῆς φύσεως μεταδιδόμενη φωνὴ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως

III Μέρος - Κριτικόν.

Φυσικὴ θρησκεία εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον ἡ θρησκεία τῆς καρδίας, τοῦ συναισθήματος. Ἡ θρησκεία τὴν ὁποῖαν ὁμολογεῖ τις, εἶναι κρατικὴ ὑπόθεσις. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν χώραν, ὅπου ἐγεννήθη τις.

Ε' Βιβλίον Σοφία (Sophie)

Ὁ Αἰμίλιος εὐρίσκει σύντροφον τῆς ζωῆς του, ὁμοίως διαπαιδαγωγηθεῖσαν, τὴν Σοφίαν. Κατὰ τρία κύρια σημεῖα διακρίνονται τὰ δύο φύλα, κατὰ τὸν Ρουσσώ.

α) Ὁ ἀνὴρ εἶναι ἰσχυρὸς, δραστήριος· ἡ γυνὴ ἀσθενής.

β) Ὁ ἀνὴρ ἐνδείκνυται νὰ ἀρχῇ· ἡ γυνὴ νὰ ὑπακούῃ.

γ) Ὁ ἀνὴρ κυριαρχεῖ διὰ τῆς δυνάμεως, ἡ γυνὴ διὰ τῆς ἀδυναμίας.

Τὴν γυναῖκα χαρακτηρίζει ὡς συνήθως πονηράν, δολίαν, ὧν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο κάπως ἀρχαιοπρεπὴς καθ' ὅσον τότε ἔζη εἰς Παρισίους καὶ ὑπὸ τὴν ἐπῆρειαν τῆς τότε μοναστικῆς ἀγωγῆς.

Περὶ Γάμον

Ὁ Ρουσσώ ἐν τῷ Αἰμιλίῳ συνιστᾷ γάμον ἐκ συμπαιθείας, κλίσεως, οὐχὶ γάμον συνοικεσίου. Τοιοῦτος γάμος εἶναι τι νέον ἐκ μέρους τοῦ Ρουσσώ, τὸ πρῶτον τονιζόμενος παρ' αὐτοῦ. Προέρχεται ἀπὸ τὴν παρ' αὐτοῦ ἀντίληψιν περὶ ἀνθρώπου καὶ ἀνθρωπισμοῦ, μὴ ἀναγνωρίζον.

τος διαφορὰν ἐκ τῆς διαφορᾶς τάξεως, εἰς τὴν τις ἀνήκει.

Γενικαὶ Παρατηρήσεις

Ὁ Ρουσσώ περαιτέρω κάμνει τὸν Αἰμίλιον νὰ περιηγηθῇ ἀντὶ τὸν Κόσμον, χωρὶς ὅμως νὰ διαπαιδαγωγηθῇ εἰς ἀστόν, ἀλλ' εἰς ἄνθρωπον.

Ἐντὺ οὗτα εὐρίσκομεν ἕν κεφάλαιον περὶ «πολιτειακῆς ἀγωγῆς» Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν κρατικῶν-ἐθνικῶν Συντογμάτων.

Ὁ Αἰμίλιος φέρει ἰσχυρῶς ἀτομιστικὸν χαρακτήρα (ἐντραφεῖ δι' αὐτὸν καὶ περὶ ἐαυτοῦ), ἐν ᾧ εἰς τὸ Κοινωνικὸν Συμβόλαιον τὸ ἄτομον ὑποτίσσεται εἰς τὴν λαϊκὴν θέλησιν.

Εἰς τὸν Αἰμίλιον ἀναπτύσσεται εἰς ἀριστοκρατικὸς ἀτομισμός. Ὅσον μοντέρνος καὶ ἂν εἶναι ὁ Ρουσσώ δὲν εἶχε τονίσει τὴν ἀτομικὴν ἰδιοτυπίαν τοῦ παιδός, οὐδὲ τὴν καθώρισεν εἰς τὴν ἀγωγήν του. Κατ' οὐσίαν πρόκειται, τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδός κατὰ Ρουσσώ, περὶ ἀτομιστικῆς ἀγωγῆς καὶ οὐχὶ περὶ ἀγωγῆς τῆς ἀτομικότητος.

Παιδαγωγικὴ ἐπίδρασις τοῦ Ρουσσώ.

Παιδαγωγικὰς ἐπιδράσεις τοῦ Ρουσσώ εὐρίσκομεν ἐπὶ τριῶν κατευθύνσεων:

α) Ἐπὶ τῶν Φιλανθρωπικῶν

(Σωματικὴ σκληραγωγία, Ροπή πρὸς τὴν Φύσιν, ἀνθρωπιστικὴ μετ' ἐλεῖσιν τοῦ παιδός.)

β) Ἐπὶ τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, εἰς τὸ μέσον στάδιον αὐτοῦ (Humanismus)-Schiller, Goethe, Humboldt) Εἰς τὴν περίοδον καθ' ἣν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεωροῦντο καὶ ἦσαν εἰς ἀφελῆς κατὰ Φύσιν λαός, καὶ ἀπὸ τοῦ Ρουσσώ τοιοῦτοι ἐπεχειρήθη νὰ γίνων καὶ οἱ νεώτεροι λαοί.

γ) Ἐπὶ τοῦ Πεσταλότση, δια τῶν ἰδεῶν καὶ ἀπαιτήσεων του, νὰ ἐλευθερώσωμεν καὶ ἐξελιξώμεν τὸς φυσικὰς δυνάμεις τοῦ παιδός. Πλέον ἰσχυρὸν ἐπὶ τὸν Πεσταλότσην ἡ ἀρνητικὴ ἀγωγή τοῦ Ρουσσώ. Ὁ Humanismus ἐπέδωκε τὸν καθαρὸν ἀνθρωπισμὸν τοῦ Ρουσσώ.

Συμπέρασμα

Ὁ Ρουσσώ, γράφων τὸν Αἰμίλιον, δὲν ἐσκέφθη τὰ πτωχὰ παιδιὰ τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσεως, ἀλλὰ τὴν δι' αὐτενεργείας μόρφωσιν εὐγενῶν, πλουσιῶν νέων, ἀριστοκρατῶν. Ὁ Ρουσσώ παίζει τὸν ρόλον ὁδηγοῦ, προσκολλωμένου εἰς τὸν μαθητὴν του (τὸν Αἰμίλιον) καὶ καθοδηγοῦντα αὐτὸν ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ γάμου. Ἡ μόρφωσις ἐπιτελεῖται μακρὰν τῆς πόλεως ὅπου ἐδρεῖται ὁ διασφαιρὸν τὰ πάντα πολιτισμός. Ὁ Αἰμίλιος ποσύρεται μονήρης εἰς τὴν ἐξοχὴν, χωρὶς βιβλία, χωρὶς φοίτησιν εἰς σχολεῖα καὶ χωριστὰς τάξεις, χωρὶς διδασκάλους καὶ συμμαθητάς, λαμβάνων μίαν θέσιν ἐκκολαφίσαν ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ Ρουσσώ. Ἀποβιβάζει εἰς ὅσον Ρωβινσώνον Κρούσου τῆς ἀγωγῆς, σχηματίζόμενος, μορφούμενος καὶ ἐξελισσόμενος ὑπὸ συνθήκας ἐκτὸς τῶν συνηθῶν, ὅ, ὅπως νὰ κινηθῇ ἐκτὸς τῆς παραδόσεως καὶ ἰδῶν πρὸς κτηθέντων διδασμάτων τῆς Ἐπιστήμης, Ἠθικῆς

καὶ θρησκείας, χαράσσων ἰδίαν γραμμὴν δι' αὐτενεργείας ἐν τῇ ἐκπαιδευτικῇ σφαίρᾳ.

Αἱ πρωτότυποι παιδευτικαὶ ἐπινοήσεις καὶ πειραματικαὶ τοῦ Ρουσσώ, καίτοι παράδοξοι λίαν, συνέβαλον εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ ἐπὶ νέων ἀρχῶν (ἰδίᾳ τῆς μελέτης τοῦ παιδιοῦ ὑπὸ τῶν ἐνηλίκων καὶ τοῦ τονισμοῦ τῆς διαφορᾶς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐνήλικος) θεμελιώσιν τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ἀγωγῆς, ἀνοίξασαι τὸν δρόμον εἰς τὴν σύγχρονον ἀγωγήν.

Διὰ σιγᾶς παιδαγωγικῶν τεχνασμάτων παιδαγωγεῖ μνηρεῖς τὸν Αἰμίλιον καὶ τὴν Σοφίαν καὶ τοὺς πλησιάζει τὸν ἕναν πρὸς τὸν ἄλλον μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐνώσεώς των (τοῦ γάμου των).

Αἱ ἐν τῷ Αἰμίλιῳ παιδαγωγικαὶ ἰδέαι τοῦ Ρουσσώ, ὑπὸ τὴν κρυσταλλίνην μορφὴν των, εὗρον εὐρεῖαν ἀπήχυσιν καθ' ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Ἀπὸ τοῦ Basedow μέχρι τοῦ Πεσταλότση καὶ τοῦ Froebel, παρ' οἷς ἐγένοντο ἀφορμὴ νέων παιδευτικῶν μεθόδων, ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τὸν Νέον Κόσμον, συμβαλοῦσαι εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Παρὰ τὴν κριτικὴν ἥτις ἡσκήθη καὶ εἶναι δυνατὴ ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους, παρὰ τὰς διώξεις τὰς ὁποίας ὑπέστη διὰ τὰς ἰδέας του ὁ Ρουσσώ, ὁ Αἰμίλιος ἐθεωρήθη καὶ θεωρεῖται παρὰ πάντων, φίλων καὶ ἐχθρῶν, ἐν ἀριστοῦργημα μετὰ πραγματικὴν θεικτὴν ἀξίαν. Εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Παιδαγωγικῆς κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν, καὶ τινες τῶν σελίδων του θά παραμείνουν αἱ πλέον θερμαὶ καὶ ἐδγλωττοί, ἐξ ὧν ποτὶ ἐνέπνευσεν ἡ Ἀγωγή τῶν ἀνηλίκων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) W. Diltz: II Band. Das natürliche System der Geisteswissenschaften B. G. Tenbner
- 2) Eduard Spranger: J. J. Rousseau (in «Kultur und Erziehung» Leipzig, Verlag Quelle und Meyer, 2te Auflage, 1925 Σελ. 61-99)
- 3) Paul Barth: Geschichte der Erziehung: Leipzig, Verlag O.R. Reisland 3e - 4e Aufl 1920 p. 638
- 4) J. J. Rousseau: Emile ou de l'éducation: Paris Librairie Garnier Frères, 6 Rue des saints pères, 6
- 5) J. J. Rousseau: «Le contrat social» - «Τὸ Κοινωνικὸν Συμβόλαιον». Μετάφρασις-Εἰσαγωγή-Σημειώσεις Δανάης Νίκου Κουτσόγλου. Τρίτη ἐκδόσις. Ἐκδόσεις Σπ. Δαλέμα Ἀθῆναι 1957.

Διευθύνωνται συντάκται τῷ Ν. μ. Α. Ν. 092/38
Ἐκδότης: Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος
Πρόεδρος: Δημ. Κουτσουβάλας
Ὁδὸς Ξενοφώντος 15α ΑΘΗΝΑΙ
Υπεύθυνος Τυπογράφου
Ἐκδοτικοῦ Οἴκου Ἰω. Κομπανά
Νικόλαος Σακουλίδης· Φιλαδελφείας 4

Η ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΡΟΥΣΚΑ, Ὑποδντοῦ Παιδ. Ἀκαδημίας Ἀσπίας

Α' Οἱ διαφορὲς μετὰ τὴν ψυχολογία τοῦ FREUD

1. Ἰδρυτὴς τῆς ἀναλυτικῆς ψυχολογίας ὁ Karl Jung (Γιούγκ), ἀπεσχίσθη ἀπὸ τὸν Φρόυντ τὸ ἔτος 1913. (1) Τὸ θεμελιῶδες ἔργον του: «Ψυχολογικοὶ τύποι» ἐδημοσιεύθη τὸ 1921, σπουδαῖα ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Τὸ ἀσυνείδητον στὸν ὁμαλὸν καὶ ἀνώμαλον βίον» 1926, «Περὶ τῆς ἐνεργητικότητος τῆς ψυχῆς» 1928 κλπ. Ἐπὶ χρόνον ἀρκετὰ μακρὸν ὁ Jung ὑπῆρξε συνεργάτης τοῦ Φρόυντ. Ἀλλ' ὁ φανατισμὸς μετὰ τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὑπεστήριξε τὴ δογματικὴν του, περὶ τῆς γενετήσιας ὁρμῆς διδασκαλία, ἀνάγκασε τὸν Jung ν' ἀποσπασθῇ ἀπ' αὐτὸν ὀριστικῶς.

Ἡ ψυχολογία τοῦ Jung γιὰ νὰ μὴ συγχέεται μετὰ τὴν τοῦ Φρόυντ καλεῖται «ἀναλυτικὴ» ἢ «συμπλεγματοειδής», ἀπὸ τοῦ ψυχολογικοῦ ὅρου «σύμπλεγμα», τὸν ὁποῖον εἰσήγαγε πρῶτος στὴν ψυχολογία.

2. Χρησιμοποιεῖ τὴν μέθοδον τῆς ἐκτάσεως. Ἡ Libido δηλ. εἶναι τόσο ἐκτεταμένη πού περιλαμβάνει τὸ ἀθροιστικὸν σύνολον ὅλων τῶν ὠθήσεων. Ἡ Libido δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ γενετήσιο ἐνστικτόν, ὅπως ὑποστήριξε ὁ Φρόυντ, ἀλλὰ εἶναι τὸ ὄνομα γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ἐκείνης τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας, πού ἐκδηλοῦται ὡς τάση ἢ ὡς προσπάθεια στὴ λειτουργία τῆς ζωῆς. Ἡ Libido εἶναι ἀνευ ποιότητος, εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδία ψυχικὴ ἐνέργεια, πού ἀποκαλύπτεται σὲ πολλὰ «σύμβολα», ἀπὸ τὰ ὅποια ἓνα εἶναι τὸ σεξουαλικὸ ἐνστικτόν, ὁ δὲ «μῦθος» ἢ τελευταία μορφή ψυχικῆς ἐνεργείας.

Διαφωνεῖ μετὰ τὸν Φρόυντ ὡς πρὸς τὴν αἰτιολογίαν τῶν νευρώσεων. Οἱ νευρώσεις κατ' αὐτὸν προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀντίθεση συνειδητοῦ καὶ ἀσυνείδητου ψυχικοῦ βίου.

Τὸ πρῶτον ῥῆγμα μετὰ τοῦ Adler ἐπίσης καὶ Jung εἶναι ὁ λειτουργικὸς συμβολισμὸς. Ἡ ἀντιλογία μετὰ τῶν δύο δὲν εἶναι τόσο ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν, ὅσο ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τῶν λειτουργικῶν συμβόλων. Πάντως πολλὰ ἀπ' ὅσα εἶπεν ὁ Jung περικλείουν ἕνα μυστικισμὸν.

3. Ἡ ὁμολογουμένη προτοφωρὰ τοῦ Jung εἶναι πράγματι ἡ τεράστια διερεύνησις, πού ἔδωσε καὶ ταυ-

τόχρονα ἡ ἐμβάθυνσις πάνω στὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὴν μηχανιστικὴν στατιστικὴν ἀντιμετώπισήν της πέρασε σὲ κείνον, πού ὁ ἴδιος ἀποκαλεῖ ἐνεργητικὴ τῆς ψυχῆς. Τὸ θέμα εἶναι ν' ἀντιληφθῶμεν τὴν σημασίαν τοῦ ψυχικοῦ μας βίου, ὅχι μόνον ἀναφορικὰ μετὰ τὰς ἀτομικὰς ἐμπειρίας μας, ἀλλὰ μετὰ τὸ σύνολον τῶν ἀπειραριθμῶν καὶ ἀνυπολογίστων δεσμῶν, πού συνάπτουν τὴν ψυχικὴν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν πανάρχαιαν ψυχικὴν τῆς ἀνθρωπότητος, μετὰ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου (2).

Τὶς ἐκ προδιαθέσεως κοινὰς πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς παρκατάσεις ὠνομάζει ὁ Jung «ἀρχετύπους», λέξη πού γιὰ πρώτη φορὰ μεταχειρίστηκε ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος. Ἀποτελοῦν τὸ καταστάλαγμα τῆς ἐμπειρίας τῆς ἀνθρωπότητος, πού ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς ἀπὸ αἰῶνες. Γι' αὐτὸ ἀποτελοῦν τὸ ὁμαδικὸ ἀσυνείδητον. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ὁμαδικοῦ ἀσυνείδητου, ὁ ἀνθρώπινος ψυχικὸς βίος παρουσιάζεται ὡς μιὰ συνεπὴς συνέχεια καὶ αὐστηρὴ ὀνειροκρατικὴ διαδικασίαν. Τὰ ἀρχετύπα αὐτὰ ψυχικὰ γεγονότα, πού δὲν ἀφορμῶνται ἀπὸ προσωπικὰς ἀναμνήσεις, εἶναι ἐκδηλώσεις βαθύτατης πτυχῆς τοῦ ἀσυνείδητου. Τὰ ἀρχετύπα καθ' ἑαυτὰ εἶναι πνευματικὰς δυνάμεις, ἀντικείμενα πρὸς τὰ ἐνστικτὰ. Ἀλλ' εἶναι, ὅπως αὐτά, ἐπίσης δυνάμεις συγγενεῖς ἢ ὅμοιαι, πρὸς τὰς ψυχικὰς.

Ἡ γενετήσιος ὁρμὴ τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας ἀποτελεῖ βέβαια τὸ σπέρμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται ἡ τοῦ ἐνηλίκου, ἀλλὰ συνυπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ σπέρμα πνευματικῶν λειτουργιῶν, γιὰ τὸ παιδικὸν διαφέρειν περὶ τὰ τῆς γενετήσιας ὁρμῆς ἐπιδιώκει πολὺ περισσότερον τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ «νοεῖν» παρὰ κάποιον ἀφροδίσιο σκοπὸν. Νὰ γιὰ τὴν ἡ γενετήσιος ὁρμὴ τοῦ παιδιοῦ, ὅχι μόνον ἐμποδίζεται ὑπὸ τῆς διανοίας νὰ τραπῇ πρὸς ἡδονικὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' ἀπαιτεῖ ἰσχυρὰ καὶ τὴν μόρφωσιν ἀντιλήψεως, πού πολλὰς φορὰς προχωρεῖ πέραν τῆς καλουμένης «ὀρθῆς» ἐρμηνείας τοῦ ἐνηλίκου... Ἡ γενικὴ πάντως κοινωνιολογικὴ ἀξία τῆς ψυχολογίας αὐτῆς εἶναι τέτοια καὶ τόση, ὅποια καὶ ὅση οὐδεμία κοινωνιολογία, πού τὴν ἀγνοεῖ, οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν ἔχει.

Παρέχει δὲ ὅπλα ἀκχταμάχῃ κατὰ τῶν μηχανικῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν τῆς 19ης ἑκατ., οἱ ὁποῖαι σὲ μᾶς ἐξακολουθοῦν νὰ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐπιστημονικῶς ἔγκυρες.

Β' Συνείδησις καὶ ἀσυνείδητον κατὰ τὸν JUNG

1. Ἡ συνείδησις εἶναι ἓνα εἶδος ἐπιφανειακοῦ στρώματος, μιὰ ἐπιδερμίδα κυμαινομένη πάνω ἀπὸ τὸ ἀσυνείδητον, πού ἀπλώνεται στοὺς βυθοὺς σὰν ἀπέ-

2. Πραγματικὰ ἡ διασάφηση καὶ ἡ τὴν τρόπον τινὰ ἐμπειρικὴ κατάδειξις τοῦ ὁμαδικοῦ ἀσυνείδητου, ὀφείλει πάρα πολλὰ στὸν Jung.

1. Ὁ Κάρολος Γιούγκ γεννήθηκε τὴν 26ην Ἰουλίου 1875 ὡς πολίτης τῆς Βασιλείας τῆς Ἑλβετίας, εἰς Kesswil τοῦ καντονίου Thurgau. Σπούδασε ἱατρικὴν ἐν τῇ Βασιλείᾳ (1895 - 1900). Τὸ 1900 διωρίστηκε ἐπιμελητὴς τοῦ ψυχιατρικοῦ τοῦ καντονίου τῆς Ζυρίχης καὶ τῆς ψυχιατρικῆς κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς. Τὸ 1903 ἐνυμφεύθη καὶ ἀπέκτησε 5 τέκνα. Τὸ 1905 - 1913 ἔγινε ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης, ὅπου ἐδίδασκε περὶ ψυχονευρώσεων καὶ ψυχολογίας. Τὸ 1907 ἐγνώρισεν ἐν τῇ Βιέννῃ τὸν Φρόυντ. Τὸ 1911 ἱδρύσας τὸν «Διεθνή ψυχχαναλυτικὴν ἐταιρείαν», τῆς ὁποίας ἔγινε καὶ πρόεδρος, τὸ 1913 ἐδόθη ὀριστικὸν τέμαρ ἐν τῇ συνεργασίᾳ του μετὰ τὸν Φρόυντ. Ἀπὸ τὸ 1933 ἔγινε καθηγητὴς τῆς ψυχολογίας ἐν τῷ Ὁμοσπονδιακῷ Ἑλβετικῷ Πολυτεχνεῖο τῆς Ζυρίχης. Τὸ 1935 ἱδρύσας τὴν «Ἑλβετικὴν ἐταιρείαν γιὰ τὴν πρακτικὴν ψυχολογίαν». Κατὰ τὰ τελευτήσια ἔτη αὐξάνεται συνεχῶς ἡ ἐπιρροή τοῦ Γιούγκ καὶ τῶν ὁπαδῶν του σ' ὅλες τὰς πεπολιτισμένους χώρας, μάλιστα ἐν τῇ Ἀγγλοσαξωνικῇ.

ραντος ὤκεανός με τέλεια συνέχεια (1). Ἄν συνδέσουμε τὸ ἀσυνειδήτο με τὸ συνειδητό, περιλαμβάνομε περίπου ὅλο τὸ πεδίο τῆς ψυχολογίας.

Ἡ συνειδήση εἶναι ἓνα εἶδος ὀργάνου ἀντιλήψεως καὶ προσανατολισμοῦ, πού στρέφεται κατὰ πρῶτον λόγον πρὸς τὸν περιβάλλοντα κόσμον. Ἐντοπίζεται στὰ ἐγκεφαλικά ἡμισφαίρια, πού εἶναι μιὰ λειτουργία τους, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο τῆς ψυχῆς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, δὲν ἐντοπίζεται στὰ ἐγκεφαλικά ἡμισφαίρια, ἀλλὰ κάπου ἄλλου.

Ἰπάρχουν τέσσαρες λειτουργίες προσανατολισμοῦ: Ἡ αἰσθησις, ἡ σκέψις, ἡ διαίσθησις, τὸ συναίσθημα. Ἄν μιὰ ἀπὸ τὶς λειτουργίες αὐτὲς δὲν χρησιμοποιεῖται, ξετυλίγεται καὶ χάνεται στὸ ἀσυνειδήτο. Προκαλεῖ τότε μιὰ ἐλάχιστη φυσικὴ δραστηριοποίησή του, γιατί ἡ ἀνθρώπινη ἐξέλιξις ἐφθασε σ' ἓνα στάδιο, ὅπου οἱ λειτουργίες αὐτὲς μποροῦν καὶ πρέπει νὰ δρῶν μέσα στὴ συνειδήση. Στὴν συνειδήση, ἀποτελοῦν τὸ ἐγὼ καὶ τὸ πρόσωπο. Ἐγὼ εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς πυρήνας τῆς συνειδήσεως, τὸ ἐνδόμυχο καὶ ἀνέκφραστον μέρος αὐτῆς. **Πρόσωπον** εἶναι ἡ μορφή πού τὸ ἐγὼ ἐμφανίζεται πρὸς τὰ ἔξω. Τὸ πρόσωπον δὲν ἀποκαλύπτει τὸν ἄνθρωπο, ὅπως πράγματι εἶναι. Κοινωνικὲς ἀπαιτήσεις ἐπιβάλλουν νὰ παρουσιάζεται διάφορος ἀπ' ὅτι, εἶναι, π.χ. αὐστηρὸς καὶ ἀτεγκτος, ἐνῶ κατὰ βάθος εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἥπιος.

2. Τὰ ψυχικὰ γεγονότα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀφορμᾶται ἡ ἔννοια τοῦ ἀσυνειδήτου εἶναι τὰ ἀκόλουθα: α) Ὅλες οἱ ἐμπειρίες πού ὑπῆρξαν συνειδητὲς καὶ ἔχουν στὸ μεταξὺ λησμονηθῇ. β) Παραστάσεις ὀδυνηρές, πού ἔχουν λησμονηθῇ, ἀπωθηθῇ. γ) Ἀντιλήψεις κατ' αἰσθησίν, πού δὲν ἦταν ἀρκετὰ ἰσχυρές, ὥστε νὰ γίνουν σαφῶς συνειδητὲς. δ) Περιεχόμενα πού δὲν εἶναι ἀκόμη ὥριμα, ὥστε νὰ γίνουν συνειδητά. Καὶ τὰ τέσσαρα αὐτὰ εἶδη ψυχικῶν γεγονότων ἀποτελοῦν τὴν πτυχὴ τοῦ ἀσυνειδήτου, πού λέγεται **προσωπικὸν ἀσυνειδήτον**. Παρὰ τοῦτο ὅμως διακρίνομε καὶ τὸ ἀπρόσωπον ἢ κοινὸν ἀσυνειδήτον σὲ ὅλους.

Ἔτσι τὸ ἀπρόσωπο ἀσυνειδήτο παριστᾷ τὰ ἀντικειμενικῶς (σὲ κάθε ἄνθρωπο ἐκ προδιαθέσεων) ὑπάρχοντα ψυχικὰ γεγονότα, ἐνῶ τὸ **προσωπικόν**, τὰ ὑποκειμενικῶς (πού ὑπῆρχαν σ' ἓνα ὠρισμένο ὑποκείμενο) ὑπάρχοντα ψυχικὰ γεγονότα, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴ μορφή **τῆς σκιάς**, πού ἐμφανίζεται πολλὰς φορὲς στὰ ὄνειρα. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἀπροσώπου τοῦ ἀσυνειδήτου εἶναι μιὰ τῶν μεγίστων προσπαθειῶν τῆς νεώτερης ψυχολογίας, καὶ εἶναι τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς ψυχολογίας τοῦ Jung.

Αὐτὸ τὸ ἀπρόσωπο ἢ κοινὸ ἀσυνειδήτο εἶναι ἡ ἀνεξάντλητη πηγὴ τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἡ τροφὸς, πού τρέφει διαρκῶς τὸν συνειδητὸν βίον, εἶναι ἡ πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζουν τὰ δημιουργήματα τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ, πού δὲν εἶναι ἐξαγνίσματα ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν, ἀπωθησέων ἐπιθυμιῶν τῶν ὁρμῶν, καθὼς διδάσκουν οἱ Φρόυντ καὶ Ἀντλερ.

Ἐκανε χρῆσιν τῆς **συνειρμικῆς** μεθόδου καὶ ἐμελέτησε τὶς διαταραχάς, πού ἐξαίφνης ἐμφανίζονται κατὰ τὸ συνειρμικὸ πείραμα καὶ βρῆκε, ὅτι αὐτὲς ἔχουν ἀφετηρία τὴν ἐνέργεια ἀσυνειδήτων γεγονότων, πού ἀνήκουν σὲ **συμπλέγματα**, με σφοδρὸν συναισθηματικὸν τόνον.

3. Τὸ ἀσυνειδήτον περιλαμβάνει: α) **Προσιτὰ ἀσυνειδήτα περιεχόμενα**: Ὅα μπορούσαμε νὰ ἔχουμε συνειδήση αὐτῶν ἂν καὶ γενικὰ τίποτε τέτοιο δὲν συμβαίνει. β) **Ἐμμεσα προσιτὰ ἀσυνειδήτα περιεχόμενα**: Εἶναι κιώλας πρὸ δυσμεταχείριστα π.χ. τὸ ὄνομα ἐνὸς προσώπου πού δὲν θυμόμαστε, τὸ ἔχομε ὅμως στὴν ἄκρῃ τῆς γλώσσας μας. γ) **Ἀπρόσιτα ἀσυνειδήτα περιεχόμενα**. Μποροῦν νὰ ὑπάρχουν σὲ ἀπροσδιόριστο ἀριθμὸ, γιατί ἀγνοοῦμε σὲ τί εὐρύτητα μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ ἀσυνειδήτο.

Ἡ παιδικὴ συνειδήση, θεωρούμενη με τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, μοιάζει μ' ἓνα ἀρχιπέλαγος, λέγει ὁ Γιούγκ, ἀπὸ μεμονωμένες εἰκόνες, πού ἀναδύονται ἀπὸ τὰ κύματα.

Τὸ ἀσυνειδήτον ἀκόμη διακρίνεται: α) **Σὲ προσωπειδήτο** (ὅρος τοῦ Φρόυντ). Παριστάνει κατὰ κάποιο τρόπο τὴ ζώνη πού συνορεύει τὸ προσωπικὸ ἀσυνειδήτο με τὴ συνειδήση. Ὅ,τι εἶναι ἐκεῖ ἀπαντᾷ στὸ πρῶτο κάλεσμα τῆς συνειδήσεως καὶ γίνεται συνειδητό. β) **Σὲ ὑποσυνειδήτο** (ὅρος τοῦ Dessoir). Εἶναι τὸ ψυχικὸ πεδίο, πού κεῖται μεταξὺ τῆς ἀπολύτου συνειδήσεως καὶ τοῦ ἀσυνειδήτου. Τὸ ὑποσυνειδήτο μπορεῖ νὰ ταῦτισθῇ λίγο - πολὺ με τὸ προσωπικὸ ἀσυνειδήτο, ἀλλ' ὅχι με τὸ ἀθροιστικὸ ἀσυνειδήτο, γιατί τὰ περιεχόμενά του δὲν ἀνταποκρίνονται, παρὰ στὴν πείρα τῆς ἀτομικῆς ζωῆς. Με ἄλλα λόγια τὸ προσυνειδήτο περιλαμβάνει τὴν ἀνώτερη ζώνη τοῦ προσωπικοῦ ἀσυνειδήτου, (με διεύθυνση πρὸς τὴ συνειδήση), ἐνῶ τὸ ὑποσυνειδήτο τὴν κατώτερη ζώνη (με διεύθυνση πρὸς τὸ ἀθροιστικὸ ἀσυνειδήτο). Τὸ προσωπικὸ ἀσυνειδήτο κατὰ τὸν Jung περιλαμβάνει τὶς δύο ἔννοιες.

μεγάλος κάβουρας, πού κρύβονταν στὸ νερὸ τὴ συλλαμβάνει ἀπὸ τὸ πόδι καὶ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ προχωρήσῃ, «Ξυπνᾷ με ἀγωνία». Τὸ ὄνειρο εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐρμηνευθῇ ἀπὸ προσωπικὰς ἀναμνήσεις. Ὅρθη ἐρμηνεία εἶναι δυνατόν νὰ δοθῇ μόνον διὰ τῆς ἐισόδου εἰς ἀρχαῖκὴν πτυχὴν τοῦ ἀπροσώπου ἀσυνειδήτου. Ἔτσι ἡ διάβασις ὑπεράνω τοῦ περάσματος τοῦ χειμάρρου εἶναι ὁ ἀρχέτυπος τῆς ἐπικινδύνου διαβάσεως γενικῶς δηλ. ἡ εἰκόνα σπουδαίας ἀποφάσεως περὶ ψυχικῆς μεταβολῆς, σημαντικῆς γιὰ τὴ μετέπειτα ζωὴ. Ὁ κάβουρας σημαίνει τὴν ὀπισθοδρόμησιν τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας, πού θέτει σὲ κίνδυνον τὴν διάβασιν αὐτῇ. (Jung: Ueber die Psychologie Uebewusstens).

1. Βλ. Εἰσαγωγή στὴν ἀναλυτικὴ ψυχολογία, σελ. 9.

1. Κάποια γυναῖκα, πού ὑποβλήθηκε σὲ ψυχολογικὴ ἀνάλυση, διηγεῖται τὸ ἑξῆς ὄνειρο: «Πρόκειται νὰ διαβῇ χειμάρρον, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει γέφυρα. Τέλος εὐρίσκει θέσιν, πού μπορεῖ νὰ τὸν διαβῇ. Ἀλλ' ἐνῶ εἶναι ἐτοιμὴ νὰ τὸν διαβῇ,

Ἡ ἐπιμόρφωση τῶν Διδασκάλων

(Συστάσεις τῆς 25ης Διεθνoῦς Διασκεψεως τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, Ἰούλιος 1962, Γενεύη).

Ἡ Διεθνὴς Διάσκεψη τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ποὺ συνήλθε στὴ Γενεύη στὶς 2 Ἰουλίου 1962, στὴν 25η συνεδρία της, μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς Ὁργανώσεως τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιὰ τὴν παιδεία, τὴν ἐπιστὴμὴ καὶ τὸν πολιτισμὸ (Οὐνέσκο) καὶ τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἀγωγῆς, ψηφίζει, στὶς 13 Ἰουλίου 1962, τὴν ἀκόλουθη σύσταση:

Ἡ Διάσκεψη ἀφοῦ ἔλαβεν ὑπ' ὄψη:

Ὅτι τὰ παιδιὰ ὅλων τῶν χωρῶν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ μορφωθοῦν καὶ νὰ καλλιεργηθοῦν ἀπὸ διδασκάλους, ποὺ θὰ παρουσιάζουν ὅλες τὶς ἐγγυήσεις ἀπὸ τὴν ἀποψη γενικῆς καὶ παιδαγωγικῆς των μορφώσεως,

Ὅτι οἱ μορφωτικὲς εὐθύνες τοῦ σχολείου γίνονται ὁλοένα καὶ πολυπλοκώτερες καὶ ὅτι εἶναι ταχυτάτη ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστὴμης καὶ σταθερὴ ἡ ἐξέλιξη τῶν παιδαγωγικῶν θεωριῶν καὶ μεθόδων ὅπως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ γενικώτερα,

Ὅτι καθ' ὅλη τὴν σταδιοδρομία του ὁ κάθε διδάσκαλος πρέπει νὰ μπορῇ νὰ εὐρύνῃ τὸν ὀρίζοντά του, νὰ βελτιώσῃ τὴ γενικὴ του καλλιέργεια καὶ τὴν παιδαγωγικὴ του μόρφωση καὶ ν' ἀποκτᾷ ἐνδεχομένως μιὰ νέα ἐπαγγελματικὴ εἰδικότητα.

Ὅτι οἱ ἀνεπαρκῶς μορφωμένοι διδάσκαλοι γίνονται ὁλοένα πολυαριθμότεροι λόγω δυσκολιῶν στρατολογησεῶς των καὶ ὅτι γι' αὐτὸ εἶναι περισσότερο κατεπείγουσα ἡ ἀνάγκη ν' ἀποκτήσουν πλήρη γενικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ μόρφωση.

Ὅτι οἱ ἐκπαιδευτικὲς ἀρχὲς ὀφείλουν νὰ κάμουν ὅ,τι μποροῦν, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν ἢ τοῦλάχιστον νὰ εὐκολύνουν τὴν ἐπιμόρφωση, ἀπὸ τὶς ποικίλες τῆς πλευρὲς, τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ διδακτικοῦ προσωπικοῦ

Ὅτι γιὰ ποικίλους λόγους καὶ κυρίως, λόγω τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, εἶναι δύσκολο, μερικὲς φορές στοὺς διδασκάλους νὰ ἐπωφελοῦνται ἀπὸ ὅλα τὰ ἄμεσα καὶ ἔμμεσα μέσα ἐπιμορφώσεως, ποὺ τοὺς εἶναι ἀπαραίτητα,

Ὅτι ἡ ὑπ' ἀριθ. 36 σύσταση, ποὺ ἀναφέρεται στὴ μόρφωση τῶν διδασκάλων καὶ ἡ ὁποία ἔχει ψηφισθῇ ἀπὸ τὸ 1953 ἀπὸ τὴν Διεθνὴ Διάσκεψη τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως στὴν 16η συνεδρία της καὶ ἰδιαίτερα τὰ ἄρθρα 55 καὶ 64 ποὺ εἶναι ἀφιερωμένα στὴν ἐπιμόρφωση τῶν διδασκάλων διατηροῦν τὴ σημασίαν τους.

Ὅτι, παρὰ τοὺς κοινούς πόθους καὶ ἐπιδιώξεις, οἱ χώρες, τῶν ὁποίων ἡ κατάσταση εἶναι πολὺ διαφορετικὴ ὀφείλουν ν' ἀναζητοῦν διαφορετικὲς λύσεις στὸ πρόβλημα τῆς ἐπιμορφώσεως

τῶν ἐν ἐνεργείᾳ διδασκάλων.

Ὑποβάλλει στὰ Ὑπουργεῖα Παιδείας τῶν διαφόρων χωρῶν τὴν ἐξῆς σύσταση:

Ὁργάνωση τῆς ἐπιμορφώσεως.

1. Ἀποβαίνει ὅλο καὶ περισσότερο ἀπαραίτητὴ ἡ συστηματικὴ ὁργάνωση τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐν ἐνεργείᾳ διδασκάλων κατὰ τὴν ὁποία θὰ συμπληρώνεται ἡ μόρφωση τῶν διδασκάλων ποὺ δὲν ἔχουν ἱκανοποιητικὴ προπαιδεία ἢ οἱ εἰδικευμένοι διδάσκαλοι θὰ πληροφοροῦνται γιὰ τὶς νέες μεθόδους καὶ τεχνικὲς τῆς ἀγωγῆς, θὰ εὐρύνουν τὴ γενικὴ τους μόρφωση καὶ ἐνδεχομένως, θ' ἀποκτοῦν νέες εἰδικότητες.

2. Ἀνάλογα μὲ τὸ ἰδιαίτερο σὲ κάθε χώρα ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, ἡ ὁργάνωση τῆς ἐπιμορφώσεως θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐμπιστευμένη σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ὑπηρεσίες Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως ἢ σὲ ἓνα εἰδικὸν ὄργανισμὸ συνεργαζόμενο μὲ τὶς ἀναφερθεῖσες ὑπηρεσίες.

3. Οἱ ἐκπαιδευτικὲς ἀρχὲς ἔχουν κάθε συμφέρον νὰ καλλιεργοῦν εὐνοϊκὴ τὴ γνώμη καὶ τὴ συνδρομὴ τῶν διδασκαλικῶν ἐνώσεων καὶ ἄλλων ἰδρυμάτων καὶ ὁμίλων, ποὺ καλοῦνται νὰ παίξουν σπουδαῖο ρόλο στὴν ὁργάνωση τῆς ἐπιμορφώσεως.

4. Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία πρέπει νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὴν ὕλικὴ καὶ ἠθικὴ ὑποστήριξη τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν παντοῦ ὅπου συμμετέχει ἀποτελεσματικὰ στὴν ἐπιμόρφωση τῶν διδασκάλων.

5. Ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ὁργάνωση τῶν ἐν ἐνεργείᾳ διδασκάλων θεωρεῖται βασικὴ ἀπαίτηση, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς καὶ κατὰ τὴν ἀξιολόγηση τῶν ἀποτελεσμάτων της, νὰ συνεργάζονται στενὰ καὶ συντονισμένα οἱ διευθυνταὶ τῶν σχολείων, τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ τῶν ἰδρυμάτων μορφώσεως τῶν διδασκάλων, οἱ παιδαγωγικοὶ σύμβουλοι, οἱ ἐπιθεωρηταὶ στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, τὰ πανεπιστημιακὰ παιδαγωγικά ἱνστιτούτα, καθὼς καὶ οἱ καθηγηταὶ ἢ εἰδικοὶ ἄλλων μαθημάτων, τῶν ὁποίων ἡ διδασκαλία θὰ μπορούσε νὰ συμβάλῃ στὴ διεύρυνση τῆς γενικῆς μορφώσεως τῶν διδασκάλων.

Κατηγορίες διδασκάλων γιὰ ἐπιμόρφωση.

6 Κατὰ τὴν ὁργάνωση τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν διδασκάλων, οἱ ὑπεύθυνες ἀρχὲς θὰ πρέπει νὰ ὑπολογίζουσιν τρεῖς μεγάλες κατηγορίες ἐκείνων ποὺ θὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπ' αὐτῆς: α) τοὺς μὴ εἰδικευμένους διδασκάλους, β) τοὺς εἰδικευμένους διδασκάλους, ποὺ ἔχουν κληθῇ νὰ συμπληρώσουν τὶς γενικὲς γνώσεις των καὶ νὰ βελτιώσουν τὶς διδακτικὲς τεχνικὲς καὶ μεθόδους των, γ) τοὺς εἰδικευμένους διδασκάλους ποὺ ἐπιθυμοῦν ν' ἀποκτήσουν συμπληρωματικὲς εἰ-

δικότητες ή να προετοιμασθούν για νέες υπηρεσίες στα πλαίσια της εκπαιδεύσεως.

7. 'Η εξασφάλιση μιας πλήρους μορφώσεως στους μη ειδικευμένους διδασκάλους επιβάλλεται σ' όλες τις χώρες, όπου η χαμηλή οικονομική κατάσταση των εκπαιδευτικών αναγκάζει τις εκπαιδευτικές αρχές να στρατολογήουν πρόσωπα, που δεν κατέχουν τα απαιτούμενα νόμιμα προσόντα.

8. "Όσον πλήρης κι' αν είναι η επαγγελματική μόρφωση των διδασκάλων, οι εκπαιδευτικές αρχές οφείλουν να παρέχουν, καθ' όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας των στους ενδιαφερομένους διδασκάλους την εύκαιρία να ευρύνουν και να έμβραθύνουν στη γενική τους μόρφωση, να φέρουν στο φως τις παιδαγωγικές των γνώσεις και να εξοικειώνεται με τις νέες διδακτικές τεχνικές και μεθόδους.

9. Για τὸ ἴδιο τὸ συμφέρον τῆς εκπαιδεύσεως οἱ εκπαιδευτικὲς ἀρχὲς πρέπει νὰ λαμβάνουν ὅλα τὰ ἀπαραίτητα μέτρα, ὥστε νὰ παρέχεται ἡ δυνατότητα τοῦ διδασκάλου, ποὺ ἐπιθυμοῦν, νὰ ἐτοιμάζουν ἕνα δίπλωμα ἀνωτέρου ἐπιπέδου, νὰ κάμουν εἰδικὲς παιδαγωγικὲς σπουδὲς ἢ νὰ ἐξειδικεύωνται γιὰ νέες υπηρεσίες στὰ πλαίσια τῆς εκπαιδεύσεως.

10) 'Ο υποχρεωτικὸς ἢ προαιρετικὸς χαρακτήρας τῆς συμμετοχῆς τῶν διδασκάλων στὰ μέσα ἐπιμορφώσεως θὰ πρέπει νὰ ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴν κατηγορίαν καὶ τοὺς τρόπους ἐπιμορφώσεως.

Τρόποι ἐπιμορφώσεως

11. 'Επειδὴ αὐξάνεται συνεχῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν μέσων, ποὺ μποροῦν νὰ εὐνοοῦν τὴν ἐπιμόρφωση τῶν ἐν ἐνεργείᾳ διδασκάλων, θὰ πρέπει νὰ ἐπιλέγονται ἐκεῖνα ποὺ ἀνταποκρίνονται καλύτερα: α) στὶς ἰδιαίτερες ἀνάγκες κάθε κατηγορίας εκπαιδευτικῶν ποὺ θὰ τύχουν ἐπιμορφώσεως, β) στὶς ὑλικὲς ἢ ἄλλες δυνατότητες ποὺ διατίθενται, γ) στὰ χαρακτηριστικὰ καὶ στὶς ἀνάγκες τῆς στοιχειώδους εκπαιδεύσεως τῆς χώρας.

12. "Όταν πρόκειται νὰ ἐξασφαλίζωμε πλήρη μόρφωση τοῦ μη ειδικευμένου διδασκάλου, θὰ ἔπρεπε ἡ μόρφωση αὐτὴ νὰ παρουσιάζη συστηματικὸ καὶ κανονικὸ χαρακτήρα καὶ ἡ διάρκειά της νὰ ρυθμίζεται κυρίως ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῶν συμμετεχόντων. 'Η δημιουργία εἰδικῶν ἰδρυμάτων μπορεῖ ν' ἀντιμετωπισθῇ γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ.

13. "Όταν πρόκειται νὰ συμπληρωθοῦν ἢ νὰ ἀνανεωθοῦν οἱ γενικὲς ἢ παιδαγωγικὲς γνώσεις τοῦ ειδικευμένου διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἐνδιαφέρει ἐξ ἴσου νὰ ἐφαρμασθῇ συστηματικὸ πρόγραμμα ἐπιμορφώσεως.

14. "Όταν πρόκειται νὰ ἐπιτραπῇ τοῦς ειδικευμένους διδασκάλους νὰ βελτιώνουν τὰ προσόντα τοὺς ἢ νὰ προπαρασκευάζωνται γιὰ ἄλλες υπηρεσίες στὰ πλαίσια πάντοτε τῆς εκπαιδεύσεως, ἐνδιαφέρει νὰ συνδυάζωνται αὐτὲς οἱ συμπληρωματικὲς σπουδὲς τῶν ἐνδιαφερομένων μετὰ τὴν ἀπαιτήσεως τῆς τακτικῆς σχολικῆς ἐργασίας.

15. 'Αρμόζει νὰ μὴ δίδωμε ἀποκλειστικὰ θεωρητικὸν χαρακτήρα στὰ προγράμματα ἐπιμορφώσεως τῶν ἐν ἐνεργείᾳ διδασκάλων, ἀλλὰ νὰ περιλαμβάνωμε σ' αὐτὰ καὶ ἕνα πρακτικὸ μέρος μετὰ πρακτικὲς ἀσκήσεις, μετὰ ἐπιδείξεις, μετὰ ὑποδειγματικὲς διδασκαλίες κ.λ.π.

16. Διατυπώνεται ἡ εὐχὴ νὰ συμπληρώνωνται τὰ προγράμματα ἐπιμορφώσεως μετὰ τὴν εὐκαιρικὴν ὁργάνωση παιδαγωγικῶν διασκέψεων καὶ συνεδριάσεων, μετὰ ἄλλες ἡμερήσιες ἐκδηλώσεις, μετὰ ἐπισκέψεις σὲ εκπαιδευτικὰ καὶ ἄλλα ἰδρύματα κ.λ.π.

17. 'Αρμόζει νὰ ὁργανώνωνται, στὰ πλαίσια τοῦ σχολείου ἢ σὲ τοπικὸ ἢ περιφερειακὸ ἐπίπεδο, ομάδες συζητήσεων καὶ ὁμίλοι μελέτης, ποὺ θὰ δίδουν τὴν εὐκαιρίαν τοῦς εκπαιδευτικοὺς ν' ἀνταλλάσσουν ἀπόψεις καὶ νὰ ἐνδιαφέρονται ἄμεσα καὶ ἐνεργᾶ γιὰ τὴ λύση τῶν προβλημάτων, ποὺ συναντοῦν κατὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου τῶν.

18. 'Αξίζει νὰ καθιερωθοῦν καὶ ν' ἀναπτυχθοῦν μαθήματα ἐπιμορφώσεως δι' ἀλληλογραφίας, τὰ ὅποια ἔχουν κυρίως τὸ πλεονέκτημα νὰ παρακολουθοῦνται ἀκόμη κι' ἀπὸ τοὺς ἀπομονωμένους, χωρὶς νὰ διακόπτουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι τὴν ἀσκήσιν τοῦ λειτουργήματός των.

19. Στὰ παιδαγωγικὰ καὶ πολιτιστικὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ πρέπει νὰ δίδεται ὁλοένα καὶ μεγαλύτερη σπουδαιότητα. 'Η κυκλοφορία τοὺς θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατόν ευρύτερη, ὥστε νὰ εἶναι σὲ θέσιν οἱ διδάσκαλοι νὰ τὰ λαμβάνουν ἀτομικὰ ἢ νὰ τὰ συμβουλευόνται χωρὶς δυσκολίες.

20. Διατυπώνεται ἡ εὐχὴ νὰ ἐπωφεληθῇ τὸ ὕψιστο σημεῖο κατὰ τὶς ἐνέργειές της ἡ ὑπηρεσία ἐπιμορφώσεως ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ παιδαγωγικῶν κέντρων καὶ βιβλιοθηκῶν καὶ κυρίως παιδαγωγικῶν βιβλιοθηκῶν. Γι' αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναπτυχθοῦν οἱ περιοδεύουσες καὶ οἱ δανειστικὲς βιβλιοθηκὲς.

21. Θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ χρησιμοποιοῦνται οἱ πολλὲς δυνατότητες ποὺ προσφέρουν οἱ δίσκοι τὰ μαγνητόφωνα, ὁ κινηματογράφος, τὸ ραδιόφωνο καὶ ἡ τηλεόραση.

22. 'Αξίζει, γιὰ τὴν ἐπιμόρφωση τῶν διδασκάλων, νὰ εὐνοοῦνται τὰ ἀτομικὰ ἢ ὁμαδικὰ ταξίδια τοὺς στὴ χώρα τοὺς καὶ στὸ ἐξωτερικόν.

Εὐκολίες καὶ πλεονεκτήματα

23. Για νὰ μὴ διακινδυνεύῃ ἡ ἐκπαίδευση νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ τὴν ἀπουσία διδασκάλων, ποὺ θὰ τύχουν ἐπιμορφώσεως, οἱ εκπαιδευτικὲς ἀρχὲς πρέπει νὰ παρέχουν τὶς μεγαλύτερες εὐκολίες, γιὰ νὰ ἐνθαρρύνωνται οἱ διδάσκαλοι νὰ ἐπωφελοῦνται ὅποια διάφορα μέσα ἐπιμορφώσεως, κυρίως ὅταν πρόκειται γιὰ διδασκάλους, ποὺ ὀφείλουν ν' ἀντιμετωπίζουν τὶς δυσκολίες ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση τοῦ σχολείου τῶν.

24. Μεταξὺ τῶν ποικίλων παραγόντων, ποὺ πρέπει νὰ ὑπολογίζωμε, γιὰ νὰ καθορίζωμε τὸ εἶδος τῶν εὐκολιῶν, ποὺ θὰ παρασχεθοῦν σ' ἐκείνους ποὺ θὰ τύχουν ἐπιμορφώσεως, πρέπει

νά σημειώσωμε τὴ φύση τοῦ τρόπου ἐπιμορφώσεως, ποὺ θὰ χρησιμοποιήσωμε, τὸν ἐπιδιωκόμενο σκοπό, τὸν ὑποχρεωτικό ἢ προαιρετικό χαρακτήρα τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐνδιαφερομένων, τὴ διάρκεια τῆς διακοπῆς τῆς σχολικῆς ἐργασίας καὶ τὴ σημασία τῶν μεταθέσεων.

25. Ὅταν, γιὰ τὴν ἐπιμόρφωσή του, ὁ διδάσκαλος θὰ ἀπουσιάζη κάποιο χρονικό διάστημα ἀπὸ τὸ σχολεῖο του, οἱ ἐκπαιδευτικὲς ἀρχὲς ὀφείλουν νὰ τοῦ δίδουν τὶς ἀπαραίτητες ἀδείες, νὰ τοῦ ἐξασφαλίζουν τὴ ἀπόληψη πλήρων ἢ μερικῶν ἀποδοχῶν καὶ νὰ ἀναλαμβάνουν ὅλα τὰ ἐξοδα τῆς ἀντικαταστάσεώς του.

26. Ὅταν ἡ μετακίνηση, ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ συμμετοχὴ στὰ μέσα ἐπιμορφώσεως, ἔχη κάποια σημασία, ἀρμόζει νὰ προβλέπεται ἡ παροχὴ ὧρων τῶν ἐξόδων ἢ μέρους αὐτῶν γιὰ τὸ ταξεῖδι ἐκείνων ποὺ θὰ συμμετέχουν.

27. Παντοῦ, ὅπου εἶναι εὐκόλο νὰ δικαιολογηθῇ, οἱ ὑπεύθυνοι τῆς ἐπιμορφώσεως ὀφείλουν νὰ ἐξασφαλίζουν τὴ διαμονὴ καὶ τὴ συντήρηση ἐκείνων, ποὺ συμμετέχουν ἢ νὰ τοὺς παρέχουν ἀντίστοιχα ἐπιδόματα ἢ βοηθήματα.

28. Οἱ μὴ εἰδικευμένοι διδάσκαλοι, ποὺ ἔχουν ἀποκτήσει τὴν ἐπαγγελματικὴ μόρφωση, ποὺ τοὺς ἔλλειπε, πρέπει νὰ λαμβάνουν, ἀφοῦ θὰ ἔχουν ὑποστῇ ἐπιτυχῶς τὶς νόμιμες ἐξετάσεις, ἓνα τίτλο ἢ ἓνα δίπλωμα, ποὺ θὰ τοὺς παρέχη τὴ δυνατότητα νὰ ὑπάγονται στὸ κανονικό διδακτικό προσωπικὸ μὲ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα σταδιοδρομίας, ποὺ παρέχει αὐτὴ ἡ ἔνταξη.

29. Ἀνάλογα μὲ τὴ σπουδαιότητα τῆς ἐπιμορφώσεως, ποὺ θὰ ἔχουν λάβει οἱ εἰδικευμένοι διδάσκαλοι, ἀξίζει ν' ἀναγνωρίζεται ἡ εὐρύτερη ἀρμοδιότητά τους καὶ νὰ ὑπολογίζεται κυρίως στὶς προαγωγὰς καὶ στὴν ἐν γένει ἐξέλιξή τους.

30. Οἱ διδάσκαλοι, ποὺ ἔχουν τελειώσει ἐπιτυχῶς τὶς συμπληρωματικὲς σπουδὲς τῶν μὲ σκοπὸ νὰ ἐπιτύχουν νέους ἀκαδημαϊκοὺς τίτλους, νὰ προπαιδευθοῦν γιὰ τὸ ἔργο τοῦ διευθυντοῦ, τοῦ ἐπιθεωρητοῦ, τοῦ καθηγητοῦ Μέσης Παιδείας ἢ τοῦ εἰδικοῦ διδασκάλου, θὰ ἔπρεπε νὰ μπεροῦν νὰ τύχουν τῶν πλεονεκτημάτων, ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὸν ἀποκτηθέντα τίτλο τους ἢ στὶς νέες ὑπηρεσίες, γιὰ τὶς ὁποῖες ἔχουν προπαιδευθῇ.

Διεθνὴς συνεργασία

31. Ἐπειδὴ ἀξιάναται ὁ ἀριθμὸς τῶν χωρῶν, ποὺ ζητοῦν ἐξωτερικὴ βοήθεια, γιὰ νὰ ἐξασφαλίζουν τὴν ἐπιμόρφωση τῶν διδασκάλων τους, διατυπώνεται ἡ εὐχὴ νὰ μποροῦν ν' ἀνταποκρίνονται εὐνοϊκὰ σὲ τέτοιες αἰτήσεις οἱ παγκόσμιοι ἢ οἱ περιφερειακοὶ ἐκπαιδευτικοὶ ὀργανισμοί.

32. Ἡ οἰκονομικὴ συνεργασία, ποὺ θὰ προσφερθῇ γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, πρέπει νὰ ἐπιτρέπη π.χ. τὴ δημιουργία εἰδικῶν ἰδρυμάτων στὸν τόπο τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν μὴ εἰδικευμένων διδασκάλων καὶ νὰ εὐνοῇ περισσότερο μερικὲς ἄλλες ἀπόψεις αὐτῆς τῆς ἐπιμορφώσεως, ὅπως

τὴν παιδαγωγικὴ ἔρευνα, τὰ ταξεῖδια καὶ τὶς ἐπισκέψεις στὸ ἐξωτερικὸ τῶν ὑπευθύνων τῶν προγραμμάτων μορφώσεως.

33. Ἡ διεθνὴς συνεργασία μπορεῖ ἐπίσης νὰ ἐρμηνευθῇ ὡς διάθεση στὶς χώρες ποὺ θὰ τὸ ζητοῦσαν, ἐμπειρογνώμόνων ἢ συμβούλων ἐπὶ θεμάτων ὁργανώσεως τῆς ἐπιμορφώσεως, ἐπὶ θεμάτων τῶν καθηγητῶν τῶν ἰδρυμάτων ἐπιμορφώσεως, ἐπὶ τῆς συγκεντρώσεως παιδαγωγικῶν στοιχείων κ.λ.π.

34. Ἡ ὁργάνωση, σὲ διεθνῇ ἢ περιφερειακῇ κλίμακα παιδαγωγικῶν μαθημάτων ἢ εἰδικῶν πρακτικῶν ἀσκήσεων, ὀφείλει νὰ θεωρηθῇ ὡς συμβολὴ στὴν ἐπιμόρφωση τῶν διδασκάλων. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἀξίζει ν' ἀντιμετωπίζεται ἡ παροχὴ εὐκολιῶν (π.χ. ὑποτροφίες) γιὰ τὴ συμμετοχὴ σ' αὐτὰ τὰ μαθήματα καὶ σ' αὐτὲς τὶς ἀσκήσεις ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ ἐνδιαφερομένων.

35. Ἡ διεθνὴς ἀλληλεγγύη μπορεῖ νὰ ἐκδηλώνεται ἐπίσης μὲ τὴν ἀποδοχὴ μετακαλουμένων ἀπὸ ἄλλες χώρες γιὰ τὶς δραστηριότητες, ποὺ ὁργανώνονται στὰ πλαίσια τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν διδασκάλων τῆς χώρας.

Ἐφαρμογὴ τῆς παρούσης συστάσεως

36. Ἀξίζει ν' ἀποτελέση τὸ κείμενο τῆς παρούσης συστάσεως ἀντικείμενο εὐρείας κυκλοφορίας ἐκ μέρους τῶν Ὑπουργείων Παιδείας, τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν τῆς ἐκπαιδευτικῆς βαθμίδος ποὺ ἐνδιαφέρεται ἀμεσώτερα, τῶν παιδαγωγικῶν κέντρων, τῶν διεθνῶν καὶ ἐθνικῶν ἐνώσεων τῶν διδασκάλων καὶ τῶν γονέων κ.λ.π. Ὁ παιδαγωγικὸς τύπος, τόσον ὁ δημόσιος, ὅσον καὶ ὁ ἰδιωτικὸς, πρέπει νὰ παίξῃ μεγάλο ρόλο γιὰ τὴ διάδοση αὐτῆς τῆς συστάσεως στὶς ἐνδιαφερόμενες ὑπηρεσίες, στὸ διοικητικὸ καὶ διδακτικὸ προσωπικὸ, καθὼς καὶ στὸ εὐρύτερο κοινὸ.

37. Τὰ περιφερειακὰ κέντρα τῆς Οὐνέσκο (Unesco) καλοῦνται νὰ εὐκολύνουν, μὲ τὴν συνεργασία τῶν ἐνδιαφερομένων Ὑπουργείων, τὴ μελέτη, σὲ περιφερειακῇ κλίμακα, αὐτῆς τῆς συστάσεως γιὰ τὴν προσαρμογὴ τῆς στὰ χαρακτηριστικὰ τῆς περιοχῆς.

38. Στὶς χώρες, ποὺ θὰ ἦταν ἀπαραίτητο, τὰ Ὑπουργεῖα Παιδείας καλοῦνται νὰ ἀναθέτουν σὲ ἀρμόδια ὄργανα διάφορες ἐργασίες, ὅπως π.χ. α) νὰ μελετοῦν τὴν παρούσα σύσταση καὶ νὰ συγκρίνουν τὸ περιεχόμενό της μὲ τὴν κατάστασιν ποὺ ὑπάρχει καὶ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη στὴ χώρα τους, β) νὰ ἐξετάζουν τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα τῆς ἐνδεχομένης ἐφαρμογῆς τῶν ἀρθρῶν ἐκείνων, ποὺ δὲν ἰσχύουν ἀκόμη, γ) νὰ προσαρμόζουν κάθε ἀρθρο στὴν κατάστασιν τῆς χώρας τῶν, ἀν ἡ ἐφαρμογὴ του κρίνεται χρήσιμη, δ) τέλος νὰ προτείνουν τὰ διαθέσιμα πρακτικὰ μέτρα, ποὺ πρέπει νὰ λαμβάνωνται, γιὰ νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ κάθε τέτοιου ἀρθροῦ.

ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ Β' ΤΑΞΕΩΣ

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ - ΚΑΤΣΙΚΑΡΗ
Διπλωματούχου Παιδ(κ)ών Παν(μ)ίου Έδινβούργου

Κατά το σχολικόν έτος 1961—62 έδίδαξα την Β' τάξιν του 14ου Δημοτικού Σχολείου Νικαίας, Γ' Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Πειραιώς. Είς τους μαθητάς της τάξεως αὐτῆς συνηθίζω ν' αναθέτω την τήρησιν ἡμερολογίου. Εἶναι ἕνα τετράδιο, τὸ ὁποῖο κρατῶ εἰς τὸ σχολεῖο καὶ συνήθως τὰ παιδιὰ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των ἐκ τῆς Κυριακῆς ἢ ἑορτῶν γράφουν τὰ γεγονότα τῆς προηγουμένης καὶ ἔτσι διοχετεύεται ἡ ὁρμὴ πρὸς ἀνακοίνωσιν καὶ δίδονται εὐκαιρίαι διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἐνοτήτων διὰ τὴν Ε.Σ.Δ.

Τὸν τρόπον αὐτὸν γραφῆς σκέψεων εὕρισκω καλόν. Τὰ παιδιὰ ἀσχοῦνται εἰς τὸ νὰ γράφουν ἀδιάστως. Συνηθίζουν καὶ ἐκθέτουν τὰς σκέψεις των γραπτῶς ἐν εἰδῇ μικρῶν ἐκθέσεων. Ἀγαποῦν τὴν ἐργασίαν αὐτὴν καὶ ζητοῦν νὰ γράφουν τὰ νέα τους. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Διδάσκαλος γνωρίζει κατὰ ἕνα τρόπο τὴν οἰκογενειακὴν κατάστασιν τοῦ παιδιοῦ, τὸν τρόπον ζωῆς τῆς κοινωνίας εἰς τὴν ὁποίαν ζῇ καὶ κινεῖται τὸ παιδί, τὸν τρόπον σκέψεώς του, τὰ συναισθήματα, ἐπιθυμίας, καθὼς ἐπίσης τὸν τρόπον καθ' ὃν ἀντιλαμβάνεται τὸ παιδί τὰς περιστάσεις τῆς ζωῆς, ὡς ἑορτὰς διαφόρους, γενέθλια παιδικά, γάμους, βαπτίσεις, θανάτους.

Διὰ τὰ ἐργασθῶ ἐπάνω εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν τῆς τάξεώς μου, ἔλαβα ὑπ' ὄψιν μου μόνον ἐκείνας τῶν μαθητῶν οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν ἰδίαν χρονολογικὴν ἡλικίαν. Αὐτὸ πού θά μὲ ἀπασχολήσῃ δὲν εἶναι ἡ μορφή τῶν ἐκθέσεων, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενόν των.

Α) Συνήθειες ἀπασχολήσεως κατὰ τὰς Κυριακάς καὶ Ἑορτὰς

Ἡ οἰκογένεια μετὰ τῶν τέκνων ἔχει τὴν Κυριακὴν συνήθως ἑξοδόν. Αὐτὸ πού παρετήρησα εἰς τὰς ἐκθέσεις εἶναι ὅτι κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς ἀνοιξέως καὶ τοῦ θέρους ὠρισμένοι ἐπισκέπτονται τὰς ἀκτὰς. Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον ἐκεῖ πού συχνάζουν πολὺ εἶναι ὁ κινηματογράφος. Ἔργα πολλὰ καὶ τίτλοι ἀναφερόμενοι διάφοροι. Τὰ ἀγόρια συχνάζουν περισσότερο εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ κινηματογράφου, ἐνῶ τὰ κορίτσια μένουν εἰς τὸ σπίτι καὶ παίζουν ἢ μελετοῦν.

Π. χ. Ὁ μαθητὴς Α. Ψ. γράφει εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του τὴν 11ην Δεκεμβρίου 1961: Ἐγὼ ἐπῆγα στὴν ἐκκλησίαν καὶ μετὰ τὸ βράδυ ἐπῆγα μετὰ τὸν πατέρα μου καὶ τὴν μητέρα μου σινεμὰ καὶ εἶδαμε «Φλογέρα καὶ Αἶμα». Ἐνὰς ἄλλος μαθητὴς ὁ Σ. Α. τὴν 16ην Ἀπριλίου 1962 γράφει: Ἐγὼ ᾔθελα νὰ πάω σινεμὰ καὶ ὁ ἀδελφός μου δὲν εἶχε λεπτὰ νὰ μὲ πάρῃ. Τὴν δὲ 11ην Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους: Ἐγὼ τὴν Κυριακὴν πῆγα στὸ σινεμὰ καὶ εἶδα τὸ «Μασίστα».

Ἡ μαθήτρια Α. Α. εἰς τὰς 27 Νοεμβρίου 1961: Ἐγὼ τὸ πρῶν ἐπλύθηκα καὶ ἤπια τὸ γάλα μου καὶ ντύθηκα καὶ ὕστερα ἐβγάληκα καὶ ἔπαιξα καὶ ὕστερα ἐμπήγα καὶ ἔγραψα καὶ στίς 12 ἡ ὥρα ἔβαλα τὰ καλὰ μου καὶ ἐπῆγα στὸ Κατηχητικόν.

Ἡ Γ. Χ. εἰς τὰς 11 Ὀκτωβρίου 1961 γράφει: «Τὸ μεσημέρι πού σχόλασα ἀπὸ τὸ σχολεῖο ἔφαγα καὶ πῆρα τὴν τσάντα μου, τὴν ἄνοιξα καὶ πῆρα τὸ βιβλίο μου καὶ τὸ τετράδιό μου».

Ἡ Ε. Π. εἰς τὰς 20 Νοεμβρίου 1961 γράφει: Ἐγὼ ἐσηκώθηκα, ντύθηκα, πλύθηκα, κτενίσθηκα καὶ στίς 10 ἡ ὥρα ἐπῆγα στὸν Προσκοπισμὸ καὶ παίξαμε καὶ σὲ λίγη ὥρα σχολάσαμε καὶ πῆγα στὸ σπίτι καὶ ἔφαγα τὸ φαγητό μου καὶ διάβασα τὸ μάθημά μου».

Ἡ Π. Τ. εἰς τὰς 29 Ἰανουαρίου 1961: «Ἐμεῖς δὲν πῆγαμε πουθενά. Ἐκατσα στὸ σπίτι μας καὶ ἔπαιξα καὶ τὸ μεσημέρι κοιμήθηκα. Καὶ τὸ ἀπόγευμα ξύπνησα καὶ διάβασα καὶ ἔγραψα τὸ μάθημά μου».

Β. Ἐπισκέψεις καὶ Κοινωνικά Γεγονότα

Αἱ περιγραφαὶ ἐπισκέψεων καὶ κοινωνικῶν γεγονότων εἶναι πλουσιώτεροι ἐκ μέρους τῶν κοριτσιῶν. Τὰ ἀγόρια συνήθως ὅταν κάνουν ἐπισκέψεις ἀναφέρουν τὸ φιλοδώρημα πού ἔλαβαν.

Ὁ Κ. Κ. εἰς τὰς 23 Ὀκτωβρίου 1961 γράφει: Ἐγὼ ἐπῆγα στὴ Θεία μου, ἐπῆγα στὴ Γιαγιά μου καὶ μοῦ ἀγόρασε μπισκότα καὶ μοῦ ἔδωσε κι ἕνα πεννταράκι».

Ὁ Κ. Π. εἰς τὰς 11 Δεκεμβρίου. Ἐγὼ ἐπῆγα στὴ Γιαγιά μου καὶ μοῦ ἔδωσε ἕνα φράγκο καὶ ἀγόρασα καραμέλες.

Ὁ Γ. Μ. εἰς τὰς 8 Ἰανουαρίου: Ἐγὼ γιόρταζα καὶ τὸ βράδυ πού ἦλθε ἡ Θεία μου μοῦ ἔφερε μία σοκολάτα καὶ ἐγὼ τὴν πῆρα καὶ τὴν ἔβαλα στὸ ψυγεῖο».

Ὁ Μ. Π. εἰς τὰς 16 Ἀπριλίου: Ἐγὼ τὸ πρῶν ὅταν ἐξύπνησα ἐπῆγα κι ἐντύθηκα καὶ ἐπῆγα μετὰ τὴν μητέρα μου σ' ἕνα σπίτι».

Ἡ Ε. Π. εἰς τὰς 18 Δεκεμβρίου: Ἐγὼ σηκώθηκα, ντύθηκα, κτενίσθηκα καὶ ἔφαγα τὸ γάλα μου καὶ τὸ βράδυ ἐκάναμε τὴ γιορτὴ τοῦ Μπαμπὰ μου γιατί τὴν Παρασκευὴ δὲν τὴν κάναμε γιατί θά ἦταν στὸ μαγαζί του».

Ἡ Β. Κ. εἰς τὰς 8 Ἰανουαρίου 1961: Ἐγὼ πού ἐκάτσαμε 15 ἡμέρες διάβασα καὶ τὰ ἔμαθα νεράκι καὶ ὅταν τὰ ἔμαθα με ἄφησε καὶ ἔπαιξα καὶ πῆγα ἰνα στὴν ἐξαδέλφη μου καὶ τὴν Κυριακὴν πῆγα μετὰ τὴν βάπτισιν. Εἰς τὰς 15 Ἰανουαρίου: Ἐγὼ πῆγα στὴν ἐκκλησίαν καὶ ὅταν ἐτελείωσε πῆγα κι ἔπαιξα κι ἔκανα γάμο καὶ ὕστερα ἔκανα βάπτισιν καὶ ἤμουνα κουμπάρα».

Ἡ Ε. Φ. εἰς τὰς 26 Μαρτίου ἐπομένῃ τῆς ἑορτῆς τῆς: Ἐγὼ, κυρία, τὸ πρῶν ἐσηκώθηκα καὶ ἐπλύθηκα καὶ ἔβαλα τὴ φούστα μου καὶ τὰ λουστρίνια μου καὶ με πῆρε ὁ μπαμπὰς μου στὴν Ἀγία Εὐαγγελίστρια καὶ μόλις τελείωσε ἡ ἐκκλησία ἐπῆγα σπίτι μας καὶ τὰ ἔβγαλα».

Ἡ Ο. Σ. τὴν ἰδίαν ἡμέρα: Ἐγὼ τὴν Κυριακὴν εἶχαμε 4 ἑορτές, τὸ Θεῖο μου τὸν ἔλεγε Βαγγέλη,

τὴ θεία μου τὴν ἔλεγαν Εὐαγγελία, εἶχαμε 3 Εὐαγγελίες».

Ἡ Μ. Χ. εἰς τὰς 15 Μαΐου: «Ἐγὼ τὴν Κυριακὴν τὸ ἀπόγευμα πῆγα πρὸς ἐπαντρευόμενους ἡ θεία μου ἡ Τασία. Καὶ ἐγέννηκα παράνομη μὲ ἓνα ἄλλο ἀγοράκι καὶ ἡ ἀδελφή μου ἔκλαιγε καὶ ᾔθελε νὰ γίνῃ παράνομη, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐδάλαμε».

Ἡ Φ. Ἀ. εἰς τὰς 22 Μαΐου 1962: «Ἐγὼ, κυρία, δὲν πῆγα πρὸς ἐπαντρευόμενους καὶ ἔκατσα σπῖτι μας καὶ ἔπαιζα μὲ τὶς φιλενάδες μου καὶ ἐγιόρταζε ἓνα παιδάκι καὶ μᾶς κεράσανε καὶ σοκολάτα καὶ γλυκὸ καὶ μᾶς δόσανε καὶ μπακλαδά».

Γ'. Ἐκτὸς τῶν συνήθων καὶ καθημερινῶν γεγονότων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους εἶχαμε καὶ ἐξαιρετικὰ τοιαῦτα: Χριστοῦγεννα, Πάσχα, Θεομηνία 6ης Νοεμβρίου, Ἑθνικὴ εορτὴ 25ης Μαρτίου, Σχολικὸς κινηματογράφος, Ἐκδρομὴ Σχολικὴ, Ἑορτὴ τῆς Μητέρας.

1) Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῶν διακοπῶν τῶν Χριστογεννῶν τὰ παιδιὰ γράφουν.

Ἡ Ε. Φ. «Τὰ Χριστοῦγεννα ἐσηκώθηκα ἀπὸ τὸ κρεββάτι, ἐπλῦθηκα καὶ ἐπῆγα στὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἔκαμα τὸ σταυρὸ μου καὶ ἀναψα κεράκι καὶ μάλιστα ἐτελείωσε ἡ ἐκκλησία ἐπῆγα σπῖτι μας».

Ἡ Μ. Χ. «Ἐγὼ τὰ Χριστοῦγεννα τὰ ἐπέρασα στὴν θεία μου τὴν Εὐαγγελίαν στὴν Πετρούπολιν».

Ἡ Ε. Π. «Ἐγὼ δταν ἦρθαν τὰ Χριστοῦγεννα τὰ εἶπα καὶ τοῦ Ἀη-Βασίλη δὲν τὰ εἶπα γιατί ἤμουν ἀρρωστος».

Ἡ Α. Ψ. «Τοῦ Ἀγίου Βασιλείου, γιόρταζε ἡ μητέρα μου καὶ ἦλθε ὁ Θεὸς μου ἀπὸ τὴν Ἀμερική».

Ἡ Π. Κ. «Τοῦ Ἀη-Βασίλη, τὰ Φῶτα ἐγὼ τὰ ἔλεγα καὶ μάζεψα λεπτὰ καὶ τὰ ἔδωσα στὴ Μαμά μου».

Ἡ Κ. Κ. «15 ἡμέρες στὸ σπῖτι μας. Καὶ τὰ Χριστοῦγεννα ἐπῆγα καὶ τὰ εἶπα καὶ μάζεψα 150 καὶ τὰ ἔδωσα στὴ Μητέρα μου. Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὰ Χριστοῦγεννα καὶ τὰ εἶπα τοῦ Ἀγίου Βασιλείου».

Ἡ Ε. Μ. «Ἐγὼ τὸ πρῶν ἐπῆγα τὸ Σάββατο στὴν ἐκκλησίαν καὶ εἶδα τὸ σταυρὸ πρὸς τὸν ἐρρίχναν στὴν κολυμβήθρα καὶ ψέλνανε τὸ Χριστούλη καὶ χάρηκα πολὺ. Ὑστερα ἐπῆγα στὸ σπῖτι μου καὶ ἔφαγα καὶ μετὰ ἔπαιζα καρυῖδια. Ἀλλὰ ἔχανα, ἀλλὰ κέρδιζα».

2) Εἰς τὰς 8 Μαΐου, μετὰ τὰς διακοπὰς τοῦ Πάσχα τὰ νέα ἔχουν ὥς κατωτέρω:

Ἡ Κ. Π. «Ἐγὼ τὸ Πάσχα μὲ τὴν Μητέρα μου πῆγα στὴν ἐκκλησίαν καὶ ἄφησα φωτοβολίδες καὶ μετὰ ἐτσουγκρίσαμε μὲ τὴν Μάννα μου».

Ἡ Θ. Φ. «Ἐγὼ ἐπροχθὲς τὸ πρῶν ἐπῆγα στὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἀπόγευμα ἐπῆγα μὲ μιά βράπτισιν».

Ἡ Εὐδ. Κ. «Ἐγὼ πῆγα στὴν ἐκκλησίαν καὶ μετὰ πῆγα στὸ χωριὸ καὶ μετὰ ἀπὸ λίγες μέρες σφάζαμε τὸ ἀρνί».

Ἡ Α. Ψ. «Ἐγὼ τὸ Πάσχα ἐπῆγα καὶ εἶδα τὸ σκληρὸ ἀνδρὰ, καὶ εἶχε πλάκα».

Ἡ Ν. Τ. «Ἐγὼ τὸ πρῶν ἤμουν χαρούμενος καὶ ἔπαιζα μὲ τὰ ἄλλα παιδιὰ καὶ εἶχαμε 2 ἀρνιά στὴν σοῦδα καὶ ἦλθανε ὅλοι οἱ θεοὶ μου καὶ ἐφάγαμε τὰ ἀρνιά».

Ἡ Σ. Α. «Ἐγὼ τὸ Πάσχα κάθε ἀπόγευμα πῆγα στὴν ἐκκλησίαν καὶ ἔβλεπα τοὺς ψάλτες πρὸς ἔψελαν. Ἐρρίχνα φωτοβολίδες πρὸς ἔλεγον τὸ Εὐαγγέλιον καὶ εἶχα 6 φωτοβολίδες».

Ἡ Ο. Χ. «Ἐγὼ ἀπὸ τὴν ἡμέραν πρὸς ἐκλείσαμε ἐπῆγα στὴ Μαγκουφάνα. Ἐκεῖ ἦταν καὶ ἄλλα παιδιὰ καὶ ἐδάψαμε αὐτὰ καὶ κάναμε καὶ κουλουράκια καὶ τσουγκρίσαμε αὐτὰ».

Ἡ Β. Κ. «Τὸ βράδυ στίς 12 ἡ ὥρα πῆγα στὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐκεῖ πρὸς Παπᾶς ἔλεγε Χριστὸς Ἀνέστη πετάγανε ρουκέτες καὶ ἔσκυθα καὶ δταν ἐσχόλασε πῆγα στὸ σπῖτι μας καὶ ἐφάγαμε τὴν μαγερίτσα».

Ἡ Ε. Σ. «Ἐγὼ τὸ Πάσχα πρὸς εἶπε ὁ Παπᾶς τὸ Χριστὸς Ἀνέστη καὶ ἐπῆγα στὴ θεία μου λίγο φῶς γιατί ἐκεῖνη δὲν μπορεῖ νὰ πάη γιατί εἶναι ἀρρωστη».

Ἡ Ν. Ν. «Τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου ἐμεῖς ἐπῆγαμε καὶ ἀκούσαμε τὴν λειτουργίαν καὶ ἔξω στὴν ἐξέδρα ἦταν ὁ Παπᾶς καὶ ἔλεγε Χριστὸς Ἀνέστη. Ἦταν καὶ κόσμος γεμᾶτο καὶ κρατούσαμε τὰ αὐτὰ καὶ τὶς λαμπάδες. Τῆς ἀδελφῆς μου τὸ αὐτὸ ἦταν τὸ πιδ γερὸ. Ὅταν ἐπῆγαμε σπῖτι μας ἐφάγαμε τὴν μαγερίτσα».

Ἡ Ε. Π. «Τὸ βράδυ ἐπῆγα στὸν ἐπιτάφιο πρὸς τὸν ἐγύριζαν καὶ τὸ Σάββατο στίς 12 ἡ ὥρα ἐπῆγα στὴν Ἀνάστασιν καὶ ἀκούσα τὴν ψαλμωδίαν καὶ εἶδα πολλὰ πυροτεχνήματα καὶ ὕστερα ἐπῆγαμ στὸ σπῖτι μας καὶ ἐτσουγκρίσαμε αὐτὰ καὶ ἐκοιμηθήκαμε».

Ἡ Κ. Σ. «Ἐγὼ τὸ ἀπόγευμα φόρεσα τὰ καλά μου καὶ ἐπέρασα ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο καὶ τὸ Σάββατο ἐπῆγα στὴν Ἀνάστασιν καὶ δταν ἐκτυπήσανε οἱ καμπάνες τί γινότανε!! Ἀλλο πρᾶγμα! Καὶ νὰ δῆτε μία γυναίκα εἶχε ἀνοικτὸ τὸ στόμα της καὶ μῆκε ἓνα πυροτέχνημα».

3) Κατωτέρω ἐκτίθενται αἱ ἐντυπώσεις τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὴν θεομηνίαν τῆς 6ης Νοεμβρίου, ἡ ὁποία ἐπληξε τὰς Ἀθήνας:

Ἡ Ν. Ν. «Ἡ Μανά μου σηκώνεται πρῶν καὶ ὁ Μπαμπᾶς μου. Ἡ Μανά μου τοῦ ἔφησε καφέ καὶ δταν πῆγε νὰ μῆ μέσθ στὴν κάμαρα ἀκούσε φωνές. Ἐπνιγόντουσαν ἄνθρωποι».

Ἡ Ε. Σ. «Ἡ Μητέρα μου καὶ ὁ Πατέρας μου καὶ ἐγὼ πῆγαμ στὴ θεία μου. Χθὲς τὸ βράδυ ἐγὼ δὲν εἶχα κοιμηθῇ καὶ ἀκούα σὰν πέτρες τὸ χαλάζι».

Ἡ Ν. Τ. «Ἐμᾶς στὸ σπῖτι μας ἐμῆκε νερὸ καὶ πολλὰ σπῖτια ἐχαλάσανε καὶ σ' ἓνα ὑπόγειο μῆκε νερὸ».

Ἡ Α. Ψ. «Ἐγὼ τὸ πρῶν σηκώθηκα καὶ ἐπῆγα στὴν ἐκκλησίαν καὶ μετὰ τὸ βράδυ μάλιστα ἐκοιμηθήκαμε ἔπιασε μιά βροχὴ δυνατὴ καὶ ἀστραπές. Καὶ δταν ἐπέρναγα τὸ πρῶν ἔβλεπα σπῖτια χαλασμένα καὶ λυπόμουν. Εἶδα καὶ ἓνα σπῖτι γεμᾶτο νερὸ».

Ἡ Β. Κ. «Ἀπὸ τίς 2 καὶ τέταρτο καταστροφὴ καὶ γέμισε τὸ σπῖτι μας καὶ σηκωθήκαμε καὶ τὸ ἐτραβήξαμε καὶ κάτω τὸ νταμάρι ἦτανε πλημμύρα».

Ἡ Ι. Μ. «Ἐμένα τὸ σπῖτι τῆς Νονᾶς μου εἶχε γεμίσει νερὸ καὶ παγώσαμε καὶ ἐφύγαμε».

Ἡ Γ. Ψ. «Ἐγὼ τὸ πρῶν ἔφαγα καὶ πῆγα στὴν ἐκκλησίαν καὶ δταν ἐσχόλασε ἡ ἐκκλησία καὶ ἔγινε

μεσημέρι έφαγα και τὸ βράδυ έβρεχε και δὲν έσταμάταγε ἡ βροχή».

4) Διὰ τὴν Ἑθνικὴν Ἐπέτειον τὰ παιδιὰ γράφουν τὴν έπομένην :

Ἡ Ε. Π. «Ἐξημέρωσε Κυριακὴ και έφαγα τὸ τσάι μου και δταν ἦλθε τὸ μεσημέρι και ἦλθαν τὰ σχολεῖα έπήγαμε μὲ τὴν Οὐρανία στὴν ταρατσα κι έβλέπαμε πὺδ έρχόντουσαν τὰ σχολεῖα και έτραγουδοῦσαν «Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή».

Ἡ Π. Τ. «Ἐγὼ μὲ τὴ Μαμά μου πήγαμε στὴν παρέλασι. Καὶ δταν σχόλασε ἡ παρέλασι πήγαμε στὸ σπίτι μας».

Ἡ Τ. Α. «Πήγαμε στὴν 25ῃ Μαρτίου. Πήγαμε στὴν παρέλασι και περάσαμε πολὺ ὠραία. Καὶ είδαμε τὴν παρέλασι τοῦ σχολείου».

Ἡ Μ. Χ. «Ἐγὼ τὸ πρωὶ ἦπια τὸ γάλα μου και έπήγα νὰ παίξω μὲ τίς φιλενάδες μου. Καὶ δταν στίς 10 ἡ ὠρα έφυγε ὁ Μπαμπᾶς μου έπήγαμε στὴ θεία μου τὴν Εὐαγγελία πὺδ εἰγιόρταζε».

5) Ἀπὸ τὴν περιγραφὴν παρακολουθήσεως σχολικοῦ κινηματογράφου ἡ πλέον ἀξιόλογος εἶναι τῆς Μ. Χ.

«Ἐγὼ είδα τὸ χονδρὸ πὺδ εκράταγε τὸ μωρὸ και ὕστερα είδα τὸ λιγνὸ πὺδ έφτιαχνε τὸ φῶς και δταν εκοιμηθήκανε εκλαιγε τὸ μωρὸ και ὁ χονδρὸς ἀγκάλιαζε τὸ λιγνὸ και ἀντί νὰ ταῖση τὸ μωρὸ ἐτάιζε τὸ χονδρὸ και τὸ μωρὸ εκλαιγε».

6) Ἐκδρομὴ—περίπατος 30ῆς Μαρτίου :

Ἡ Ε. Μ. «Τὸ ἀπόγευμα δταν ἦλθα σχολεῖο εκάναμε προσευχή. Καὶ δταν έμπήκαμε στὴ τάξι έφωνάζαμε ὅλοι γιὰ νὰ πάμε εκδρομὴ στὸ βουναλάκι».

Ἡ Ε. Φ. «Ἐχθὲς πὺδ έπήγα στὴν εκδρομὴ έπέρασα πολὺ ὠραία και εκοψα λουλούδια. Καὶ μόλις πέρασε λίγη ὠρα εκάναμε γραμμὴ και έπήγαμε σχολεῖο και έπήραμε τίς τσάντες μας και έπήγα σπίτι μου και τὰ λουλούδια τὰ έδωσα στὴ Μαμά μου».

Ἡ Ε. Π. «Ἐξημέρωσε ἡμέρα ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ και έπήγαμε στὸ βουναλάκι και εκεὶ είδαμε λουλούδια και τὰ παιδιὰ και ὁ δάσκαλος παίξανε τὸ βρέστο και πάρτο».

Ἡ Ι. Μ. «Ἐγὼ έπήγα στὴν έξοχή μὲ τὰ παιδιὰ. Ἐμάζεψα λουλούδια».

Ἡ Μ. Φ. «Ὅλα τὰ παιδιὰ πήγαμε έξοχή και έμαζεῦθησαν ὅλα τὰ παιδιὰ μέσα στὸν κήπο και είδαμε ἕνα πρόβατο και ἕνα μικρὸ γουρουνάκι και έμαζεψαμε λουλούδια και παίξαμε πολὺ ὠρα και μετὰ έπαιξε ὁ κύριος μὲ τὰ μεγάλα παιδιὰ και γελοῦσαμε».

Ἡ Σ. Α. «Ἐγὼ, κυρία, δὲν ἦλθα στὸν Κήπο».

Ἡ Κ. Π. «Ἐγὼ μὲ ὅλο τὸ σχολεῖο πήγαμε στὸ βουναλάκι. Μόλις πήγαμε μοῦ πόναγε τὸ κούτελό μου και μόλις πήγα σπίτι μου, μοῦ πόναγε ἀκόμα».

Ἡ Κ. Κ. «Ἐγὼ πήγα στὸ βουναλάκι και μάζεψα λουλούδια και είδα τὸ λιμάνι τοῦ Πειραιῶς και μετὰ μόλις γυρίσαμε βρήκα μιὰ χελώνα και τὴν πήρα».

Ἡ Β. Κ. «Ἐγὼ τὸ πρωὶ έσηκώθηκα και έπλύθηκα και βγήκα έξω νὰ κάτω και τὸ μεσημέρι έφαγα και ὅπως έρχόμουνα μοῦ λέει μιὰ γειτόνισσα :

«Ἐρεῖς νὰ μοῦ σφάξης τὴν κότα μου ;» Καὶ τῆς λέω : «Ἐγὼ δὲν είμαι σφαξᾶς» και ἦρθα σχολεῖο και πήγαμε στὸ βουνὸ και εκοψα λουλούδια».

7) Ἑορτὴ τῆς Μητέρας : Ἡμερολόγιο τῆς 15ῆς Μαΐου 1962 :

Ἡ Α. Α. «Ἐγὼ, κυρία, έσηκώθηκα και έπλύθηκα και ὕστερα έβαλα τὰ καλά μου. Καὶ είπα στὸ Μπαμπᾶ μου : Ἡ Θεία μᾶς έδωσε 3 εἰκοσάρικα και νὰ τὰ μαζέψουμε νὰ γίνουν 60 δρχ. νὰ πάρουμε τῆς Μαρᾶς κάτι».

Ἡ Ε. Π. «Ἐξημέρωσε ἡμέρα Κυριακὴ και ἐγὼ τῆς Μητέρας μου τῆς πήρα ἕνα κουτί φοντᾶν και τὸ πήρα 60 δρχ.».

Ἡ Κ. Π. «Ἐγὼ τῆς Μητέρας μου τῆς πήρα ἕνα φουστάνι».

Ἡ Ν. Σ. «Ἐγὼ τὸ πρωὶ τῆς Μαρᾶς μου τῆς έδωσα τὸ δῶρο και ἦλθε ὁ Θεὸς μου και μᾶς πήρε μὲ τὴν μοτοσυκλέτα και έπήγαμε σπίτι του».

Ἡ Ε. Π. «Ἐγὼ τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ έπήγα μὲ τὴν ἀδελφή μου στὴ Νονά μου και τὴ Δευτέρα ἦλθαμε στὸ σπίτι μας και εκάμα ἕνα δῶρο τῆς μητέρας μου, τῆς πήρα ἕνα ζευγάρι κάλτσες και τῆς τὸ έδωσα».

Ἡ Β. Κ. «Ἐγὼ, κυρία—τὸ πρωὶ πὺδ έσηκώθηκα και έπλύθηκα, κτενίσθηκα, ντύθηκα και έπήγα στὴν εκκλησία και ακουσα τὴ Θεία λειτουργία. Καὶ δταν έτελείωσε πήγα στὸν έμπορα και τῆς πήρα μιὰ ρόμπα και είπα τὸ ποίημα».

Ἡ Ε. Μ. «Ἐγὼ τὴν Κυριακὴ σηκώθηκα και πλύθηκα και είχα δυόμισι δραχμές και ἡ μητέρα μου μὲ έστειλε νὰ γυαλίσω τὰ παπούτσια τῆς και έπήρα ἕνα καρνέ και τῆς τὸ έπήγα έξαφνα και τῆς τὸ έδωσα στὰ χέρια και τῆς είπα και τὸ ποίημα».

Ἡ Ο. Σ. «Ἐγὼ τὴν Κυριακὴ πήγα στὸ περιδολάκι και ὕστερα εκάμα τραμπάλα. Ἐγὼ δὲν τῆς πήρα τίποτα».

8) Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω 2 εκθέσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ έτους μοῦ έδωσαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσω τὴν ταραχὴν δύο παιδικῶν ψυχῶν.

Ἡ μικρὴ μαθήτρια Κ. Σ. εκασε τὸ προηγούμενο θέρος τὸν πατέρα τῆς. Ἐτυχε νὰ γίνη τὸ μνημόσυνο τοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ έτους. Τὸ παιδί γράφει κατ' έπανάληψιν τὴν φράσιν : Χθὲς είχαμε μνημόσυνο και τὰ μάτια του δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταλάβουν τὴν έπανάληψιν πὺδ προκαλεῖ ἡ ταραχή του».

Ἐνας ἄλλος μικρὸς μαθητῆς ὁ Π. Κ., ζῇ τὸ δρᾶμα τῆς παρανόμου οἰκογενείας. Ἀγαμος μητέρα μὲ 3 παιδιὰ. Ἐτοίς εἰς τὸ ἡμερολόγιό του τῆς 23ῆς Ὁκτωβρίου γράφει : «Ἐπήγα χθὲς στὴν εκκλησία και δταν σχόλασα ἀπὸ τὴν εκκλησία ἡ Μαμά μου ἦπτε χλωρίνη».

Αὐτὸ πὺδ έχω νὰ παρατηρήσω εἶναι τὸ ὅτι ἡ ἀφήγησις τῶν γεγονότων εἶναι εκείνη τῶν παιδιῶν. Ἡ ἰδία ἀπέφυγα νὰ επαναλάβω τὰ ὀρθογραφικὰ των σφάλματα, διὰ νὰ μὴ κουράσω τὸν ἀναγνώστη τῆς μελέτης και τὸν ἑαυτό μου, γράφουσα ἀνορθογραφίες. Αὐτὸ πὺδ μ' ἐνδιέφερε εἶναι ἡ εκφρασις τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τῶν παιδιῶν. Ἦτο δυνατόν ν' ἀναφέρω περισσότερας ἐργασίας τῶν παιδιῶν, ἀλλ' ἡ ἐργασία θὰ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ

ΤΟΥ κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΖΗΣΗ

(Συνέχεια ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. 7,8,9,10 ἔτος Ζ' —, 1,2—ἔτος Η'—καὶ 3,4—ἔτος Θ' τευχῶν τοῦ «Ἐπιστημονικοῦ Βήματος τοῦ Διδασκάλου»).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἡ ἀναμόρφωσις τοῦ χαρακτήρος

Ἐξ ἴσου, σχεδόν, σοβαρὸν πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ χρόνου διαμορφώσεως τοῦ χαρακτήρος δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ χαρακτήρος, τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τούτου, κατέχει σοβαρὰν θέσιν καὶ εἰς τὴν Χαρακτηρολογίαν καὶ εἰς τὴν Ψυχολογίαν. Θεωροῦμεν, ὅθεν, σκόπιμον, ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητον, ὅπως ὁμιλήσωμεν ἐνταῦθα, ἔστω καὶ δι' ὀλίγων, καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἀλλ' ὅμως, πρὶν ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καθ' ἑαυτὸ θέματος μας εἰς τὴν οὐσίαν, θεωροῦμεν ἀπαραίτητον νὰ ἀπαντήσωμεν ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος: «τί ἐννοοῦμεν λέγοντες ἀναμόρφωσιν τοῦ χαρακτήρος». Ἡ ἀπάντησις εἶναι πρόδηλος. Τὴν παραθέτομεν. Λέγοντες «ἀναμόρφωσιν χαρακτήρος» ἐννοοῦμεν τὴν ἀλλαγὴν τοῦ χαρακτήρος: καὶ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον ἐννοοῦμεν τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω ἀλλαγὴν τοῦ χαρακτήρος. Δυνάμεθα λοιπόν, ἢ ὅχι νὰ μεταβάλλωμεν μορφοποιηθέντα ἢ μορφοποιούμενον χαρακτήρα;

Αἱ ἀπόψεις τῶν ἐιδικῶν ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τούτου διίστανται. Πολλοὶ ὑποστηρίζουν—καὶ εἰς αὐτοὺς ἀνήκουν καὶ οἱ πιστεύοντες ὅτι ὁ χαρακτήρ εἶναι καθωρισμένος ἀπὸ τὴν Κληρονομικότητα—ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ χαρακτήρος, καίτοι διὰ τὸν ἄνθρωπον ποθητὴ, δὲν εἶναι δυνατή. Ἄλλοι πάλιν ὑποστηρίζουν, ὅτι εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτήρος παίζει ρυθμιστικὸν ρόλον τὸ Περιβάλλον. Τέλος ἄλλοι ὑποστηρίζουν τὴν δυνατότητα τῆς μέχρι ὀρισμένων ὁρίων ἀναμορφώσεως τοῦ χαρακτήρος.

Ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ θέματος ἄκρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀποψις τοῦ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Ψυχολογίας τοῦ Βάθους διαπρεποῦς Βιεννέζου

ἦτο ἐκτενής. Αὐτὸ πού ἐσχόπευα καὶ σκοπεύω ἐκθέτουσα τὴν ἐργασία τῶν μαθητῶν μου εἶναι τὸ νὰ το γίσω πρὸς ὅλους καὶ νὰ συστήσω ὅτι εἶναι καλὸν νὰ γίνεται ὑπὸ τῶν παιδιῶν γραπτὴ ἐκθεσις τῶν ἀσχολιῶν των κατὰ ἡμέρας τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους, ὅταν ὑπάρχῃ κάτι τὸ ἀξιόλογον. Νομίζω ὅτι οἱ μικροὶ μαθηταὶ μου ὠφελήθησαν ἀπὸ τὴν τήρησιν τοῦ ἡμερολογίου των, ἡσκήθησαν εἰς τὸ γράφειν καὶ ἂν τύχουν περαιτέρω ἀσκήσεως θὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ γράφουν τὴ σκέψιν των καὶ νὰ ἐκφράζουσιν τὰ συναισθήματά των γραπτῶς, διότι καὶ αὐτὸ εἶναι μία πλευρὰ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς ἄλλους.

Ψυχιάτρου Alfred Adler.⁽¹⁾ Κατὰ τὸν Alfred Adler—ἱδρυτὴν τῆς Ἀτομικῆς Ψυχολογίας—ἡ ἀναμόρφωσις τοῦ χαρακτήρος εἶναι δυνατή. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐν γένει Ψυχολογία τοῦ Alfred Adler (Ἀτομικὴ Ψυχολογία) κατέχει σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν ἐν πλάτει τὰς ἀπόψεις τοῦ Alfred Adler, δεδομένου ὅτι αὗται δύνανται εἰς πλεῖστα σημεῖα καὶ εἰς παρουσιαζομένας περιπτώσεις νὰ σταθοῦν ὡς ὁδηγοὶ εἰς τὸ θεῖον καὶ ὕψηλόν παιδευτικόν μας ἔργον. Ὁ χαρακτήρ—κατὰ τὰς ἀπόψεις τοῦ Alfred Adler—δὲν εἶναι τι τὸ ἐμφυτον καὶ ἀμετάβλητον, ἀλλ' εἶναι δημιουργήμα τοῦ Περιβάλλοντος καὶ, ὡς ἐκ τούτου, δύναται νὰ διαφοροποιηθῇ (ἀναμορφωθῇ), ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, διαφοροποιηθῇ ἀρχικῶς τὸ Περιβάλλον. Κατὰ τὰς ἀπόψεις δὲ τοῦ Alfred Adler ἡ διαφοροποίησις τοῦ χαρακτήρος δὲν θὰ γίνῃ τμηματικῶς, ἀλλὰ συνολικῶς, καθ' ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι σύνθεσις ἐπὶ μέρους ψυχικῶν στοιχείων, καθὼς ἐπίστευεν ἡ Elementenpsychologie (=Ψυχολογία τῶν στοιχείων), ἀλλ' εἶναι ὀργανικὴ ἐνότης, καθὼς, ἄλλωστε, σαφῶς ὁμιλεῖ περὶ τούτου καὶ ἡ Strukturspsychologie (=Δομικὴ Ψυχολογία) τῶν W. Diltheh καὶ Ed Spranger.⁽²⁾ Εἰρήσθω δ' ἐνταῦθα, ὅτι «ἡ συνεκτικὴ ἐνότης τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς δέδοται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς» ὅπως γράφει ὁ βαθυστόχαστος παιδαγωγός μας κ. Γ. Ν. Παλαιολόγος.⁽³⁾ Συμφώνως, λοιπόν, πρὸς τὴν Ψυχολογικὴν ἀρχὴν τῆς ὀργανικῆς ἐνότητος καὶ ὁλότητος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐπὶ περιπτώσεων ἀναμόρφώσεως τοῦ χαρακτήρος δὲν θὰ ἐπιδιώξωμεν νὰ διορθώσωμεν ἐκάστην μερικὴν ιδιότητα κεχωρισμένως, ἀλλὰ θὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἐκ θεμελίων ἀναμόρφωσιν τοῦ Χαρακτήρος.⁽⁴⁾ Δηλ. «ὁ Χαρακτήρ ἢ θὰ μεταβληθῇ ἐκ

1. Πλουσιωτάτη εἶναι ἡ μέχρι σήμερον σχετικὴ μὲ τὸ ἔργον τοῦ Alfred Adler βιβλιογραφία ἰδική μας καὶ ξένη. Σημειοῦμεν ἐνταῦθα τμήμα τῆς ἐν λόγῳ βιβλιογραφίας. α) Alfred Adler: Ἀνθρωπογνωσία, μετάφ. Γ. Ν. Παλαιολόγου, 6) Γ. Ν. Παλαιολόγου: Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία, Ἀθήναι, 1960, γ) Δημ. Γ. Μωραΐτου: Γενικὴ Ψυχολογία, Ἐκδ. Β' Ἀθῆναι 1939, δ) Στ. Μαρκέτου: Ἀγωγή καὶ δυσἀγωγή, Θεσσαλονίκη, 1932, ε) Σ. Μ. Καλλιὰφα: Ψυχολογία τοῦ Βάθους, Ἀθῆναι, 1958, στ) Ἡλ. Σηροτύρη: Ἡ Ψυχολογία τῶν Freud, Adler, Jung, Ἡράκλειον, 1952, ζ) Αἰελε: Ἀτομικὴ Ψυχολογία—Συμπλεγματικὴ Ψυχολογία, η) Daniel Lagache: Ἡ Ψυχανάλυσις, μετάφρ. Β. Μουστάκη, Ἀθῆναι κ.τ.λ.—κ.τ.λ.

2. Περὶ τῆς ὀργανικῆς ἐνότητος καὶ ὁλότητος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἑλπ. α) Ν.Γ. Παλαιολόγου: Παιδαγωγικὰ Ψυχολογία, Ἀθῆναι, 1960, σελ. 222 - 230, 6) Σ. Μ. Καλλιὰφα: Ἐλισμός καὶ σύγχρονος Βιολογία καὶ Ψυχολογία, γ) Η. Driesch: Θεμελιώδη προβλήματα τῆς Ψυχολογίας, μετάφρ. Σ. Μ. Καλλιὰφα, Ἀθῆναι, 1928, σελ. 76.

3. Βλπ. Γ. Ν. Παλαιολόγου: Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία, Ἀθῆναι, 1960, σελ. 226.

4. Βλπ. Δημ. Γ. Μωραΐτου, Γενικὴ Ψυχολογία, Ἐκδ. Β', Ἀθῆναι, 1939, σελ. 334.

θεμελίων η δὲν θὰ μεταβληθῇ διόλου» καθὼς σημειώνει ὁ ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀκραιφνῶν ὁ παρὼν τῶν ἀπόψεων τοῦ Alfred Adler ἀείμνηστος Ὑποδιευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου Μέσης Ἐκπαίδευσως Δημήτριος Γ. Μωραΐτης. ⁽⁵⁾ Ἡ ἀναμόρφωσις δ' αὐτὴ θὰ ἐπιτευχθῇ ἐφ' ὅσον τὸ ἄτομον (ἄνθρωπος) συγκατατεθῇ καὶ ἀλλάξῃ τὴν μέχρι τοῦδε ἀντιβιολογικὴν καὶ ἀντικοινωνικὴν (ἐσφαλμένην) στάσιν τοῦ ἐναντι τῆς ζωῆς, δι' ἧς στάσεως (θέσεως) ὁ ἄνθρωπος ἀποβλέπει (συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδητῶς πλέον) εἰς ἓνα ὀριζόμενον σκοπὸν. Κατὰ τοῦτα, λοιπόν, αἱ ψυχολογικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ὀλότητος καὶ τῆς Σκοπιμότητος θὰ ἀποτελέσουν τὰς θεμελιώδεις βάσεις καὶ τὰς ἐγγυήσεις διὰ μίαν τοιαύτην ἀλλαγὴν. Συνεργούσης δὲ τότε καὶ τῆς ἀκαθορίστου καὶ ἀπροσδιορίστου Δημιουργοῦ Δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου=τῆς ἄλλως καλουμένης Ἑσωτερικῆς Προσπαθείας, ἡ ὁποία ἀσκεῖ ἐν προκειμένῳ τὸ VETO—διὰ τῆς συγκαταθέσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀτόμου=δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐπὶ τὰ βελτίῳ ἀναμόρφωσις τοῦ Χαρακτῆρος. ⁽⁶⁾ Ὑπὸ τὰς βασικὰς ταύτας προϋποθέσεις «πᾶς ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀλλάξῃ τοὺς δρόμους τῆς ζωῆς του, ἡμπορεῖ νὰ εὕρῃ καὶ ἀκολουθήσῃ νέους ἀνωτέρους τρόπους ζωῆς». ⁽⁷⁾

Τὸ πρακτικὸν δὲ μέρος τῆς Μεθόδου—δι' ἧς θὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ ἀντιβιολογικοῦ καὶ ἀντικοινωνικοῦ Χαρακτῆρος—συνίσταται εἰς δύο τινά: Πρῶτον εἰς τὸν Διαφωτισμὸν καὶ δεύτερον εἰς τὴν Ἐνθάρρυνσιν. Εἰρήσθω δ' ἐνταῦθα ὅτι ἡ μέθοδος τῆς ποινῆς δὲν δύναται νὰ θέσῃ θετικὰ ἀποτελέσματα ⁽⁸⁾ Ἀρχικῶς θὰ ἐπιδιώξωμεν τὸν Διαφωτισμὸν τοῦ ἀτόμου καὶ ἐν συνεχείᾳ θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ Ἐνθάρρυνσις αὐτοῦ. Δηλ. κατ' ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος θὰ πρέπῃ νὰ ἀποκτήσῃ ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ Χαρακτῆρος του—καὶ τοῦτο κυρίως θὰ γίνῃ τῇ συνδρομῇ ψυχολόγου· παιδαγωγοῦ—καὶ ἀφοῦ αὐτὸς οὗτος ὁ ἄνθρωπος πιστεύσῃ, ὅτι ὄντως ὁ Χαρακτῆρ του δὲν εἶναι οἷος ἔπρεπε νὰ εἶναι θὰ πρέπῃ νὰ καταστῇ ἀκλόνητος πίστις του—καὶ ἐδῶ κυρίως ἐγκτεῖται ὁ θεραπευτικὸς ρόλος τοῦ ψυχολόγου· παιδαγωγοῦ—ὅτι δύναται αὐτὸς οὗτος νὰ βελτιώσῃ τὸν Χαρακτῆρά του. Οὕτω, πλέον, ὁ ἄνθρωπος θὰ ἀπορρίψῃ τοὺς σκοποὺς, τοὺς ὁποῖους μέχρι τοῦδε διὰ τῆς ἀντιβιολογικῆς στάσεως τοῦ ἐναντι τῆς ζωῆς ἐπέδιδωκεν νὰ πραγματοποιήσῃ, θὰ θέσῃ εἰς τὴν θέσιν τῶν ἄλλων σκοποὺς (καλοὺς, ὑψηλοὺς καὶ

ὠραίους) καὶ, κατὰ φυσικὴν συνέπειαν, θὰ προκύψῃ ἀλλαγὴ τῆς στάσεώς του ἐναντι τῆς ζωῆς καὶ οὕτω ἡ στάσις του ἀπὸ ἀντιβιολογικὴ καὶ ἀντικοινωνικὴ, ποῦ ἦτο πρότερον, θὰ γίνῃ βιολογικὴ, κοινωνικὴ καὶ κατὰ συνέπειαν θὰ βελτιωθῇ ὁ χαρακτῆρ αὐτοῦ. Πρέπει, λοιπόν, νὰ συγκατατεθῇ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἄτομον. Ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἀτόμου δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Χαρακτῆρος.

Ἐπὶ τούτοις θὰ πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν συντόμως. Ἡ ἔγκαιρος ἐπέμβασις μας, εἰς δ.τι ἀφορᾷ τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Χαρακτῆρος, ἀποτελεῖ τὸ Sine quo non τῆς ἐπιτυχίας μας. ⁽⁹⁾ Ὡσαύτως, ἂν διαπιστωθῇ, ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ ἀντιβιολογικοῦ Χαρακτῆρος ὀφείλεται εἰς τὸ Περιβάλλον, θὰ πρέπῃ νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ Περιβάλλοντος. ⁽¹⁰⁾ Τοῦτο δὲ θὰ ἐπιτύχωμεν ἡ διὰ τῆς βελτιώσεως τοῦ διεφθαρμένου Περιβάλλοντος (ἐάν, βεβαίως, τοῦτο εἶναι δυνατόν) ἢ διὰ τῆς μεταφορᾶς τοῦ ἀτόμου εἰς ἄλλο Περιβάλλον ὑγιές, ἠθικόν, κοινωνικόν, ὀρθόν. Διὰ τῆς ἀλλαγῆς ταύτης τὸ ἄτομον «ἀναγκάζεται», κατὰ κάποιον ἀκαθόριστον τρόπον, νὰ ἀλλάξῃ στάσιν καὶ οὕτω ἐπιτυγχάνεται ἡ βελτίωσις (ἀναμόρφωσις) τοῦ Χαρακτῆρος του. ⁽¹¹⁾

Βεβαίως ἡ ἀναμόρφωσις τοῦ Χαρακτῆρος δὲν εἶναι ὑπόθεσις, τὴν ὁποῖαν δύναται νὰ ἀναλάβῃ ὁ καθείς. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι μία ἀπὸ τὰς πλέον δυσχερεῖς, ἀπαιτεῖ δὲ ἄνθρωπον μὲ ἀρτίαν Προσωπικότητα, ἄνθρωπον γεμᾶτον ἀγάπην πρὸς τὸν συνάνθρωπόν του, ἄνθρωπον, ὅστις νὰ ἐπιθυμῇ νὰ βοηθήσῃ, ἀπὸ ἀγάπην καὶ ὄχι ἀπὸ συμπόνοιαν, τὸν συνοδοιπόρον τῆς ζωῆς, ἄνθρωπον μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν, ἄνθρωπον ἔχοντα πλήρη ψυχολογικὴν κατάρτισιν, ἄνθρωπον, ὅστις νὰ κατέχῃ τὴν Ἀτομικὴν Ψυχολογίαν καὶ τέλος ἄνθρωπον, ὅστις νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν δυνατότητα τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Χαρακτῆρος.

Ἀξίζει δὲ νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ὑπὸ τοῦ Alfred Adler καθορισθεῖσα μέθοδος ἀναμορφώσεως τοῦ Χαρακτῆρος ἔφερεν μέχρι τοῦδε πλεῖστα ὅσα θετικὰ ἀποτελέσματα, γεγονότος ὅπερ μᾶς πείθει περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς μεθόδου ταύτης ἀρκεῖ μόνον ἡ ἐφαρμογὴ ταύτης νὰ γίνῃται ὑπὸ ἀνθρώπου, ὅστις νὰ ἔχῃ τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα ἐφόδια. ⁽¹²⁾ Ἀναμφιλέκτως ἡ Μέθοδος Alfred Adler, ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Χαρακτῆρος, εἶναι ἀ-

5. Βλ. Δημ. Γ. Μωραΐτης, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 334.

6. Περὶ τῆς Δημιουργοῦ Δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς Ἑσωτερικῆς δηλ. Προσπαθείας βλ. α) Δ. Γ. Μωραΐτου: Γενικὴ Ψυχολογία, Ἐκδ. Β', Ἀθῆναι, 1939, σελ. 332, 6) Σ. Μ. Καλλιὰφα: Ἡ ἔννοια τῆς Προσωπικότητος (ἐν Ε.Ε.Φ.Σ.Π.Α., Ἀθῆναι 1957—58, σελ. 127), γ) Σπ. Ζήση: Γενικὴ Ἐπιστημονικὴ Θεώρησις τοῦ Χαρακτῆρος (ἐν Ε.Β.Δ. ἔτος Ζ' (1960), τεύχος 7—8—9—10, σελ. 37—38).

7. Βλ. Γ. Ν. Παλαιολόγου: Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία, Ἀθῆναι, 1960, σελ. 299.

8. Πρβλ. καὶ Pierre Dufoyer: Ἡ ψυχὴ τοῦ παιδὸς, μετὰφρ. Β. Νομικοῦ, Ἀθῆναι, 1953, σελ. 152 (Ἐκδ. Ἰνστιτούτου Ἑσωτερικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Γυμναστικῆς).

9. Sine que non = ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ.

10. Ὡς «περιβάλλον» θεωροῦμεν ἐνταῦθα τὸ ἀνθρώπινον, τὸ κοινωνικὸν τοιοῦτον.

11. Πρβλ. καὶ Gillerme: Τὸ ἐγκληματικὸν περιβάλλον.

12. Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς Μεθόδου τοῦ Adler ἐπὶ τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Χαρακτῆρος βλ. α) Δ. Γ. Μωραΐτου: Ἀτομικὴ Ψυχολογία καὶ 6) Δ. Γ. Μωραΐτου: Ἀτομικὴ Ψυχολογία περιοδικὸν διακόψαν τὴν ἐκδόσιν του κατὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον (1940).

13. Βλ. Γ. Ν. Παλαιολόγου: Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία, Ἀθῆναι, 1960, σελ. 299.

ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΕΙΝΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΟΧΙ ΣΧΟΛΕΙΟ ΓΝΩΣΕΩΝ

Ι. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, Πτυχιούχου Παιδ. τοῦ Παν(μίου) Ἐδιμβούργου

Τὸ σημερινὸ σχολεῖο, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε μὲ εἰλικρίνεια, εἶναι μᾶλλον σχολεῖο γνώσεων. Ἡ ἀποστολὴ ὅμως καὶ ἡ θέσις τοῦ λαϊκοῦ σχολείου εἶναι, καὶ πρέπει νὰ εἶναι, ὑψηλότερη. Τὸ λαϊκὸ μας σχολεῖο πρέπει νὰ εἶναι κυρίως σχολεῖο ἀγωγῆς. Τὸ ἔργο τοῦ σχολείου εἶναι κατὰ κύριο λόγο παιδαγωγικὸ καὶ ὕστερα διδακτικόν.

Τὸ σημερινὸ Δημοτικὸ σχολεῖο, ὅπως καὶ τὸ χθεσινόν, ἐξακολουθεῖ νὰ διδῇ στοὺς μαθητὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις, καὶ, ἐν πολλοῖς, γνώσεις νεκρὰς, περιττὰς καὶ ἀχρηστες γιὰ τὴν ζωὴν. Τὸ λαϊκὸ μας σχολεῖο ἐξακολουθεῖ, ἀτυχῶς, νὰ θεωρῆται ἀκόμη σὰν προβαθμίδα τοῦ Γυμνασίου. Οἱ ἐνέργειες τοῦ διδασκάλου τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου προσδιορίζονται ἀπὸ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ Γυμνασίου. Ἡ κοινὴ γνώμη καὶ μερικοὶ ἀκόμη ἐπιθεωρηταὶ τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως μετροῦν τὴν ἀξία τοῦ δασκάλου ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν μαθητῶν ποὺ ἐπιτυγχάνουν στὶς εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις τοῦ Γυμνασίου. Ἐστὶ ὁ δάσκαλος τῆς ΣΤ' τάξεως, ρυμουλκούμενος ἀπὸ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ Γυμνασίου, προσανατολίζει ὅλες τὶς ἐνέργειάς του πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτήν. Τὸ σχολεῖο ὅμως πρέπει νὰ εἶναι σχολεῖο ἀγωγῆς μᾶλλον καὶ ὄχι σχολεῖο γνώσεων. Γιὰ νὰ καταστήθῃ δὲ τέτοιο καὶ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸν ὑψηλὸ προορισμὸ του εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁργανωθῇ καὶ νὰ δημιουργηθῇ μιὰ πλούσια σχολικὴ ζωὴ, ὥστε τὸ σχολεῖο νὰ ἀποβῇ σχολεῖο ζωῆς, μιὰ ἀληθινὴ παιδευτικὴ κοινότης. Τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ εἶναι μιὰ μικρὴ σὲ μικρογραφία κοινωνία. Ἡ ζωὴ μέσα στὸ σχολεῖο πρέπει νὰ ἐνυφάνεται μὲ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Τὸ σχολεῖο, ὅπως γράφει καὶ ὁ Decroly, πρέπει νὰ εἶναι ἓνα σχολεῖο γιὰ τὴν ζωὴν, διὰ τῆς ζωῆς. Νὰ εἶναι μῆσις στὴν ζωὴν. Νὰ βοηθῇ τὸ παιδί νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα, ποὺ συναντᾷ στὴ ζωὴν του. Νὰ διδάσκῃ τὰ παιδιά τὴν τέχνην τῆς ζωῆς.

Σήμερα ὁ ἄνθρωπος ζῇ σὲ διάφορα ἐπίπεδα : στὸ ἀτομικόν, τὸ κοινωνικόν, τὸ πολιτικόν, τὸ ἐθνικόν καὶ τὸ διεθνὲς ἢ παγκόσμιον. Τὰ παιδιά πρέπει νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ σχολεῖο μὲ καλὸ καὶ ἰσχυρὸ χαρακτήρα, μὲ πίστιν στὴν ζωὴν καὶ μὲ ὄρεξι γιὰ τὴν

.....
ξία πάσης ἐξάρσεως, ἰδία ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως, καθ' ὅσον εἶναι ἡ μόνη ἐνθαρρυντικὴ ἀπὸ ὅλας τὰς Ψυχολογικὰς Σχολὰς, (14-15), διὰ τοῦτο, ἄλλωστε, ἔχει ἀποκτήσει τὴν ἐκτίμησιν πολλῶν παιδαγωγῶν. (15)

ζωῇ, μὲ ἀνεπτυγμένους ἱκανότητες καὶ μὲ ἐξοικείωσιν σὲ ποικίλες δημιουργικὰς διεξόδους.

Μόνον ἡ ζωὴ εἶναι ὁ Μεγάλος, ὁ πραγματικὸς δάσκαλος τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου γενικά. Στὴν ζωὴ βρίσκεται ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ φῶς. «Τὸ σχολεῖο πρέπει ν' ἀνοίξῃ τὶς πόρτες τοῦ πρὸς τὴν νῆα ζωῆς, τὴν ζωντανὴν ζωὴν. Ἡ ζωὴ μὲ τὰ χίλια χρώματα, τὰ χίλια σχήματα, τὰ πρόσωπα, τὰ θεῖα κάλλη, τὶς χαρὰς καὶ τὰ βάσανα, τὴν πτώχεια καὶ τὰ πλούτη, τὸν ἰδρώτα τῆς δουλειᾶς, τὴν γλύκα τῆς ἀργίας, μὲ τὴν ἡμερὴ εἰρήνην καὶ τοὺς ἀγρίους πολέμους, μ' ὅλες τὶς καλοκαιριὰς καὶ μ' ὅλους τοὺς χειμῶνες, μὲ τὴν καλὴν καὶ τὴν κακὴν τοὺς ὧν θὰ δώσῃ μιὰ συνειδητὴ, ὕλική καὶ εἰδολογικὴ μόρφωσιν. Μὲ τὴν ἀμεση ἐπαφὴ τοῦ παιδιοῦ μὲ τὴν ζωὴν, τὴν ζωντανὴν καὶ συγκεκριμένην πραγματικότητα, τὰ ἐνδιαφέροντα βρίσκουν τὸν πῖο εὐτυχὴ καὶ γόνιμο τύπο ἢ παρατήρησιν διευρύνεται προοδευτικὰ ἢ ἐφευρετικὴ καὶ ἀποκαλυπτικὴ ἱκανότητα παίρνουν τὸ φυσικὸ δρόμον τῆς καλλιέργειας· ὅλο τὸ πνεῦμα βρίσκεται σὲ δραστήρια σχέσιν μὲ τὴν ζωντανὴν καὶ πλούσια ὕλην, ποὺ περιλαμβάνει : τὴν ἐδαφικὴν μορφολογίαν, τὴν χλωρίδα καὶ τὰ ζῶα, τὶς κλιματολογικὰς συνθήκας, τοὺς θρύλους καὶ τὶς παραδόσεις, τοὺς μύθους καὶ τὴν ἱστορίαν, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὶς ἐνδυμασίας καὶ τὴν γλῶσσαν, τὴν λαϊκὴν τέχνην καὶ τὴν μουσικὴν, τὰ παιγνίδια καὶ τοὺς χορούς, τὶς ἐκκλησιαστικὰς καὶ τὰς μοναστήριας, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν συγκοινωνίαν, τὰ ἀγροκτήματα μὲ τὴν σπορὰν καὶ τὸ θερισμόν.

»Μὲ τὴν στενὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν ζωὴν τροφοδοτεῖται ἡ περιέργεια, ἐναρμονίζεται ἡ ἐργασία μὲ τὰ μέσα τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ παιδιοῦ, ἀναπτύσσεται ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς κρίσεως, γεννοῦνται βιώματα, ἡ ἀγωγή κατεβαίνει ἀπὸ τοὺς πύργους τῶν ἀφηρημένων σκέψεων κάτω στὴν πραγματικότητα, ἡ γνώσις καὶ ἡ ἐνέργεια, ποὺ εἶναι ὀργανικὰ μέλη τῆς ζωῆς, κυκλοφοροῦν μὲ ἀφθονίαν».¹

Πρῶτα ἀπ' ὅλα τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ μαθαίνῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ σκέπτεται. Πρέπει δὲ νὰ ξέρωμε ὅτι ἡ σκέψις εἶναι διδακτικὴ. Ἡ σκέψις, λέγει ὁ Ἑμμερσον, βγάζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν σκλαβιά τῆς ἐλευθερίας. «Ἡ καθαρὴ, ἡ ὑγιής, ἡ εὐγενὴς σκέψις ἀνοίγει τοὺς ὀρίζοντες καὶ δίδει στὸν ἄνθρωπον φτερά νὰ πετάξῃ πρὸς τὰ ὕψη τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης». Σήμερα μόνον οἱ ἐλεύθεροι, οἱ σκεπτόμενοι λαοὶ εἶναι προωρισμένοι νὰ προοδεύσουν, νὰ ἡγεμονεύσουν καὶ νὰ ἡγηθοῦν τῶν ἄλλων λαῶν. Οἱ νέες ἐπιστημονικὲς μέθοδοι, ἡ δημιουργικὴ σκέψις καὶ ἐνέργεια θὰ εἶναι οἱ μόνοι νικητὲς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὡς σκεπτόμενος λαός, ἐδημιούρ-

14. Βλ. Α. Γ. Μωραΐτου : Γενικὴ Ψυχολογία, Ἐκδ. Β', Ἀθῆναι, 1939, σελ. 334.

15. Περὶ τῆς παιδαγωγικῆς σημασίας τῆς Ἀτομικῆς Ψυχολογίας (Adler) γενικώτερον βλ. Γ. Ν. Παλασιόλογου : Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία, Ἀθῆναι, 1960, σελ. 300—330.

1. Γιάννη Παπαχριστοδούλου : Ὁ Παλαμᾶς Παιδαγωγός, Ἀθῆναι 1960, σελ. 51—56.

γησαν μιά δημοκρατία φωτοστεφανωμένη από τὸ ἀγλίσμα τῆς δόξας· ἐγέννησαν τὸ λεγόμενο ἑλληνικὸ θαῦμα στὴν ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ.

Ἡ σκέψις εἶναι ἡ ὑπέρτατη δημιουργικὴ δύναμις στὸν κόσμον. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν διαρκῆ παρατήρησι, τὴν μελέτη, τὴν συγκεντρωμένη σκέψι θὰ γίνῃ κατακτητὴς τοῦ κόσμου. Οἱ γίγαντες τῶν ποικίλων ἐπιτυχιῶν στὸν ἀτομικὸ, κοινωνικὸ καὶ ἔθνικὸ τους βίον ἐχρησιμοποίησαν σὰν μεγάλο ὄπλο τους τὴν σκέψι. Ἐμαθάν νὰ σκέπτονται καὶ κατάρθωσαν ἑαυτοὺς μὲ τὶς ἐκλάμψεις τῆς δημιουργικῆς τους σκέψεως νὰ μεγαλουργήσουν, νὰ δοξασθοῦν, νὰ γίνουν κατακτητὴς. Ἐξ ἄλλου, οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔμαθάν νὰ σκέπτονται, νὰ δημιουργοῦν, συντηροῦνται πάντα ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Ἡ δημιουργικὴ σκέψις εἶναι πηγὴ χαρᾶς. Ἡ αὐτοπροαγωγή τους μὲ τὶς δικές τους δυνάμεις, τὸν δικό τους ἀγῶνα, τὴν δική τους ἀξία, τοὺς δίδει μιά ἐντονὴ καὶ ζωογόνου ψυχικὴ ἱκανοποίησι. Ἡ δημιουργικὴ σκέψις καὶ ἡ δρᾶσις εἶναι ἐχθροὶ τῆς μελαγχολίας.

Ἡ σκέψις εἶναι ἐκείνη ποὺ κυβερνᾷ σήμερον καὶ θὰ κυβερνᾷ καὶ στὸ μέλλον τὸν κόσμον. Τὸ στοιχεῖο ποὺ ξεχωρίζει τὸν ἄνθρωπον εἶναι κυρίως ἡ σκέψις. Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ προοπτικὴ τῆς ἐξελεύσεως του στὸ ἐγγὺς μέλλον εἶναι τέτοιοι, ὥστε κάθε τι ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη τῆς ἀνθρώπινης σκέψεως θὰ ἐκτελεῖται ἀπὸ μηχανές. Τὸ σχολεῖο λοιπὸν πρέπει νὰ μάθῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ σκέπτεται. Νὰ τοῦ διδάσκῃ σκέψεις φωτεινὰς καὶ εὐγενεῖς, διότι, ὅπως λέγει καὶ ὁ Μεγάλος Βίκτωρ Οὐγκώ, ὅλη μας ἡ ἀξιοπρέπεια ἐγκεῖται σὲ εὐγενεῖς σκέψεις. Ἄν στὸ σημεῖο τοῦτο τὸ σχολεῖο ἀποτύχῃ, ὅ,τι καὶ ἂν κάνωμε θὰ εἶναι σὰν νὰ ἀντλοῦμε σὲ πῖθο Δαναΐδων.

Ἐπὶ πλέον τὸ σύγχρονον σχολεῖον πρέπει νὰ διηγή τὸ παιδί νὰ ἀποκτήσῃ συνειδησι τῆς ἀγνοίας του, γιὰ τὸ πῶς ἀμαθὴς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἔχει συνειδησι τῆς ἀμάθειας του. Παράλληλα, νὰ ἀποκτήσῃ συνειδησι τῆς δημιουργικῆς του ἱκανότητος καὶ τῆς ἀνάγκης του γιὰ πνευματικὴ αὐτονομία.

Σκοπὸς τοῦ σχολείου ὁμῶς δὲν εἶναι ἡ μετάδοσις γνώσεων στὸν μαθητή. Κανένας βέβαια δὲν ἀγνοεῖ τὴν ἀξία τῶν γνώσεων. Ὡστόσο, οἱ γνώσεις εἶναι ἓνα μόνον ἀπὸ τὰ μέσα—ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἴσως—ποὺ χρησιμοποιοῖ τὸ σχολεῖον γιὰ τὴν θεραπεία τῶν σκοπῶν του. Οἱ γνώσεις μόνες δὲν εἶναι ἀρκετὲς γιὰ νὰ ἀναπτύξουν τὶς ἱκανότητες καὶ δεξιότητες τοῦ παιδιοῦ, νὰ βοηθήσουν στὴν ἀποκτησι καλῶν ἔξεων καὶ διαθέσεων, στὴν διάπλασι τοῦ χαρακτήρος του καὶ τὴν συγκρότησι τῆς προσωπικότητός του· πολὺ δὲ περισσότερο δὲν εἶναι ἀρκετὲς νὰ κάνουν τοὺς νέους ἱκανοὺς νὰ διαμορφώσουν μιά κοσμοθεωρίαν, δηλαδὴ μιά Φιλοσοφίαν ζωῆς, μὲ ὑψηλὰ ἰδανικά ποὺ δίδουν ἓνα νόημα στὴ ζωῇ.

Ἡ Νέα Ἀγωγή ξεχωρίζει ἀπὸ τὴν παλαιὰ ὅχι τόσο ἀπὸ τὶς μεθόδους ὅσο ἀπὸ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο διαποτίζεται, καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς εὐρύτερους σκοποὺς τῆς. Ἡ ἀτμόσφαιρα ποὺ ἐπικρατεῖ στὸ σχολεῖον ἔχει μεγάλου σπουδαιότητα, διότι εἶναι ὁ ἀέρας ποὺ ἀναπνέουν τὰ παιδιὰ.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι προικισμένος μὲ μιά ἐσωτε-

ρικὴ φλόγα ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁδηγεῖται σὲ καλύτερους τρόπους ζωῆς, σὲ ὠρίμανσι, σὲ ὁλοκλήρωσιν, σὲ τελείωσι. Χρειαζόμαστε πρῶτα χρηστοὺς πολῖτες—ἀνθρώπους τοῦ καλοῦ. Τὸ σχολεῖον λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται στὸ νὰ δίδῃ στὰ παιδιὰ μόνον γνώσεις. Πρέπει ἀκόμη νὰ τὰ κάνῃ ἀνθρώπους. Νὰ τοὺς γεμίσῃ τὴ ψυχὴ μὲ μεγάλα καὶ εὐγενῆ αἰσθήματα. Τί νὰ τὸν κάνῃς τὸν νέο, τὸν ἄνθρωπον γενικά, ὁσαυτὸτε προσόντα, γνώσεις καὶ ἱκανότητες καὶ ἂν ἔχῃ, ἂν δὲν ἔχῃ ψυχὴ, δὲν ἔχῃ αἰσθήματα; Ὁ νέος αὐτὸς εἶναι σὰν τὸ κούφιο καρύδι· δὲν ἔχει τίποτε. Εἶναι ἀχρηστος, ἂν ὅχι ἐπιβλαβὴς γιὰ τὴν κοινωνίαν· εἶναι ἀνδρείκελο. Ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ κάνῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀγαπήσῃ τὴν ἠθικὴ ὁμορφίαν καὶ νὰ ζήσῃ ἠθικὸ βίον. Νὰ ἀποκτήσῃ ὅχι μόνον Πνευματικὴν, ἀλλὰ καὶ ἠθικὴ αὐτονομία. Νὰ γνωρίζῃ καὶ συνάμα νὰ πράττῃ τὸ καλόν. Νὰ δυναμῶνῃ τὴν βούλησί του, ὥστε, μακριὰ ἀπὸ ἀμφιταλαντεύσεις, νὰ κατευθύνῃ ὁ ἴδιος τὴν βουλευτικὴν του δραστηριότητα.

Τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ διδάξῃ τὸν τρόφιμον νὰ μὴν εἶναι ἐπιπόλαιος, ἀλλὰ νὰ παίρνῃ τὴν ζωὴ σοβαρά. Νὰ τὸν μάθῃ νὰ σκέπτεται καὶ νὰ αἰσθάνεται. Νὰ τοῦ μάθῃ τὸν ὑψηλὸν προορισμὸ τῆς ζωῆς. Νὰ τὸν προσανατολίσῃ ἠθικά. Νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ τὴν γλυκεῖαν ἡδονὴν τῆς ὠραίας βιοπάλης, τῆς ὠραίας ζωῆς. Νὰ τοῦ μάθῃ πῶς νὰ ζήσῃ τὴν ζωὴν του. Νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας καὶ εὐτυχίας στὴν ζωὴ. Νὰ τὸν διδάξῃ νὰ μὴ θυσιάζῃ ποτέ τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν του ὑγείαν στὸ βωμὸ μικροαπολαύσεων καὶ διασκεδάσεων. Νὰ μὴν τρέχῃ στὴν ζωὴ ἀπερίσκεπτα, στὴν τύχην, ἀλλὰ νὰ σκέπτεται, νὰ αἰσθάνεται, νὰ εἶναι δημιουργικὸς.

Διὰ τῆς ἀγωγῆς ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες, νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ ἀτομιστικὰ δεσμά, νὰ μάθῃ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν χαρὰ τοῦ στοχασμοῦ. Νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐφεσι νὰ μελετᾷ ὅχι μόνον τὸν φυσικὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτοῦ του. Νὰ γίνῃ ἱκανὸς νὰ ξεπερνᾷ τὸ παρὸν καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτοῦ του.

ΤΟ
"ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΒΗΜΑ
ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ,"

Εὐχεται εἰς τοὺς ἀναγνώστας του

ΧΑΡΟΥΜΕΝΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΝ

ΠΟΙΟΣ Ο ΟΡΘΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ
ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ;

Τοῦ κ. ΘΩΜΑ ΠΛΑΤΑΝΙΑ, Δ/ντοῦ 98ου Δημ. Σχολείου Ἀθηνῶν

Α) Σπουδαιότητα ἢ ἀποστολὴ
τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν

Κατὰ τὴν ἐπὶ διετίαν μετεκπαίδευσίν μας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἠκούσαμεν ἐπανειλημμένως τὸν Σὸν καθηγητὴν μας τῶν Παιδαγωγικῶν κ. Σπ. Καλλιὰφαν τονίζοντα σοφὴν κινεζικὴν ρῆσιν καθ' ἣν : «Ἐάν σωστός ἀνὴρ, (λευκὸς μάγος) κάμνη χρῆσιν ἐσφαλμένων μέσων, τὰ ἐσφαλμένα ταῦτα μέσα ἐπενεργοῦν ὀρθῶς. Ἀλλ' ἐάν διεστραμμένος τις ἀνὴρ κάμνη χρῆσιν τῶν ὀρθῶν μέσων, διεστραμμένον εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς χρήσεως ταύτης τῶν ὀρθῶν μέσων».

Ὁ ἱστορικὸς καὶ ἠθικοφιλόσοφος Πλούταρχος εἰς τὸ σύγγραμμά του «Περὶ παίδων ἀγωγῆς» (ποῦ κατατάσσεται πρῶτον εἰς τὴν σειρὰν τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλούταρχου), ἐπιθυμῶν νὰ τονίσῃ τὴν σπουδαιότητα τῆς προσωπικότητος τῶν διδασκάλων εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν παίδων καὶ ἐπικρίνων τοὺς γονεῖς διὰ τὴν κακὴν ἐκλογὴν τῶν διδασκάλων τῶν τέκνων των, λέγει : «...ἐκεῖνο δ' ἐσχάτως ἀτοπον, τὸ ποῖον ; ἐνίοτε γὰρ εἰδότες, αἰσθόμενοι ἢ ἄλλων αὐτοῖς τοῦτο λεγόντων, τὴν ἐνίων τῶν παιδευτῶν ἀπειρίαν ἄμα καὶ μοχθηρίαν, ὅμως τούτοις ἐπιτρέπουσι τοὺς παῖδας...».

Ὁ ὀνομαστός Ρωμαῖος στωικὸς φιλόσοφος καὶ ποιητὴς Σενέκας (θέλων νὰ τονίσῃ τὴν δύναμιν τοῦ παραδείγματος εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν παίδων, ὅπερ, φυσικῶς τῷ λόγῳ προϋποθέτει γονεῖς καὶ διδασκάλους καταλλήλους διὰ τὸ διαπαιδαγωγεῖν) εἶπεν : «Μακρὰ εἶναι ἡ ὁδὸς ἢ δι' ἐντολῶν, βραχεῖα δὲ καὶ ἀποτελεσματικὴ ἡ διὰ τοῦ παραδείγματος».

Ὁ κορυφαῖος πανεπιστήμων φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότητος Ἀριστοτέλης εἶπεν : «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μιμητικώτερον πάντων τῶν ζώων».

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε (διὰ τοὺς διδάσκοντας) : «Ὑμεῖς ἐστέ τὸ ἅλας τῆς γῆς· ἐάν τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθησεται ;».

Εἰπὼν ὁ ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῶν νεωτέρων χρόνων φιλοσόφων Καντ ὅτι : «Ὁ ἄνθρωπος μόνον διὰ τῆς ἐκπαίδευσως δύναται ν' ἀποβῇ ἄνθρωπος· οὐδὲν οὗτος εἶναι ἄλλο ἢ τῆς ἐκπαίδευσως δημιούργημα». Ἐτόνισε τὴν σπουδαιότητα τοῦ καταλλήλου ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν τροφίμων.

Εἰπὼν ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ συνεπιστήμων Leibnitz ὅτι : «Ἐάν μετερρύθμιζέ τις τὴν

ἐκπαίδευσιν, θ' ἀνεκαίνιζε τὸ ἀνθρώπινον γένος... Δότε μου τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ εἰς διάστημα χρονικὸν ὀλιγώτερον τῶν ἑκατὸν ἐτῶν θὰ δυνηθῶ νὰ μεταβάλῃ τὸν Χαρακτήρα τῆς Εὐρώπης» εἶπεν, ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ἔχει ἀνάγκην τῶν ἰδεωδῶν ἀνθρώπων διὰ «ν' ἀνακαίνισθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος...».

Ὁ διαπρεπὴς Γερμανὸς φιλόσοφος ψυχολόγος καὶ παιδαγωγὸς Ed. Spranger (τοῦ ὁποῖου τὴν 80ετηρίδα ἐορτάζομεν ἐφέτος) εἰς μελέτην τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁ γεννημένος παιδαγωγός» τονίζει ὅτι : «Ἀν ὁ διδάσκαλος δὲν δυνηθῇ νὰ θέσῃ διὰ τοῦ καταλλήλου μοχλοῦ εἰς κίνησιν τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ, τότε δὲν εἶναι ὁ κατάλληλος διδάσκαλος».

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἀξ. κ. Γρ. Κασιμάτης εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 124701/8.11.61 χαιρετιστήριον ἐγκύκλιόν του πρὸς τὸ Ἐποπτικὸν καὶ Διδακτικὸν Προσωπικὸν τῆς Ἐκπαίδευσως—ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων του—τὴν πράγματι πλήρη στοχαστικότητος καὶ ἐμβριθείας—μεταξὺ τῶν ἄλλων τονίζει καὶ τὰ ἀκόλουθα βαρυσήμαντα διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τῆς σήμερον καὶ διὰ τὰ προσόντα τὰ ὁποῖα πρέπει οὗτος νὰ ἔχη : «Εἰς τὸν Ἑλληνικὸν χώρον καὶ εἰς ἐποχὴν ὥς ἡ ἰδική μας τὸ ἔργον τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ ἀποκτᾷ ἰδιαιτέραν σημασίαν... Αἱ ὑποχρεώσεις τῶν κατ' ἐξοχὴν φορέων τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ μορφωτικοῦ ἔργου, δηλαδὴ τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν εἶναι ὅλως νύξημέναι. Ἐπικαλούμενος τὴν προσωπικὴν ἐκάστου πίστιν ἐπὶ τὴν ἀποστολήν, μὲ τὴν ὁποῖαν συνέδεσε πλεον ἁρρήκτως τὴν σταδιοδρομίαν του καὶ τὴν προσωπικὴν του εὐτυχίαν, ζητῶ ἀπὸ ὅλους σας ἀφοσίωσιν καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ τήρησιν τοῦ καθήκοντος, ἀπόδοσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του κ.τ.λ.».

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1961 ὁ θάλασος Καρ. Κουν ἀνεβίβασε καὶ ἠρμήνευσε ἀριστοτεχνικῶς (εἰς τὸ Θέατρον Τέχνης) τὸ δράμα τοῦ Βέλγου συγγραφέως Ζοζὲ—Ἀντρέ Λακουρ «Τὰ νέα παιδιά» ὅπου, εἰδομεν ὅτι οἱ τρεῖς ἥρωες τοῦ ἔργου, δηλαδὴ τὰ τρία παιδιά τὰ ὁποῖα εἶχαν τοποθετήσῃ εἰς ὑψηλὰ βάρθρα τοὺς γονεῖς των, τὰ ὁποῖα περιέβαλλαν μὲ δλὴν τὴν ἐκτίμησιν των καὶ ἐμπιστοσύνην των τοὺς πατέρας των, τὰ εἰδωλά των, δταν ἀργότερα διεπίστωσαν ὅτι κατέρρευσαν ἐξετράπησαν καὶ οἱ νέοι πρὸς ἐπικινδύνους προσανατολισμούς. Καὶ τὰ εἰδωλά ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀνάγκην οἱ νέοι, δὲν εἶναι,

φυσικά, μόνον οί γονεῖς, ἀλλὰ καί οί διδάσκαλοι, ἡ πολιτική καί πνευματική ἡγεσία, ἡ Ἐκκλησία κ.λ.π.

Χρήσιμον κρίνομεν ὅπως ἐνταῦθα παρενθῶμεν χωρίον τι ἐκ τοῦ βιβλίου: «Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς ἐκπαίδευσως (ἔκδ. 1945) τοῦ κ. Σπ. Καλλιόφα, τονίζοντος διὰ τῶν ἀκολουθῶν τήν τεραστίαν ἐπίδρασιν τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας πάσης χώρας ἐπὶ τοῦ λαοῦ: «Ὁ πολιτικός—γράφει—ὁ ὁποῖος εἶναι τῷ ὄντι ἄξιος νὰ ὁδηγῇ εἰς τὴν ἀληθινὴν πρόοδον, ἔχει σαφῆ τὴν ἐπίγνωσιν, ὅτι μὲ τὸ παράδειγμά του καί μὲ τοὺς λόγους του, περὶ τῶν ὁποίων φροντίζει πάντοτε νὰ συμφωνοῦν μὲ καλὰς πράξεις του, γίνεται ὁ σημαντικώτερος παιδαγωγὸς τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον κυβερνᾷ. Οὐδέποτε οὗτος λησμονεῖ οὔτε εἰς τὸν δημόσιον οὔτε εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ὅτι αὐτὸς ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ βίου ὄλων τῶν πολιτῶν μάλιστα δὲ ἐπὶ τοῦ βίου τῆς νεολαίας τὴν εὐρυτάτην καί σημαντικωτάτην ἐπίδρασιν, ὅτι διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ κυρίως ἐξευγενίζονται ἢ ἐκβαρβαρῶνονται αἱ σχέσεις τῶν πολιτῶν μετὰ τῶν καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ὅτι αὐτοῦ τὸ παράδειγμα πρὸ παντὸς ἀναπτύσσει εἰς τοὺς πολῖτας τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς, τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης διὰ πᾶσαν πρᾶξιν, τὴν ὁποῖαν ἀναθέτει εἰς αὐτοὺς ἡ Πολιτεία ἢ ἀναλαμβάνουν οἱ ἴδιοι μὲ τὴν θέλησιν τῶν κ.λ.π. Καὶ γνωρίζει ὁ ἄξιος τοῦ προορισμοῦ τοῦ πολιτικός ὅτι τὸ κακὸν παράδειγμα τῶν τυχόν ἀναξίως ἀνερχομένων εἰς τὰ πολιτικά ἀξιώματα γεννᾷ τὰς ἀντιθέτους πρὸς τὰς λεχθεῖσας ἀρετὰς κακίας, ἐξαφανίζει δηλ. τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς ἀπὸ τὸν δημόσιον καί ἀπὸ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν πολιτῶν, ἐξαφανίζει τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης, προάγει τὴν περὶ τὸ ψεύδεσθαι καί ἐξαπατᾶν ροπὴν κ.λ.π.»

Εἰδὼλα, λοιπόν, τῶν νέων εἶναι οἱ γονεῖς, οἱ διδάσκαλοι, οἱ πολιτικοὶ καί πνευματικοὶ ἡγέται. Καί πρέπει εἰς τὰ ὑψηλὰ βᾶθρα ποῦ κατ' ἀρχὰς τοὺς ἑταξαν ἀπὸ ἐκτίμησιν καὶ θαυμασμόν ἐκεῖ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ τοὺς βλέπουν συνεχῶς καί ὄχι μίαν ἡμέραν νὰ διαπιστώσουν ὅτι δὲν ἔβλεπαν τὸ πρόσωπόν των ἀλλὰ τὸ προσώπειόν των. Διότι τότε, μὲ τὸ γκρέμισμα τῶν εἰδῶλων των, θὰ ἀπογοητευθοῦν καί οἱ νέοι, θὰ συντριβοῦν, θὰ ἐκτραποῦν.

Μαθηταί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν γονεῖς καί διδασκάλους φιλοπόνους, φιλαλήθεις, ἀνεξικάκους, εὐγενεῖς, ἐναρέτους, ἀνθρωπιστάς, διακρινόμενους δι' ἐνότητα λόγων καί ἔργων θ' ἀποβοῦν—κατὰ συντριπτικὴν πλειοψηφίαν τοῦλάχιστον—«καλοὶ καγαθοὶ» ὥς ἐκεῖνοι ἀντιθέτως οἱ νέοι, οἱ τυχόν ἔχοντες γονεῖς καί διδασκάλους φυγοπόνους, κ.λ.π. παραδειγματιζόμενοι ὑπ' αὐτῶν θ' ἀποβοῦν κακοὶ πολῖται. Οὐδεμία θεωρία, οὐδεμία διδασκαλία, οὐδεμία νοθεσία θὰ ὠφελήσῃ τὸν τρόφιμον καὶ οὐδεμίαν καλὴν ἔξιν θ' ἀποκτήσῃ οὗτος, ἐάν ὁ παιδαγωγὸς δὲν δίδει τὸ παράδειγμά του, ἢ δύναμις τοῦ ὁποῖου εἶναι μεγίστη, ἀσφαλὴς, διηνεκής.

Β) Ποῖος ὁ κατάλληλος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός;

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων: προέκυψε ὅτι τὸ λειτουργήμα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ εἶναι ὑψηλὸν ἢ δὲ ἀποστολὴ τοῦ κεφαλαιώδους σημασίας. Γεννᾶται ὁμῶς τὸ ἐρώτημα: ποῖος ὁ καλὸς καί κατάλληλος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός;

Ἡ Παιδαγωγικὴ ἀσυγκρίτως περισσότερον ἡσχολήθη μὲ τὸν μαθητὴν (Ψυχολογία τοῦ Παιδός, Ψυχολογία τοῦ Ἐφήβου κ.λ.π.) καί ὀλιγώτερον μὲ τὸν διδάσκαλον. Ἐν τούτοις δύναται τις νὰ εἴπῃ (ἀν καὶ δὲν εἶναι τόσον εὐκόλῳ ὅσον κατ' ἀρχὴν φαίνεται) ὅτι ἰδεώδης ἐκπαιδ. λειτουργός εἶναι ὁ πράγματι ἄνθρωπος, ὁ ἀνθρωπιστής, ὁ ἀκέραιος χαρακτήρ, ὁ ὑγίης, μὲ ἀρίστην ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν, μὲ ὑψηλὴν ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν, ἰδιαίτεραν φυσικὴν κλίσιν πρὸς τὸ διδάσκειν, μὲ εὐστροφίαν πνεύματος, μὲ ψυχικὴν εὐφορίαν, μὲ αἰσιοδοξίαν—ἔστω ὄχι ἐξ ὀρισμοῦ—ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ ἑκάστοτε ἰδανικὸν τῆς Παιδείας, γενικῶς εἰπεῖν ἔνας συγκεκροτημένος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός.

Πέραν τῶν ἀνωτέρω προσόντων ὁ κατάλληλος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός πρέπει νὰ κοσμηθῇ καί διὰ τῶν ἀκολουθῶν ἀρετῶν: τῆς ἀνεξικακίας, ἡμερότητος τρόπων, καλωσύνης, συναισθήσεως βαθείας εὐθύνης, συναισθήσεως βαθείας ἀντιλήψεως τῆς ἀποστολῆς του, ἐνότητος λόγων καί ἔργων, ἀλληλεγγύης καί ἀλληλοσεβασμοῦ.

Ἄλλ' ἐπεὶ οἱ διδάσκαλοι δὲν ἐπενεργοῦν μόνον ἀτομικῶς (ὥς συμβαίνει εἰς τὰ ἰθέσια σχολεῖα) εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καί συλλογικῶς, διὰ κοινῆς καταβαλλομένης προσπάθειας ὑπὸ τοῦ διδακτικοῦ προσώπου ἑκάστου σχολείου καί διὰ κοινῆς καί προγραμματισμένης δραστηριότητος (28θεσία—128θεσία), διὰ τοῦτο πλὴν τῶν προεκτεθέντων ἐπαγγελματικῶν προσόντων καί κοινωνικῶν ἀρετῶν, οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ διακρίνονται δι' ἔφεσιν πρὸς δημιουργίαν κλίματος συμπνοίας μετὰ τὸ διδακτικὸν προσώπου, διὰ συνεργασίαν, διὰ συναίσθησιν βαθείας συνευθύνης, διὰ βαθεῖαν ἐπίγνωσιν τοῦ συνανήκειν, δι' εὐπείθειαν καί εὐγενῆ ἀμιλλαν καί, τέλος—τὸ σπουδαιότερον—οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ διακρίνονται—καὶ ἰδιαίτερος οἱ συνυπηρετοῦντες—διὰ στερεὸν καθεστῶς ΑΜΟΙΒΑΙΟΥ ΣΕΒΑΣΜΟΥ. Σχετικῶς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο κρίνομεν σκόπιμον νὰ προσθέσωμεν ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 790/7.6.61 ἐγκυκλίου τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως Α' Περιφέρειας κ. Κ. Μπάλλα πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικούς λειτουργοὺς τῆς περιφέρειας—ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῶν ὑπηρεσιακῶν του καθηκόντων—τὴν ἀκόλουθον λίαν ὠφέλιμον παραίνεσιν, ἥτοι «...ἀπαιτεῖται πρὸ παντὸς ὁ αὐτοσεβασμός, ὁ σεβασμός τῶν ἄλλων καί ἡ ὀρθή

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΕΙΣ Η.Π.Α.

(Πορίσματα ἐκ τῆς 6)μήνου μελέτης, δι' ἐπισκέψεων σχολείων τῶν Η.Π.Α.)

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, Διευτ. Παιδ. Ἀκαδημίας

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις τοῦ ἐπισκεπτομένου τὸν λεγόμενον νέον κόσμον εἶναι ὅτι οὗτος πράγματι εἶναι «ΝΕΟΣ». Ὅτι παρέλαβεν ἐκ τῆς Εὐρώπης—τῆς γηραιᾶς μητρὸς του—ὕπεβαλεν εἰς ἔλεγχον καὶ τὸ ἐδέχθη ἀφοῦ ἐπείσθη διὰ τοῦ πειράματος ὅτι τοῦτο δύναται νὰ ζήσῃ καὶ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὸν τόπον αὐτόν. Εἶναι χαρακτηριστικὸν τὸ γεγονός ὅτι οὐδεὶς ἐρωτώμενος περὶ θέματός τινος ἀναφέρεται εἰς γνώμην ἑστῶ καὶ μεγάλου τινὸς ἀνδρός· οὐδεὶς πάλιν ἀναφέρεται εἰς τὴν παράδοσιν. Οἱ πάντες στηρίζονται εἰς τὰ δεδομένα τῆς ἐπιστημονικῆς—στατιστικῆς ἐρεῦνης. Ἐντεῦθεν πολλὰ εἶναι τὰ «καινοφανῆ» σημεῖα—καινοφανῆ διὰ τὸν νέον ἐπισκέπτην—τόσον τῆς κοινωνικῆς ὥσον καὶ ἐκπαιδευτικῆς ζωῆς τῆς ἐν λόγῳ χώρας.

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς Ἀμερικανικῆς ἐκπαίδευσης εἶναι ἡ διοικητικὴ ἀποκέντρωσις· ὑπάρχουν πεντήκοντα (50) πολιτεῖαι καὶ πεντήκοντα (50) ἀντίστοιχα ἐκπαιδευτικὰ συστήματα.

Κατὰ τὸ Σύνταγμα, παρέχεται ὑποχρεωτικὴ καὶ δωρεάν—δωρεάν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς παροχῆς καὶ τῶν μέσων ἥτοι βιβλίων, τετραδίων, γραφικῆς ὕλης κλπ.—ἐκπαίδευσις εἰς πάντα Ἀμερικανόπαιδα· ἡ ἐπὶ

ἔναντι αὐτῶν συμπεριφορὰ κ λ.π.*.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας ἀπόψεις μας, περὶ τοῦ ποῖος εἶναι ὁ καλὸς καὶ κατάλληλος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός, θὰ ἠθέλομεν νὰ προσθέσωμεν ἕξοχον γνώμην τοῦ συγχρόνου ἐπιφανοῦς Γερμανοῦ φιλοσόφου, ψυχολόγου καὶ παιδαγωγοῦ Ed. Spranger ὅστις, εἰς τὴν πολῦτιμον μελέτην του «ὁ γεννημένος παιδαγωγός», λέγει ὅτι: «κατάλληλος παιδαγωγός (τὴν λέξιν: διδάσκαλος, σπανίως χρησιμοποιεῖ ὁ Spranger) εἶναι ὁ πολυμερὴς καὶ μικτὸς τύπος ἀνθρώπου, ὁ δυνάμενος νὰ κατανοήσῃ τὰ πολιτιστικὰ ἰδεώδη τῆς ἐποχῆς του, ὡς κυρίως θρησκευτικὸς καὶ κοινωνικὸς τύπος, πλημμυρισμένος ἀπὸ ἀγάπην, ἱκανὸς δὲ ὅπως θέσῃ εἰς κίνησιν ἀνά πάσαν στιγμὴν διὰ τοῦ καταλλήλου μοχλοῦ τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ».

Ἄλλ' ἀφοῦ ὁ κατάλληλος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός δέον νὰ εἶναι ὅλος διὰ τῶν ἀνωτέρω συντόμων ἀπόψεών μας ἐξεθέσαμεν, γεννᾶται τὸ εὐλογον ἐρώτημα: καθ' ὃν τρόπον ἐξετάζονται καὶ εἰσάγονται εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας (ὡς καὶ εἰς τὸ Φιλοσοφικὸν τμήμα τοῦ Πανεπιστημίου) οἱ ἀπόφοιτοι τῶν Γυμνασίων, ἐπιλέγονται πράγματι οἱ κατάλληλοι ἐκ τούτων διὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸν λειτουργημα;

Τοῦτο ἀκριβῶς θὰ ἐξετάσωμεν κατωτέρω εἰς τὸ γ' μέρος τῆς παρούσης μελέτης—τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ καὶ τὸν κυριώτερον σκοπὸν μας.

(Συνεχίζεται)

μέρους ὅμως εὐθύνη διὰ τὴν ἰδρυσιν καὶ ὀργάνωσιν σχολείων πάσης βαθμίδος, διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ πρόσληψιν προσωπικοῦ, διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν μέσων μορφώσεως, ἀφίεται εἰς τὰς καθ' ἑκάστον πολιτείας—κράτη.

Ἐπάρχει, θεθαίως, κάτι παρόμοιον πρὸς τὸ ἡμέτερον Ὑπουργεῖον Παιδείας, ἐδρεῖον εἰς τὴν πρωτεύουσιν καὶ ἀποτελοῦν μέρος τῆς ὁμοσπονδου κυβερνήσεως, ἀλλὰ τούτου αἱ ἀρμοδιότητες περιορίζονται εἰς θέματα συγκεντρώσεως στατιστικῶν στοιχείων, ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τῶν πτωχότερων, ἰδίᾳ, σχολείων, ἐκδόσεως βιβλίων καὶ διαφωτιστικῶν φυλλαδίων. Οὐδέποτε, συνεπῶς, ἐπεκτείνονται ἐπὶ θεμάτων προγράμματος ἢ ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς, ὡς τοῦτο, παρ' ἡμῖν, νοεῖται· πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἔχει ἀρμοδιότητος συγκροτήσεως συμβουλίων—ταῦτα εἶναι αἰρετὰ—διορισμοῦ, μεταθέσεως, προαγωγῆς, μεταβολῆς, ἐν γένει τῆς ὑπηρεσιακῆς καταστάσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν.

Ἐκάστη πολιτεία ὑποδιαιρεῖται εἰς ἐκπαιδευτικὰ διαμερίσματα—περιφέρειας—εἰς ἑκάστον τῶν ὁποίων λειτουργεῖ αἰρετὸν ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ρυθμίζει τὰ ἐπὶ μέρος ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα κατὰ τρόπον ἀνεξάρτητον. Εἰς τὴν πρωτεύουσιν τῶν πολιτειῶν—νομῶν καθ' ἡμᾶς ἡ κρατῶν ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν τῶν ἔννοιαν—ὑπάρχει, πάλιν, κεντρικὸν ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον, ὅπερ χαράσσει εἰς γενικὰς γραμμὰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν διὰ τὰ δημόσια σχολεῖα τῆς πολιτείας αὐτῆς. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐκπαιδευτικὴ αὕτη πολιτικὴ ἔχει συμβουλευτικὸν μόνον χαρακτήρα, τῆς ὑπευθύνου γραμμῆς ἀφιεμένης—εἰς διάφορον κατὰ πολιτείας βαθμὸν—εἰς τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν ἐκάστου σχολείου, συνεργαζομένου πάντοτε μετὰ τοῦ ἐπὶ ἔθνικοῦ ἐπιπέδου πανισχύρου ὀργανισμοῦ—τοῦ συνδέσμου γονέων καὶ διδασκάλων.

Ἄλλον γνώρισμα εἶναι ἡ ἀνυπαρξία ὀλιγοθεσίων σχολείων· ταῦτα ἔχουν ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῶν λεγομένων συγκεντρωτικῶν σχολείων—σχολείων πολυαριθμοτέρων τῶν δώδεκα (12) διδασκάλων—εὐρισκομένων εἰς τὸ κέντρον μεγάλων περιοχῶν, ὅπου συγκεντρῶνται δι' αὐτοκινήτων οἱ μαθηταὶ τῆς περιοχῆς καὶ ὁπόθεν, πάλιν, διανέμονται κατ' οἶκον μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἡμερησίας ἐργασίας. Τὰ διδασκτήρια εἶναι συνήθως, ἐνὸς ὁρόφου, τεραστίως ἐκτάσεως, τὰ νεώτερα, ἰδίως, εἶναι περιέργου ἀρχιτεκτονικῆς, ὡς πρὸς τὸν φωτισμὸν καὶ τὸν ἀερισμὸν, ἀφαντάστου καθαριότητος καὶ ἐφοδιασμοῦ εἰς μέσα μαθήσεως—μέσα, κυρίως τεχνικῆς φύσεως—ἥτοι βιβλιοθηκῶν (κεντρικῶν καὶ κατ' αἰθούσας), ἐργαστηρίων φυσικῆς—χημείας, οἰκιακῆς οἰκονομίας—βιοτεχνίας μετ' ατομικῶν ὀργάνων, σκευῶν, ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων, προβολέων μετὰ ταινιῶν δι' ὅλα τὰ μαθήματα, ρα-

διοφώνων και συσκευών τηλεοράσεως διά μαθήματα τινά, πιάνων κινητών ή κατ' αἰθούσας διά τήν μουσικήν (οὐχί τήν ὠδικήν), ἐσωτερικῶν γυμναστηρίων μετ' ὀργάνων, ἡλεκτρονικῶν μηχανημάτων, ἀμφιθεάτρων, ἀναγνωστηρίων, μουσείων, εἰκόνων, χαρτῶν καί πινακίδων ἀνακοινώσεων ἐπὶ τοῦ τοίχου τῶν αἰθουσῶν διδασκαλίας, ἐγκαταστάσεων ἐσωτερικῆς—κεντρικῆς θερμάνσεως, ἀφθόνιων χώρων καθαριότητος.

Ὁ θεσμός τοῦ εἰδικῶς ἐκπαιδευθέντος εἰς τήν διοίκησιν καί τὰς ἀνθρωπίνους σχέσεις καί μὴ διδάσκοντος διευθυντοῦ σχολείων—σχολείων μὲ περισσοτέρους τῶν 12 διδασκάλων—ἀποτελεῖ διοικητικὴν ἰδιωτικήν. Ἡ ὑπαρξὶς δακτυλογράφου εἰς κάθε σχολεῖον δημοτικῆς ἢ μέσης ἐκπαίδευσως, ὡς καί τὰ κατὰ αἰθούσας τηλέφωνα, ὁμοίως εἶναι τι τὸ σύνθετος.

Ἡ συνεχὴς ὥρος ἐπὶ πενήντημερον καθ' ἑβδομάδα ἐργασία καί τὸ μεσημέριον διὰ τοὺς μαθητὰς καί τοὺς διδασκάλους συσσίτιον δλων τῶν σχολείων, εἰς πλουσιωτάτας αἰθούσας, ἐκ κεντρικῶν μαγειρίων, ἐκπλήσσει τὸν ἐπισκέπτην.

Τὸ ἐξαετὲς ἢ τὸδετὲς Δημοτικὸν σχολεῖον, κατὰ πολιτείας, μὲ πρόγραμμα διαρκῶς ἐπεκτενιζόμενον καί μὴ ἀπαναλαμβάνόμενον, ἀφοῦ ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ὑποχρεωτικὴ μέχρι καὶ τοῦ 16ου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν τὸ ἐκλεκτικὸν καί μᾶλλον προεπαγγελματικὸν σχολεῖον γενικῆς μορφώσεως διὰ τήν μέσσην ἐκπαίδευσιν (κατ' ἐκλογὴν: τρεῖς γλῶσσαι· Μουσικὴ· Σχέδιον· Διακοσμητικὴ· κατεργασία πολυτίμων λίθων· ραδιοτεχνικὴ· Μηχανοτεχνικὴ· Ξυλοτεχνικὴ· Μεταλλοτεχνικὴ· Δακτυλογραφία· Λογιστικὴ· Κεραμικὴ· Πλαστικοτεχνικὴ· Ζωγραφικὴ· Γλυπτικὴ· Στενογραφία· Δημοσιογραφία· Φωτογραφικὴ καί διὰ τὰ κορίτσια: Μαγειρικὴ· Ζαχαροπλαστικὴ· Διαχειριστικὴ· Ραπτικὴ· κλπ., εἶναι τι διάφορον τῶν παρ' ἡμῖν κρατούντων.

Ἡ 4ετὴς βασικὴ καί διαφοροποιουμένη μεταγυμνασιακὴ ἐκπαίδευσις τῶν διδασκάλων στοιχειώδους καί μέσης βαθμίδος· ὁ διορισμὸς αὐτῶν ἐπὶ συμβάσει διὰ 3-5 ἔτη· τὸ αὐτὸ κατὰ προσόντα καί κατ' ἀρχαιότητα μισθολόγιον· ἡ ἐνιαία ἐπαγγελματικὴ (συνδικαλιστικὴ) ὀργάνωσις τῶν διδασκάλων ἀμφοτέρων τῶν βαθμίδων· ἡ μακροτέρας διάρκειας (2-3 τρίμηνα διὰ τοὺς σπουδαστὰς τῆς στοιχειώδους καί 1-2 φοιτητὰς τῆς μέσης) πρακτικὴ ἀσκήσις εἰς πρότυπα ἢ δημόσια σχολεῖα καί εἰς ἐμπείρους διδασκάλους σχόντας εἰδικῆς ἐπιμορφώσεως διὰ τήν ἐπιθεώρησιν τῶν σπουδαστῶν διδασκάλων, ὑπὸ τὴν παρακολούθησιν καθηγητῶν τῆς παιδαγωγικῆς, εἶναι θέματα καινοφανῆ δι' ἡμᾶς.

Τὰ πολυτελέστατα διδακτήρια μὲ τὴν πληθὺν τῶν παραρτημάτων δηλ. τὰ ἰδιαιτέρα δωμάτια διὰ τὸν Διευθυντὴν (καί τὸν βοηθὸν ἐπὶ Γυμνασίῳ) τὴν Γραμματεία, τὸν ὀρθοπαιδικόν, τὸν ἐπιστάτην—θυρωρόν, τὴν νοσοκόμον, τὴν βιβλιοθηκονόμον, τὸν καθηγητικὸν σύλλογον, τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν ἱματισθήκην, τὸ συσσίτιον κλπ. Οἱ εἰδικοὶ διδασκαλοὶ διὰ τὴν Μουσικήν, τὴν Γυμναστικήν, τὰ τεχνικά, τὴν ὀρθοφωνίαν, τὰ ἐλαττωματικὰ καί πνευματικῶς καθυστερημένα παιδιὰ, τὴν βιβλιοθήκην κλπ. Αἱ ομάδες ἀναγνωστικῆς ἱκανότητος τῶν τάξεων ἢ διδασκαλία ἑένης γλώσσης ἀπὸ τῆς Δ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου καί Μουσικῆς (οὐχί ὠδικῆς) ἀπὸ τῆς Β' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ ἢ σιωπηρὰ καί ταχεῖα

ἀνάγνωσις ἀπὸ τῆς Α' Δημοτικοῦ· ἡ αὐτοκυβέρνησις τῶν μαθητῶν καί τὰ μαθητικὰ συμβούλια· ἡ μαθητικὴ ἀστυνομία καί οἱ ξεναγοὶ μαθητῶν· ἡ ὑποχρεωτικὴ φοίτησις μέχρι καί τοῦ 16ου ἔτους τῆς ἡλικίας (τὰ 90% τοῦ πληθυσμοῦ ἀποφοιτοῦν τῶν Γυμνασίων)· ἡ ἀνυπαρξία εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων διὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς κατωτέρας εἰς τὴν μέσσην παιδείαν, τῆς ἐκπαίδευσως οὗσης ὑποχρεωτικῆς καί συνεχοῦς· τὰ χαλαρὰ κριτήρια προαγωγῆς ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν (διὰ τοὺς ἀποτυγχάνοντας τῆς κατωτέρας συγκροτοῦνται ομάδες καθυστερημένων ἐντὸς τῆς τάξεως καί διὰ τοὺς καθυστερημένους τῆς μέσης ἐκπαίδευσως λειτουργοῦν θερινὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὅποια ἐργάζονται διδάσκαλοι ἰδιαιτέρως ἀμειβόμενοι, κρίνοντας ἐν τέλει περὶ τῆς προαγωγῆς ἢ μὴ. Αἱ ὥρισμένοι ἐργάσιμοι ἡμέραι διὰ τὸ διδακτικὸν ἔτος (συνήθως 180), ἐξ οὗ συνάγεται δι' ἡμέραι καθ' ἃς τὰ σχολεῖα δι' ἐξαιρετικὸς λόγους δὲν ἐλειτούργησαν, ἀφαιροῦνται ἐκ τῶν διακοπῶν. Ἡ λύσις τῶν μισθολογικῶν ἢ ἐπαγγελματικῶν διαφορῶν διὰ διαπραγματεύσεων τῶν διδασκαλικῶν ὀργανώσεων μετὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν συμβουλίων καί οὐχί δι' ἀπεργίαν. Ἡ συνεχὴς αὔξησις τῶν μισθῶν τῶν διδασκάλων ἀπὸ τοῦ 1956 (σήμερον 400-600 δολάρια διὰ τοὺς διδασκάλους— 600-800 διὰ τοὺς Διευθυντὰς— 800-1000 διὰ τοὺς ἐπιθεωρητὰς— 1000-1500 διὰ τοὺς ἐπόπτας— 800-2000 διὰ τοὺς καθηγητὰς παν) μίων, μηνιαίως, καί ἡ προσέλευσις περισσοτέρων ἀρρένων διδασκάλων εἰς τὸ ἐπάγγελμα. (ἃς σημειωθῇ ὅτι προπολεμικῶς τὰ 90% τῶν διδασκάλων ἦσαν γυναῖκες). Ἡ ὑπαγωγή τῶν Νηπιαγωγείων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου καί ἡ ἐνοματώσις αὐτῶν. Ἡ ἐν τοῖς σχολείοις ἐκπαίδευσις τῶν ἐνηλίκων, διὰ νυκτερινῶν μαθημάτων, εἰδικότητων ποῦ ἐνδιαφέροντων τὸ κοινόν, ἀντὶ χαμηλῶν διδάκτρων, παρὰ διδασκάλων ἢ ἄλλων εἰδικῶν. Ἡ ἐξάρτησις τῆς πειθαρχίας ἐκ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου καί τῆς ἐπὶ τούτῳ γενικωτέρας πολιτικῆς τοῦ σχολείου. (Εἰς σχολεῖα τινά παρατηρεῖται ἀπόλυτος, δύναται τις εἰπεῖν, αὐτοπειθαρχία, κινουσα τὸν θαυμασμόν τοῦ ἐπισκέπτου, διότι μένει μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἰς τὰς αἰθούσας καί τοὺς διαδρόμους τῶν σχολείων κινοῦνται... σκιαί, ἐνῶ εἰς ἄλλα ἀπαντᾷται πλήρης ἀσυνδοσία μετὰ θορύβου—ἀπροσεξίας καί ἀδιαφορίας ἀπεριγράπτου—προσθευτικά σχολεῖα—!! τοῦ διδασκάλου μὴ παρεμβαίνοντος οὐδὲ ποινὴν ἐπιβάλλοντος· εἰς ἄλλα, τέλος, σχολεῖα ἐπιβάλλεται, μετὰ παρατήρησιν καί νοουθεσίαν, ἡ ποινὴ τῆς ἀποβολῆς καί αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ραβδισμοῦ ὑπὸ τὴν ἡπείαν τοῦ μορφῆν, τούτου ἐξαρτωμένου καί ἐκ τῆς στάσεως τῶν γονέων.

Ἡ γενικὴ τάσις τῆς ἀνακαλύψεως τῶν εὐφυῶν ἢ ἰδιοφυῶν μαθητῶν καί ἡ ἀκύλυτος προαγωγή αὐτῶν ἢ ὁ εὐρύτατος ἐμπλουτισμὸς τοῦ προγράμματός των (ἐντατικὴ ἐκπαίδευσις των) ... ἀποτελοῦν προβλήματα δυνάμενα νὰ μελετηθοῦν καί παρ' ἡμῖν.

Χάριν τῶν διδασκάλων μας παραθέτω ὠρολόγιον πρόγραμμα Ἀγῆς καί ΣΤῆς τάξεως:

8.45' ἀσκήσεις—ἀνακοινώσεις—σχεδιασμοί.

9.00 Ἀνάγνωσις εἰς τρεῖς ομάδας τάξεως (ομά-

9.20' δας ἀναγνωστικῆς ἱκανότητος).

9.45'

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΔΗΜ. ΤΣΑΡΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, Διδ(λ)ου Μεθώνης - Πυλίας

"Ηθελα νάμουν όμορφος
νάμουν και παλληκάρι
μ' αν ήμουν και τραγουδιστής
δέ θαθελα άλλη χάρι.

"Όμορφος, γεναίος και καλός τραγουδιστής θέλει να είναι ο ποιητής αυτός του λαού μας. Πλάι στην όμορφη και παλληκαριά άνεβάζει το τραγούδι. Πιστεύει ότι το τραγούδι κρύβει δύναμι αμέτρητη, που μπορεί να του χαρίσει την ευτυχία, τη χαρά, να εκπληρώσει τα όνειρά του.

"Ο άνθρωπος από τη στιγμή, που έρχεται στον κόσμο, πιστεύει σε μια ανώτερη δύναμι, στο Θεό. Από τη στιγμή αυτή αρχίζει να εκφράζει τα συναισθήματα και τα γεγονότα της ζωής του, με κτύπους και κραυγές στην αρχή, που αργότερα γίνονται μουσική και τραγούδι. Έτσι η μουσική και το τραγούδι, από τα πολύ παλιά χρόνια, γίνον-

- 10.10' διάλειμμα
10.20' Αριθμητική
10.40' Μουσική
11.00 Γλωσσικά (Γραμματική, ορθογραφία κλπ.)
11.30' Απόλυσις—Γεῦμα ἐν τῷ σχολείῳ
1.00 Αναγνωστικαὶ δραστηριότητες
2.00 Τεχνικὰ ἢ κοινωνικὰ σπουδαὶ ἢ Φυσιογνωσία
2.30' Γυμναστικὴ καὶ παιγνίδια
3.15' Παραμῦθι
3.30' Απόλυσις
ΣΤ' Τάξις
8.45' Συνεργατικὸς σχεδιασμός.
9.00' Ανάγνωσις
10.00 5λεπτόν διάλειμμα
10.05' Γλωσσικά—ορθογραφία
10.30' Γυμναστική
10.40' Γλωσσικά—προφορικὴ ἢ γραπτὴ ἐκθεσις ἰδεῶν καὶ ἐπικοινωνία
11.00 Ξένη γλῶσσα—Ισπανικά (ἀπὸ τηλεοράσεως)
11.15' Δημιουργικαὶ δραστηριότητες
12.00' Απόλυσις—κοινὸν γεῦμα
1.00' Αριθμητική
1.40 5λεπτόν διάλειμμα
1.45' Κοινωνικαὶ σπουδαὶ (Γεωγραφία—ἱστορία, ἀγωγὴ πολίτου)
2.45' Φιλολογία (Νέα Ἑλληνικά)
3.05' Φυσικά—ἀξιολόγησις
Ἐναλλαγαὶ ἐιδικῶν διδασκάλων
Δευτέρα: 10-10.30' Θεραπευτικὴ-διορθωτικὴ ἀνάγνωσις
2.45'-3.30' Τεχνικά
Τρίτη: 8.45'-9.45': Ὁρησκειτικὰ (εἰς τὴν ἐκκλησίαν προτιμῆσεως)
3.000-3.25': Γυμναστικὴ
Πέμπτη: 9.15'-9.35' Μουσική. 9.35'-10.15' Βιβλιοθήκη. 11-11.15' Ἰσπανικά. 3-3.25' Γυμναστική.

ται το μέσον με το όποιοι ο άνθρωπος εξωτερικεύει όλο το είναι του, τον ψυχικό του κόσμο, τα ιδανικά του.

Τα πρώτα δείγματα περί μουσικής ανακαλύπτονται σε βιβλία γραμμένα στην αρχαία Ἰνδική γλῶσσα, τη σανσκριτική. Ἐπίσης σε ἀγγεῖα, πλάκες και παπύρους της αρχαίας Αἰγύπτου, ανακαλύπτονται παραστάσεις μουσικῶν ὀργάνων. Μουσικά ὄργανα μεταχειρίζονται ἀργότερo και οἱ Ἑβραῖοι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καλλιεργοῦν τὴ μουσική τόσο, όσο κανένας λαός. Ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους πιστεύουν, ὅτι ἡ μουσική ἔχει θεϊκὰ δύναμι και μπορεί να θεραπεύσει ἀσθενεῖς, να σταματήση θεϊκές καταστροφές, να μετακινήσει ὄρη, να νικήση ἀγρία θηρία και τὸν τρομερὸ ἀκόμη Ἄδη. Ὁ Ὀρφείας με τὴ μαγική του λύρα κάνει τίς πέτρες να χορεύουν και τὰ δένδρα να ὑποκλίνονται. Στρέφει τὸ ροῦ τῶν ποταμῶν και κάνει τὰ ἀγρία θηρία να ἡμερώνουν και να τὸν ἀκολουθοῦν.

Ἀκόμη με τὴ δύναμι της λύρας και τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν τραγουδιῶν του, συγκρατεῖ τοὺς Ἀργοναυτες, που ἐπιστρέφουν στην Ἑλλάδα, όταν περνοῦν κοντὰ ἀπὸ τὸ νησί τῶν Σειρήνων. Μόνον ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς, ὁ Βούτης, ρίπτεται στὴ θάλασσα, με σκοπὸ να φθάσει στὸ νησί της χάρις, ἀλλὰ σώζεται ἀπὸ τὴ Θεὰ Ἀφροδίτη. Τέλος με τὴ μαγεία της λύρας συγκινεῖ τὸν Ἄδη τόσο, ὥστε ὁ ἀμετάκλητος στίς ἀποφάσεις του Θεός, να ἐπιτρέπη στην Εὐρυδίκη ν' ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῶν νεκρῶν και να ἐπιστρέψη πάλι σ' αὐτόν.

Τὰ δελφίνια σώζουν τὸν κιθαρωδὸ Ἀρίωνα. Ἡ δύναμι της κιθάρας του τὰ μαγεύει, τὰ κάνει να τὸν ἀκολουθήσουν και να τὸν βγάλουν σφο στὸ Ταίναρον, όταν οἱ ληστὲς τοῦ πλοίου ἀποφασίζουν να τὸν σκοτώσουν.

Ὁ Ὀδυσσεύς θὰ βαδίσῃ στὸ θάνατο, ἀν δὲ βουλῶσι με κερὶ τ' αὐτὰ τῶν συντρόφων του και ἀν δὲ δεθῇ στὸ κατάρτι τοῦ πλοίου. Τὸ τραγούδι τῶν Σειρήνων μεθὰ και αὐτόν τὸν πολυμήχανο Βασιλέα.

Τὰ τείχη της Θήβας κτίζονται ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς Ἀμφίωνα και Ζῆθο. (Οἱ δύο αὐτοὶ ἥρωες—γράφει ὁ Ὀμηρος—ἱδρυσαν τὰς Θήβας και ἐκτίσαν τὰ τείχη της. Γιατί ἀν και ἦσαν γεναῖοι, δὲν θὰ μπορούσαν χωρὶς ἰσχυροὺς πύργους να κατοικήσουν στην εὐρύχωρη πολιτεία). Καὶ ἐνῶ ὁ Ζῆθος χρησιμοποιεῖ τίς τεράστιες φυσικὲς δυνάμεις του, διὰ τὴν ἀποκοπὴ και μεταφορὰ τῶν ὀγκολίθων, ὁ Ἀμφίωνας πού ἔκανε με τοὺς ἤχους της λύρας του τίς πέτρες να κινοῦνται, ἐπιτυγχάνει χωρὶς κόπους τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. Ἐτσι κτίζονται τὰ τείχη με ἐπτὰ πύλες, ὅσες δηλαδὴ οἱ χορδὲς της ξακουσμένης λύρας, πού τοῦ ἔχει χαρίσει ὁ Θεός Ἀπόλλωνας και δίνει σ' αὐτὲς τὰ ὀνόματα τῶν

έπτά θυγατέρων του.

Αυτούς τούς μύθους πιστεύουν οι αρχαίοι Έλληνες. Τόση δύναμι δίνουν στη μουσική.

Μαζί με τούς αρχαίους Έλληνες και άλλοι λαοί, πιο πολύ οι Έβραίοι, καλλιεργούν τη μουσική και τη συνδέουν με θρησκευτικές τελετές και εθνικές εκδηλώσεις.

Ο Δαυίδ με τη λύρα του παρηγορεί τον θλιμμένο Σαούλ. Αργότερα, πού η μουσική τον έχει ανεβάσει πολύ ψηλά, δημιουργεί τούς ψαλμούς του.

Ο Έλληνικός λαός, όχι μόνον στα παλιά αλλά και στα νεώτερα χρόνια, αγαπά τη μουσική και πιστεύει στη δύναμή της. Πολλά τραγούδια δημοτικά αναφέρονται σ' αυτή.

Ένα δημοτικό ποίημα, θέλοντας να μās δείξει πόσο ωραίο ήταν το πονεμένο τραγούδι της κόρης, γράφει :

Μιά κόρη πικροτραγουδεί από κρουσταλλένιο
πύργο,
κι' αγέρας πήρε τη φωνή, κι' άνεμος τ' τρα-
γουδί,
και σέρνει το και πάει το ανάμεσα πελάγου
κι' όσα καράβια τ' άκουσαν, όλ' άραξαν και
δένουν...

Γεφύρια ραγίζουν και ποτάμια σταματούν στο άκουσμα του τραγουδιού της ξανθής κόρης.

Κόρη ξανθή τραγούδαγεν στ'ης Τρίχας τ'ο γιο-
φύρι,
φιλά τραγούδια έλεγε και παραπνοεμένα,
Κι' από τ'ο θλιβερό σκοπό τ'ο θλιβερό τραγούδι,
και τ'ο γεφύρι ράγισε και τ'ο ποτάμι στάθη...

Χωριά και βιλαέτια ξυπνούν στο άκουσμα του τραγουδιού.

Ποιός ήταν πού τραγούδαγε έψες τ'ο βράδυ,
βράδυ,
κι' εξύπνησαν έννιά χωριά και τρία βιλαέτια ;
Άλλος ποιητής γράφει :
Ποιός έχει πέτρινη καρδιά θέλω να μη ράιση
να είπω τραγούδι θλιβερό και παραπνοεμένο...
του χάρου ή μάννα τόλεγε τόσουρνε μοιρολόγι..

Ένας άλλος τέλος δημοτικός μας ποιητής ρωτά ένα νεκρό και με τ'α λόγια του μās δίνει την αντίθεσι, πού βασιλεύει ανάμεσα στη ζωή και τ'ο θάνατο. Στ'όν κάτω κόσμο δέν υπάρχει μουσική.

Γιά πές μου τί του ζήλεψες αυτού του κάτω
κόσμου ;
Αυτού βιολιά δέν παίζουνε, παιχνίδια δέ βα-
ρούνε...

Ο Έλληνικός λαός καλλιεργεί τη μουσική και μ' ευχαρίστησι δέχεται και αφομοιώνει ό,τι έχουν δημιουργήσει άλλοι λαοί. Θεωρεί πάντα τη μουσική κάτι τ'ο υπέρτατο, τ'ο εξαιρετικό και συνθέτει έντελώς δικά του τραγούδια, τ'α δημοτικά, όπου τ'α ψάλλει σε κάθε εκδήλωσι της ζωής του.

Τ'α τραγούδια αυτά βγαίνουν από τ'α βάθη της ψυχής του. Βγαίνουν στις ώρες της χαράς, της λύπης, της εθνικής υπερηφάνειας. Τραγουδούν

τη νίκη, τ'ο θάνατο του κλέφτη, την άνδρεία του παλληκαριού. Μοιρολογούν τ'ο νεκρό ή νανουρίζουν τ'ο μωρό παιδί, τραγουδούν τ'ον πόνο της αγάπης και της ξενιτιάς ή τη χαρά του γάμου. Έτσι βλέπουμε δημοτικά τραγούδια ιστορικά, άκριτικά, κλέφτικα, παραλογές, του γάμου, της αγάπης, νανουρίσματα, μοιρολόγια, γνωμικά, έργατικά και βλάχικα κ.λ.π.

Απ' όλα αυτά τ'α τραγούδια, ξεχωρίζουν τ'α κλέφτικα και ιστορικά τ'ων διαμερισμάτων της πατρίδος μας δηλ. Μοραίτικα, Ρουμελιώτικα, Θεσσαλικά, νησιώτικα κ.λ.π.

Αυτά μās ενδιαφέρουν πιο πολύ στο Δημοτικό Σχολείο, τ'α ιστορικά και τ'α κλέφτικα. Είναι κυρίως γέννημα της Τούρκικης σκλαβιάς.

Η ζωή του Έλληνικού έθνους στα χρόνια αυτά είναι γεμάτη περιπέτεια. Τ'α πολλαπλά δεινά τ'ων σκλάβων, ή ζωή τ'ων κλεφτών και οι συγκρούσεις με τούς Τούρκους, ή αγωνία, ο πόνος, ο φόβος, αλλά και ή έλπιδα για την λευτεριά δημιουργούν άναλογα συναισθήματα, πού γίνονται τραγούδια. Τ'α τραγούδια αυτά ζωντανεύουν όλες τις πτυχές της Έλληνικής ζωής, διότι τ'ο καθένα κρύβει μια γνωστή ή άγνωστη σελίδα της σουλτανικής κατοχής.

Παρακολουθώ στο ραδιόφωνο, από δέκα χρόνια περίπου τ'ον εξαίρετο καθηγητή της βυζαντινής μουσικής κ. Σίμωνα Καρρά. Σε τακτικές έκπομπές του απ' όλη την Ελλάδα, μās περιέγραφε ήθη και έθιμα τ'ων διαφόρων τόπων της πατρίδος μας και μās χάρισε στιγμές γεμάτες συγκίνηση και εθνική υπερηφάνεια, όταν με τη μικτή καλλιτεχνική του χορωδία, τραγούδισε τ'α πιο έκλεκτά δημοτικά μας τραγούδια. Θά μείνη ο κ. Σίμωνας Καρράς ο πρωτεργάτης διαδόσεως τ'ων δημοτικών μας τραγουδιών, άνόθευτων όπως άκριβώς τ'α δημιούργησε ο λαός μας.

Εύτυχώς σε αρκετά μέρη της πατρίδος μας έχουν ιδρυθή μουσικοί σύλλογοι και σύλλογοι διαδόσεως τ'ων δημοτικών τραγουδιών. Τ'ο έργο τους αξίζει να προσεχθή, διότι προσφέρουν εθνική υπηρεσία στ'όν τόπο μας.

Σπουδαία υπηρεσία στην διάδοσι τ'ων δημοτικών τραγουδιών μας και χορών, προσφέρει και τ'ο έκλεκτο χορευτικό συγκόστημα της κ. Δώρας Στράτου, πού παρουσιάζει στο θέατρο (Πορεία) σε τακτικές εμφανίσεις του χορούς και δημ. τραγούδια απ' όλη την Ελλάδα. Διότι ή μουσική και καλλιτεχνική παράδοσι της χώρας μας όπως εμφανίζεται μέσα από τούς δημοτικούς μας χορούς, και τ'α τραγούδια, άποτελεί ένα βίωμα άπαραίτητο για κάθε Έλληνα. Απόδειξι της αξίας τ'ων δημοτικών μας τραγουδιών και τ'ων λαϊκών χορών, είναι ότι τ'ο θέατρο της κ. Δώρας Στράτου, έτραγούδησε δημοτικά τραγούδια και έχόρευσε λαϊκούς έθνικούς χορούς, στους πριγκιπηκούς μας γάμους της 14ης Μαΐου. Οι ξένοι προσκεκλημένοι μας, είχαν την ευκαιρίαν ν' ακούσουν τ'α πραγματικά Έλληνικά δημοτικά τραγούδια, να θαυμάσουν τούς εθνικούς χορούς και τις εθνικές ένδυμασίες μας. Έτσι τ'ο συγκρότημα αυτό, έδωσε την αυθεντικώτερη και πιο γνήσια έκφρασι της μουσικής και χορευτικής μας

Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΚΑΒΟΥΛΗ, Μετεκπαιδευμένου Δημ/λου

Εὐρὺς καὶ πυκνὸς γίνεται λόγος τελευταίως διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν. Ἡ τεραστίᾳ παραγωγὴ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν διεμόρφωσεν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ὠδήγησεν εἰς πυρετώδη φροντίδα, διὰ τὴν προαγωγὴν αὐτῆς. Ὡς ἐπιτακτικὸν αἶτημα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς θεωρεῖται ἡ ἐπέκτασις τῆς τεχνικῆς μορφώσεως καὶ ἡ κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον εἰς τὰς σημερινὰς κοινωνικοοικονομικὰς συνθήκας ὁργάνωσις τῆς.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἐκφράζουσα τὰς ἀπόψεις τῆς ἐπὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 35925)6-12-57 ἐκθεσίν τῆς πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, τονίζει τὴν ἀνάγκην εἰσαγωγῆς εἰς τὰ Σχολεῖα

τοῦ Ἑπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ καὶ τῆς ὁργανώσεως τῆς Ἑπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἡ Ἐπιτροπὴ Παιδείας εἰς τὰ πορίσματά της τὸ 1963 ἐπαναλαμβάνει τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τῆς Ἑπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως «διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν ζωὴν», καθὼς καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς διευρύνσεως τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τοῦ Κράτους, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐπέλθῃ ἡ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ ἡ ἀνύψωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπὶ πένδου τοῦ λαοῦ.

Ἡ τελευταία ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις τοῦ 1959 ἔδωκε μεγάλην βαρύτητα εἰς τὸ θέμα τῆς Ἑπαγγ. Ἐκπαιδεύσεως, διότι κατέστη πλέον συνείδησις, ὅτι αἱ

λαϊκῆς κληρονομιάς.

Τὴν κληρονομίαν αὐτὴν πρέπει νὰ τὴν φυλάξῃ ὁ θεματοφύλακας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ αὐτὸς δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ λαϊκὸ σχολεῖο.

Τὸ λαϊκὸ σχολεῖο, πάντοτε ἰδρυτὴς καὶ δημιουργός, πάντοτε φύλακας τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων παρακαταθηκῶν τῆς φυλῆς μας δὲν πρέπει ν' ἀφήσῃ τὸ θησαυρό, ποὺ λέγεται δημοτικὸ τραγούδι. Τὸ τραγούδι αὐτὸ ποὺ καθὼς καὶ πιὸ πάνω εἶπαμε, βγήκε ἀπὸ τὰ στήθια τοῦ κατατρεγμένου, τοῦ πονεμένου καὶ καμμιὰ φορὰ τοῦ χαρούμενου νεοέλληνα.

Τὰ τραγούδια αὐτά, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ ἀπάνθισμα τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν, πρέπει νὰ ἐπιδιώξωμε νὰ διδάξωμε ὅπωςδὴποτε, στὶς δύο ἀνώτερες τοῦλάχιστον τάξεις τοῦ δημοτικοῦ μας σχολείου. Ἀφορμὲς ἔχομε πάρα πολλές. Ἡ ἱστορία, τὸ ἀναγνωστικόν, οἱ ἐθνικὲς μας γιορτὲς κ.λ.π.

Τελευταῖα ἐγίνε μεγάλη κίνησις γύρω ἀπὸ τὰ τραγούδια αὐτά τοῦ λαοῦ μας, ποὺ ἀπὸ ἑκατονταετηρίδες ψάλλονται στὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς πατρίδας μας. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν ἡχογραφηθῇ σὲ δίσκους καὶ τὸ ραδιόφωνο, εὐτυχῶς τώρα τελευταῖα, μεταδίδει κατὰ συχνὰ διαστήματα.

Αὐτὸ ὅμως ποὺ πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολῇ στὸ δημοτικὸ σχολεῖο εἶναι ὅτι τὰ παιδιὰ μας πρέπει νὰ νοιώσουν βαθειὰ τὴν ἀξίαν τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, νὰ τὸ ἀγαπήσουν καὶ νὰ τὸ τραγουδήσουν.

Ἀπὸ ἐμᾶς κυρίως ἐξαρτᾶται αὐτό, διότι ἡ κοινωνικὴ θέσι τοῦ τραγουδιοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σχολεῖο καὶ πρέπει ἡ θέσι αὐτὴ νὰ πάρῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν, ποὺ τῇς ἀνήκει.

Πῶς ὅμως θὰ εὕρῃ ὁ δάσκαλος τὰ κατάλληλα γιὰ τοὺς μοθητὰς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου δημοτικὰ τραγούδια; Ἀσφαλῶς γνωρίζει μερικά, τὰ ὁποῖα ὅμως διδάσκει συνεχῶς, ἀπὸ τότε ποὺ πρωτομπήκε στὴν αἴθουσα διδασκαλίας. Δὲν πρέπει οἱ μαθηταὶ νὰ μάθουν καὶ ἄλλα τραγούδια; Τί πρέπει νὰ γίνῃ;

Πολὺ σωστὸ καὶ ἀποδοτικὸ αὐτὸ ποὺ γίνεται

στὴν Ἀγγλία μᾶς λέγει ὁ συνάδελφος κ. Γ. Κουγιούφας. Δηλαδή σὲ κάθε ἔδρα ἐπιθεωρήσεως νὰ λειτουργήσῃ δανειστικὴ δισκοθήκη. Τὰ σχολεῖα τῆς περιφέρειας θὰ δανείζονται δίσκους, γιὰ ὠρισμένο χρονικὸ διάστημα.

Ἄν λοιπὸν ταξινομηθοῦν τὰ πλέον κατάλληλα γιὰ τὸ σχολεῖο μας δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἡχογραφηθοῦν πιὸ καλὰ ἀπὸ μικτὴ χορωδία, εὐκολο θὰ εἶναι νὰ προμηθεύσῃ τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον Παιδείας τὶς ἔδρας ἐπιθεωρήσεων καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ παίρνουν δίσκους ἐκ περιτροπῆς τὰ σχολεῖα. Μά πιστεύω, ὅτι δὲν εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ προμηθεύωνται τὰ σχολεῖα κάθε χρόνον μερικὸς δίσκος, ὅταν μάλιστα τὸ Ὑπουργεῖο θὰ τοὺς χορηγῇ σὲ τιμὴ κόστους. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα τὸ ζήτημα θὰ λύσῃ ὁ δάσκαλος.

Τελειώνοντας ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ καταχωρίσω ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ κ. Κώστα Καλατζῆ, ποὺ δημοσιεύθηκε στὴν ἐφημερίδα «Τὸ Βῆμα» τῆς 4ης Μαΐου, ποὺ ἀφορᾷ τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι.

(..... Θυμᾶμαι πόσο παραπτονημένον ἔφθανε προπολεμικὰ στ' αὐτιά μας τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ὡς ποὺ τὸ πῆραν τὰ χέρια, ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Σίμωνος Καρρά καὶ τὸ ἔκαναν μελωδία χαρᾶς καὶ λεβεντιᾶς, ὅπως καὶ εἶναι.... Κάθε φορὰ ποὺ τὸν ἀκούω, δακρύζω. Τὰ ἴδια δάκρυα πέσανε κι' αὐτὲς τὶς γιορτινὲς μέρες (Πάσχα 1962).... Καὶ κάτω ἀπὸ τὸ κράτος τῆς συγκινήσεως αὐτῆς, τοῦ γράφω τὸ ἐγκώμιο ποὺ τοῦ ἀξίζει καὶ ἀπὸ τὶς στήλες σας τοῦ στέλνω τὸ εὐχαριστῶ ὅλων ἐκείνων, ποὺ ξέρουν τὴν ἀξίαν τοῦ μουσικοῦ λαϊκοῦ μας πλοῦτου...).

Ἄς μείνῃ ἡσυχος ὁ κ. Κ. Καλατζῆς. Τὸ εὐχαριστῶ του πρὸς τὸ μῦσθον τῆς δημοτικῆς μας μουσικῆς, τὸ συνοδεύουν οἱ καρδιὲς εἴκοσι χιλιάδων δασκάλων, διότι κατὰ συντριπτικὴ πλειοψηφίαν, κατάγονται ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν καὶ μάλιστα ἀπὸ χωριά, ποὺ ἐκεῖ γεννήθηκε, ριζοβόλησε καὶ συντηρεῖται ἀνόθευτο, ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ, τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι.

άνθρωποι τῆς οικονομικῆς καὶ τεχνικῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς χώρας ὡς καὶ αἱ ἀπαιτήσεις ἀμέσῃ αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος καὶ τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως ἐξαρτῶνται κυρίως ἀπὸ τὸν παράγοντα τῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Εἰς τὰ 7 ψηφισθέντα δημοσιευθέντα τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1959 ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια καὶ τὸ διάταγμα «Περὶ Τεχνικῆς καὶ Ἑπαγγελματικῆς Ἐκπαίδεψεως, Ὁργανώσεως τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ Διοικήσεως τῆς Παιδείας (Λ.Δ. 3971/1959).

Γενικῶς ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις ἀποτελεῖ ζωτικὸν θέμα εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ ἀπασχλεῖ Κρατικούς καὶ Ἐκπαιδευτικούς παράγοντας, τὴν παιδαγωγικὴν ἀρθρογραφίαν καὶ τὸν ἡμερήσιον τύπον.

Κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα ἡ ἐκμάθησις τοῦ ἐπαγγέλματος ἐγένετο κατὰ τρόπον αὐτόματον, διότι τὰ παιδιά ἠκολούθουν τὰς ἐπαγγελματικὰς ἀσχολίας τῆς κοινωνικῆς τάξεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ἡ οἰκογένειά των. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις παρέχεται εἰς τὰς συντεχνίας (corporations), εἰς τὰς ὁποίας εἰργάζοντο τὰ παιδιά αὐτῶν τῶν ἰδίων τεχνιτῶν.

Τὸν 19ον αἰῶνα, ὅτε τὸ ἄτομον ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς ταξικὰς δεσμεύσεις, ἐνεφανίσθη καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῆς σχετικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ τεχνικοποίησις τῆς ἐργασίας, ἡ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξύψωσις τοῦ ἐπαγγέλματος, ἡ ἐμφάνισις τῶν σοσιαλιστικῶν θεωριῶν καὶ ἡ ἀνάληψις ὑπὸ τοῦ κράτους ἀρμοδιοτήτων καὶ ζητημάτων οικονομικῶν, ἐμπορικῶν, ἐργατικῶν κ.λ.π., ἡ ἀνάγκη μορφώσεως τοῦ ἐπαγγελματικοῦ ἥθους εἶναι οἱ κυριώτεροι λόγοι ἀναπτύξεως τῆς Ἑπαγ. Ἐκπαιδεύσεως (1).

Τὴν πρωτοπορίαν εἰς τὴν ἀνῆλθιν τῆς ἐπαγγ. ἐκπαιδεύσεως ἔχει ἡ Γερμανία, ἡ ὁποία ἐφαρμόζει τριετὴ ὑποχρεωτικὴν ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν, δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, μετὰ τὴν ἐπταετὴ στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, δὲν προτίθενται νὰ προχωρήσουν εἰς γυμνασιακὰς σπουδὰς. Χάρις εἰς τὸ σύστημα αὐτὸ ἐπέτυχεν ἡ Γερμανία τὴν ἀναβίωσιν τῆς ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος, ὕστερα ἀπὸ τὰς καταστροφὰς ποὺ ὑπέστη κατὰ τὸν Β' Παγκόσμιον πόλεμον. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἑπαγ. Ἐκπαιδεύσεως ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς χώρας, ὅπως τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Σουηδίαν, Δανίαν, Νορβηγίαν κ.λ.

Αἱ ἱστορικαὶ συνθήκαι εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐπέτρεψαν ἀξιόλογον βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν. Εἰς τὸ Σύνταγμα, εἰς τὸ ὁποῖον καθορίζεται ὁ σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως ὡς «ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἐκπαίδευσις τῶν πολιτῶν καὶ ἡ ἀνάπτυξις ἐθνικῆς συνειδήσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ», (2) δὲν γίνεται λόγος δι' ἐπαγγελματικὴν

ἐκπαίδευσιν. «Αἱ σχέσεις τῆς ἐκπαιδεύσεως πρὸς τὴν οικονομικὴν καὶ τεχνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας καὶ οἱ ἐπαγγελματικοὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν γένει δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸ Σύνταγμα (3).

Μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας ἰδρύνονται, διὰ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, τὰ πρῶτα ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα. Ἀξιολόγους προσπάθειας ἀποτελοῦν ὁ Πειραϊκὸς Σύνδεσμος, Βιοτεχνικὴ Ἑταιρεία, ἡ Σιβιτανίδειος Σχολή, ἡ Παπαστράτειος, ἡ Σεβαστοπούλειος, καὶ ἡ Βαλλιάνειος τοῦ Ληξουρίου.

ὑπὸ κρατικῆς πλευρᾶς ἡ ἀνάγκη τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐγένετο αἰσθητὴ καὶ ἐξεδηλώθη ἐνδιαφέρον ὑπὲρ αὐτῆς, διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ πρῶτου τεχνικοῦ σχολείου (1836), τὸ ὁποῖον ἐξελιχθῆ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν (1914), τοῦ πρῶτου πρακτικοῦ λυκείου (1886) καὶ τῶν πρῶτων ἐμπορικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν σχολῶν (1895).

Ἡ ταχεῖα βιομηχανοποίησις τῆς χώρας ἀπὸ τὸ 1925 εἶχεν ὡς συνέπειαν συνεχεῖς μεταρρυθμίσεις τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἐν τῇ προσπάθειά τῆς προσαρμογῆς τῆς παιδείας εἰς τὰς συγχρόνους ἀνάγκας ἰδρύθησαν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἰδιωτικὰ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα διαφόρων τύπων, ἐκτὸς τοῦ συστήματος τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν διαφόρων Ὑπουργείων καὶ ἀφ' ἑτέρου νέοι τύποι δημοσίων σχολείων Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, πρακτικὰ λύκεια, ἀγροτικὰ γυμνάσια, ἐμπορικὰ σχολαί, ἀστικά σχολεῖα κ.λ.π. ὑπαγόμενα εἰς τὸ Ὑπ. Παιδείας. Τὰ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα ὁμῶς δὲν ἐπέτυχον ἀπολύτως τοῦ σκοποῦ των, λόγῳ ἑλλείψεως συντονισμοῦ καὶ προγραμματισμοῦ, ὡς καὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ των ὡς κατωτέρων σχολείων. Ἀφ' ἑτέρου, τὰ νέα σχολεῖα τῆς Μέσης δὲν ἐπέτυχον, διότι οὔτε ἐπαγγελματικὰ προσόντα προσέφερον, οὔτε προπαρασκεύαζον τοὺς μαθητὰς διὰ τὴν Ἀνωτάτην Ἐκπαίδευσιν. Περισσότερον ἐπιτυχὴ ἦσαν τὰ Πρακτικὰ Λύκεια, ὡς προπαρασκευαστικὰ διὰ τοὺς φυσικομαθηματικούς κλάδους καὶ τὸ Πολυτεχνεῖον, καθὼς καὶ αἱ ἐμπορικὰ σχολαί, ὡς περισσότερο συγγενεῖς πρὸς τὰ γυμνάσια.

Μέχρι τοῦ 1959 καθωρισμένη ὁργάνωσις τῆς Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως δὲν ὑπῆρχεν. Ὑπῆρχε μόνον εἰς ὑποτυπώδεις ἀνεπίσημος ὁργανισμὸς κατωτέρων, μέσων καὶ ἀνωτέρων τεχνικῶν σχολῶν, ἀλλὰ ὁ τρόπος εἰσαγωγῆς, τὰ προγράμματα καὶ ἡ χορήγησις ἀπολυτηρίων εἰς τοὺς ἀποφοίτους δὲν ἦσαν σταθερὰ καὶ διέφερον ἀπὸ Ὑπουργείου εἰς Ὑπουργεῖον, διότι τὰ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα ὑπῆγοντο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τὰ Ὑπουργεῖα. Τὰ πλεῖστα τῶν σχολείων τούτων εἶναι βραδυνὰ καὶ ἰδιωτικὰ ἰδρύματα, λειτουργοῦντα εἴτε ὑπὸ τὴν εὐθύνην φιланθρωπικῶν Ὁργανισμῶν, εἴτε ὡς ἐμπορικὰ ἐπιχειρήσεις (4).

Ἡ μεταρρυθμίσις τοῦ 1959 ἔδωκεν σημαντικὴν ὠθησιν εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ προβλεπομένων πρὸς ἰδρύσιν πολλῶν ἐπαγγελματικῶν σχολείων διαφόρων τύπων πρὸς ἐνί-

(1) Δελτίον Χ.Ε.Ε.Α. ἄρθρον κ. Δ. Γεωργούλη Ἑπαγ. ἐκπαιδ. ἔτος 1952 σελ. 114.

(2) Ἑλληνικὸν Σύνταγμα 1952, ἄρθρ. 16ον.

(3) Δελτίον Ὑπηρεσίας Μελετῶν καὶ Συντονισμοῦ Ὑπ. Παιδείας Τομ. Δ' τεύχος 2-3 ἔτος 1960. Νίκης Δονδρινού Ἀντωνιάδου: Ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ ἔτος 1959 σελ. 8.

(4) Δελτίον Γ.Μ.Σ. ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 8 καὶ 13.

σχῆσιν τῆς βιομηχανικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας μας.

Ἐκ τῆς μέρι τοῦδε ἀδρομεροῦς ἐπισκοπῆσεως τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι, κατέστη φανερόν πόσον μεγάλην σημασίαν ἔχει αὕτη, διὰ τὴν πρόοδον τῆς χώρας πόσον ἀξιόλογον ἀνάπτυξιν μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρουσιάζει καὶ εἰς τὴν πατρίδα μας, ἀλλὰ καὶ πόσον ὑπολείπεται ἀκόμη διὰ τὴν ἀνταποκριθῆ πλῆρως εἰς τοὺς ἀπαιτητικούς καὶ δυσκόλους καιροὺς μας εἰς τὸν τομέα τῆς τεχνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

Τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα συνδέονται μετὰ τὴν Ἑπαγγελματικὴν Ἐκπαίδευσιν εἶναι ποικίλα καὶ δύσκολα. Ἡ ἰδρυσις καὶ ἡ ὁργάνωσις νέων σχολείων συνδεομένων μετὰ τὴν μεγάλην ἀκμὴν καὶ ποικιλίαν τῶν ἐπαγγελμάτων (εἰς τὰ σύγχρονα μεγάλα βιομηχανικά κράτη τὰ ἐπαγγέλματα ἀριθμοῦνται κατὰ ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας ἀκόμη (16-20 χιλ. περίπου), καὶ μετὰ τὴν ἀκμὴν ἢ παρακμὴν αὐτῶν, ἡ σύνταξις καταλλήλων προγραμμάτων καὶ ἡ κατάρτισις καλοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ὁ καθορισμὸς τῶν σκοπῶν τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολείων, αἱ κτιρᾶσαι ἐγκαταστάσεις των καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς των κ.λ.π. κ.λ.π. εἶναι ζητήματα, τῶν ὁποίων ἡ ὀρθὴ λύσις ἀπαιτεῖ σοβαρὰν μελέτην καὶ προσοχὴν ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων.

Ἐκεῖνο κυρίως ποῦ ἐπιδιώκομεν διὰ τοῦ παρόντος ἀρθροῦ εἶναι νὰ υπογραμμίσωμεν μερικὰς ἰδεολογικὰς βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ θεμελιούται ἡ ὁργάνωσις τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Καὶ ἐν πρώτοις ὡς σκοπὸς τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως δὲν πρέπει νὰ εἶναι μόνον ἡ ἐπαγγελματικὴ μέρψωσις, ἡ παρέουσα τὰς ἀναγκαίας γνώσεις καὶ προάγουσα τὰς ἀπαιτήτους δεξιότητας πρὸς ἐπιτυχὴ ἀσκήσιν ἐνὸς ἐπαγγέλματος ἀνταποκρινομένου εἰς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὰς προδιαθέσεις τοῦ μέλλοντος νὰ ἐπιδοθῇ εἰς αὐτὸ ἀτόμου. Ἡ ἀνάγκη τῆς θέσεως ἐνὸς τοιούτου σκοποῦ εἰς τὰ ἐπαγγελματικά σχολεῖα δὲν ἀμφισβητεῖται βεβαίως μετὰ τὴν διαφορὰν νὰ διευρυνθῇ περισσότερο ὥστε νὰ ἀπευθύνεται εἰς τὸν ὅλον ἄνθρωπον, νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον. Ὁ ὑπερτονισμὸς τῆς ἀξίας τῆς ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως καὶ ἡ ὑπερτροφικὴ ἀνάπτυξις τῆς τεχνικῆς κατάρτισεως, εἰς βάρος μάλιστα τῆς ἠθικῆς καλλιέργειας καὶ τοῦ πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ τοῦ νέου, ἀποτελεῖ κίνδυνον δι' αὐτὴν ταύτην τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μέλλον τοῦ λαοῦ μας. Μονόπλευρος τεχνικὴ ἐκπαίδευσις παραμερίζουσα ἢ ἐπισκιάζουσα τὰς πνευματικὰς ἀξίας δὲν εἶναι δυνατὴν νὰ ἐξυπηρετῇ οὐσιαστικῶς τὸν ἄνθρωπον μετὰ τὰ σύγχρονα προβλήματα του. Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις τότε προσφέρει πολυτίμους ὑπηρεσίας, ὅταν διαπνέεται ἀπὸ τὰς πνευματικὰς ἀξίας καὶ μορφώνει ὅχι μόνον ἐπιδεξιούς τεχνίτας, ἀλλὰ καὶ «καλοὺς κάγαθους» ἀνθρώπους.

Τὸ ἐπαγγελματικὸν σχολεῖον εἶναι καὶ αὐτὸ σχολεῖον ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως καὶ ὡς θεμελιώδη καὶ γενικὸν σκοπὸν θὰ πρέπει νὰ ἔχη τὴν καλλιέργειαν ἠθικῶν χαρακτήρων καὶ ἀρτίων προσωπικοτήτων.

Θὰ ἀποβλέπῃ βεβαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν κυρίως

τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς οἰκονομίας, τῆς τεχνικῆς, τῆς εὐμαρίας καὶ ἄλλων περιοχῶν τοῦ πολιτισμοῦ, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς τὴν ἔννοιαν Civilisation, παραλλήλως ὅμως θὰ καλλιέργῃ τὰς ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀξίας, τὸ δίκαιον, τὴν τέχνην, τὴν κοινωνικὴν συμπάθειαν, τὸν ἐσωτερικὸν μὲ μίαν λέξιν πολιτισμόν, τὴν cultura animi (= καλλιέργεια τῆς ψυχῆς) κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Κι ἐρωνος, τὸν ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν πολιτισμόν. Τὰ δύο αὐτὰ σκέλη τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ὁποίων τὰ ὅρια καθίστανται πολλάκις δυσδιάκριτα, ἀποτελοῦν ὀργανικῶς ἐνρμونيζομένην ἐνότητα, ἐφ' ὅσον ὁ ἐσωτερικὸς πολιτισμὸς ρυθμίζει καὶ κατευθύνει τὸν ἐξωτερικόν, ἐφ' ὅσον ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα κυριαρχοῦν τῆς μηχανῆς καὶ τῆς ὕλης (5).

Ἐνα δεύτερον ζήτημα, τὸ ὁποῖον συνδέεται μετὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν εἶναι ἡ καλλιέργεια τοῦ ἠθους τοῦ ἐπαγγέλματος εἰς τοὺς τροφίμους τῶν τεχνικῶν σχολῶν. Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς κατανοήσεως τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τῆς ἐργασίας (χειρωνακτικῆς καὶ πνευματικῆς).

Ἡ ἐργασία ὡς μέσον συντηρήσεως εἰς τὴν ζωὴν εἶναι πανανθρώπινον φαινόμενον. Εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ αἰωνίου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος καὶ διὰ τῆς ἐργασίας ἀναζητεῖ τὴν ὑπερνίκησιν τοῦ χρόνου, τὴν αἰωνιότητα. Ἔτσι ὁ μετερχόμενος ἕνα ἐπάγγελμα δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐργάτης, ὁ ὁποῖος μοχθεῖ μόνον διὰ νὰ κερδίσῃ τὰ μέσα μ.ἂς ὁπωσδήποτε ὑποφερτῆς ζωῆς καὶ νὰ θεωρῇ τὴν ἐργασίαν ὡς σκῆλην μοῖραν ὑπαγορευομένην ὑπὸ μιᾶς ἀδυσωπῆτου ἀνάγκης. Ἐνα ὑψηλὸν φρόνημα πρέπει νὰ διακατέχη τὴν ψυχὴν παντὸς ἐργαζομένου, οἷανδήποτε ἐργασίαν καὶ ἂν ἐκτελῇ, ὅτι εἶναι δ η μ ι ο υ ρ γ ό ς, ὅτι δηλ. διὰ τῆς ἐργασίας του ὅχι μόνον προσφέρει πέραν τῆς ἀτομικῆς καὶ οἰκογενειακῆς του ὑπάρξεως ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἐθνικὴν ὁλότητα, ἀλλὰ καὶ ὅτι εἰς τὸ ἔργον του ἐναποθέτει κατὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ψυχῆς, ὅτι προσδίδει εἰς τοῦτο μίαν πνοὴν αἰωνιότητος. Ὅχι νὰ μοχθῇ ὡς ἐργάτης, ἀλλὰ νὰ δημιουργῇ ὡς καλλιτέχνης.

Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ νόημα, τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν ἡ ἑλληνικὴ σκέψις ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἐργασίαν, ὡς φαίνεται καθαρὰ καὶ εἰς παλαιότερα εὐρήματα προόντων τῆς ἐργασίας καὶ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς λαϊκῆς τέχνης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ (6). Ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι κατὰρα, δὲν εἶναι ἑλληνικὴ, ἀλλὰ ἰδιον σκέψεως καὶ πολιτισμοῦ ἀνατολικοῦ τύπου. Εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν ἡ ἐργασία δὲν εἶναι «δνειδος», ἀλλ' εὐλογία καὶ χαρὰ, τὴν ὁποίαν ζῇ ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν ψυχὴν. Ἡ χριστιανικὴ σκέψις ὑψώνει τὴν ἐργασίαν εἰς ἔργον Θεοῦ μετὰ τὴν ἐκφράσιν τοῦ Ἀπ. Παύλου: «ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις» (7).

Ὁ χωρισμὸς τῆς ἐργασίας εἰς χειρωνακτικὴν καὶ τῆς μορφώσεως εἰς ἐπαγγελματικὴν καὶ ἀνθρωπιστικὴν στερεῖται παντὸς νοήματος, διότι «ὅλοι εἴμεθα ἐργά-

(5) Π. Γ. Κοροντζῆ: Τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ μας καὶ τοῦ τόπου μας. 1950 σελ. 46.

(6) Π. Γ. Κοροντζῆ: Τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ μας καὶ τοῦ τόπου μας 1950 σελ. 62.

(7) Κολασ. Δ. 23.

ται και επαγγελματίαι και οι χειρότεροι πάντων είναι εκείνοι, οι όποιοι περιφρονοῦν τοὺς τίτλους τούτους»⁽⁸⁾.

Ἐξ ἄλλου όλα τὰ ἐπαγγέλματα ἔχουν τὴν αὐτὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα καὶ ὅλοι ἀποτελοῦν παράγοντας ἀτομικῆς εὐτυχίας καὶ κοινωνικῆς προόδου ἐφ' ὅσον ὁ καθένας ἐκλέγει τὸ ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἀνταποκρίνεται περισσότερο εἰς τὰ ἐνδιαφέροντα, τὰς ικανότητες, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ ψυχροσύνθεσίν του καὶ γενικῶς τὴν ὅλην του προσωπικότητα⁽⁹⁾.

Τοιοῦτον φρόνημα περὶ τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος ὀφείλει νὰ ἐμπνεύσῃ ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τοὺς τροφίμους τῆς. Τότε ὅχι μόνον θὰ προσφέρῃ δημιουργικοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίους τεχνίτας θὰ ὀπλίσῃ με ψυχικὴν δύναμιν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς μηχανῆς, ἡ ὁποία μετὸν μονότονον ρυθμὸν τῆς ἀπειλεῖ νὰ τοῦ νεκρώσῃ τὴν ζωτικότητα, νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν χαρὰν, τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν αἰσιοδοξίαν, νὰ τοῦ δημιουργήσῃ ἀνίαν καὶ συναισθήματα μειονεκτικότητος.

Ἐνα ἄλλο θέμα σχετιζόμενον μετὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν εἶναι ἡ σχέσις τῆς τεχνικῆς μορφώσεως πρὸς τὴν γενικὴν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν. Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις, ὅχι μόνον δὲν πρέπει ν' ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὴν γενικὴν μόρφωσιν, ἀλλὰ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ θεμελιωθῇ ἐπ' αὐτῆς. Τὸ ἀγαθὸν τῆς μορφώσεως, μετὰ τὴν εὐρείαν καὶ πραγματικὴν αὐτοῦ σημασίαν, ἀποτελεῖ δικαίωμα ὅλων τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων, οἰασδήποτε κοινωνικῆς τάξεως ἢ ἐπαγγελματικῆς ἀσχολίας. Ὁ διαχωρισμὸς μεταξὺ «μορφωμένων» καὶ «ἐργαζομένων» δὲν εἶναι πλέον ἀνεκτός. Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Kerschensteiner ὅτι «ἡ πραγματικὴ μόρφωσις καὶ ὁ ἀληθὴς ἀνθρωπισμὸς ἐπιτυγχάνεται μόνον ἐν τῷ ἐπαγγέλματι καὶ διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος» εἶναι ὀρθὸς ὑπὸ τὸν ὅρον τὸ «ἐπάγγελμα» νὰ διατηρῇ τὴν ἀρχικὴν του σημασίαν, νὰ εἶναι δηλαδὴ κλήσις πρὸς κάτι, πρᾶξις ἐκείνου διὰ τὸ ὁποῖον εἶναι προωρισμένος ὑπὸ τῆς φύσεώς του ἕκαστος ἀνθρώπος νὰ πράττῃ. Νὰ σημαίῃ, κατὰ τὴν ἐκφράσιν τοῦ Πλάτωνος, «τὰ ἐαυτοῦ πράττειν» καὶ «τὰ βέλτιστα πράττειν», διότι «τὸ βέλτιστον ἐκάστω τοῦτο καὶ οἰκείωτατον»⁽¹⁰⁾. Ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐννοίαν ἐκλαμβάνει καὶ ὁ Ed. Spranger τὸ ἐπάγγελμα, ὅταν τονίζει ὅτι: «ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἀνωτέραν μόρφωσιν ὁδηγεῖ διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ μόνον δι' αὐτοῦ».

Ἐνα καλὸν σχολεῖον γενικῆς μορφώσεως εἶναι καὶ καλὸν ἐπαγγελματικὸν σχολεῖον, διότι ἀποδεσμεύει ὅλας ἐκεῖνας τὰς ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ ἐπαγγελματικὴ συνειδήσις. Τούναντίον ἕνα καλὸν ἐπαγγελματικὸν σχολεῖον — καλὸν ὑπὸ τὴν συνήθη ἐννοίαν παρέρχον δὴλ. στενὴν ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν συνιστάμενην εἰς τὰς τεχνικὰς γνώσεις, ἄνευ τῆς καλλιέργειας τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ πνεύματος — εἶναι ἐκ τῶν προτέρων βέβαιον ὅτι θὰ ἀποτύχῃ.

Πρῶτον πρέπει νὰ εἰμεθα «μορφωμένοι» μετὰ τὴν

εὐρείαν καὶ ὑψηλὴν ἐννοίαν τῆς λέξεως καὶ κατόπιν εἰδικευμένοι ἐργάται καὶ ἐπαγγελματίαι. «Πρῶτιστον ἔργον τῆς ἀγωγῆς — γράφει ὁ J. Pestalozzi — εἶναι ἡ ἐπίτευξις γενεῆς ἀνθρωπισμοῦ. Ἡ μόρφωσις τοῦ τροφίμου εἰς ἀγνὸν καὶ τέλειον ἀνθρώπον, δέον νὰ προηγήται πάσης ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως. Πρῶτον ἀνθρώπος καὶ ἔπειτα τεχνίτης».

Σκοπὸς κατὰ ταῦτα τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως, ἐὰν θέλωμεν νὰ στερεωθῇ αὕτη εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ νὰ δώσῃ καρπούς, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλος παρὰ «ἡ διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ἐν τῷ ἐπαγγέλματι ἀνθρωπιστικὴ - ἐλληνικὴ μόρφωσις»⁽¹¹⁾. Αἱ κλασσικαὶ σπουδαί, κατὰ τὸν Ν. Ἐξαρχόπουλον ἀποτελοῦν «ἀρίστην προπαιδείαν πρὸς ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα». «Ἡ πεῖρα πολλῶν αἰώνων - ἀνέφερεν εἰς ὁμίλιαν τοῦ γενομένην εἰς συζήτησιν ἐν δημοσίᾳ συνεδρίᾳ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸ 1945 — πιστοποιεῖ, ὅτι ἀρτία ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις οἰκοδομεῖται ἐπὶ πλουσίας γενικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς παιδείας. Αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ ἐξελλίσσουσι πάσας τὰς νοητικὰς δυνάμεις καὶ προπαρασκευάζουσι σκοπιμώτατα πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν. ...

Τούναντίον οἱ περιορισθέντες εἰς μόνην τὴν τεχνικὴν προπαρασκευὴν δυνατὸν μὲν ν' ἀποβῶσι καλοὶ τεχνίται, μηχανικῶς ἐκτελοῦντες τὸ ἔργον τῶν, οὐδέποτε ὅμως θὰ δυνηθῶσι νὰ καταστῶσι δημιουργικοὶ καὶ ἱκανοὶ νὰ ἀναπτύξωσι πρωτοβουλίαν καὶ πρωτοτυπίαν ἐν αὐτῷ».⁽¹²⁾

Ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις τῶν τελευταίων καιρῶν, αἱ καταπληκτικαὶ ἐπιτελεύσεις τῆς τεχνικῆς, αἱ κοινωνικαὶ καὶ αἱ οἰκονομικαὶ συνθήκαι τῆς χώρας μας ἀπαιτοῦν τὴν ἀναδιοργάνωσιν, τὴν επέκτασιν καὶ ουστηματοποίησιν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως. Ἡ ἰδρυσις νέων ἐπαγγελματικῶν σχολείων καὶ καλῶς ἐξοπλισμένων διὰ συγχρόνων μέσων εἶναι αἵτημα τῆς ἐποχῆς μας καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἔθνους μας. Ἀλλὰ προσοχή! Ὅχι διὰ τῶν σχολείων αὐτῶν ν' ἀντικαταστήσωμεν ἢ νὰ καταργήσωμεν τὰ σχολεῖα γενικῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως. Τὸ ἀντίθετον πρέπει νὰ συμβῇ. Ἡ ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις νὰ διαποτίσῃ καὶ αὐτὰ τὰ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, ἂν πράγματι θέλωμεν ἀνθρώπους - προσωπικότητας τοὺς αὐριανούς ἐπαγγελματίας.

Ἀξίζει νὰ κλείσωμεν τὸ θέμα μας μετὰ μερικὰς σκέψεις ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ Γερμανοῦ παιδαγωγοῦ Fr. W. Förster, τοῦ «Νέστορος» τῆς παιδαγωγικῆς, ὅπως τὸν ὠνόμασαν. Λέγει λοιπὸν ὁ Fr. Förster: «Καὶ ἐὰν τὸ σχολεῖον εἴχεν ὡς σκοπὸν μόνον τὴν προετοιμασίαν διὰ τὸ ἐπάγγελμα, καὶ τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ ρίψῃ περισσότερον βάρος εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἥθους. Διότι ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐπιτυχία, ὑπὸ τὴν βαθυτέραν ἐννοίαν τοῦ ὅρου, ἐξαρτᾶται πολὺ περισσότερον, παρ' ὅσον συνήθως νομίζομεν, ἀπὸ τὴν ἡθικὴν ποιότητα... Ὁ ἀνθρώπος δὲν πρέπει παθητικῶς νὰ ἀπολαμβάνῃ τὸ ἐπάγγελμα, ὅπως ἕνα μεταγωγικὸν ζῶον, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐπάγγελμα ἡθικῶς ἐξωπλισμένος καὶ νὰ ἐπιζητῇ νὰ καταστήσῃ τὸ ὑλικὸν

(8) Π. Γ. Κοροντζῆ: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 65.

(9) Ἀθ. Παπακωνσταντίνου: Ὁ Κόσμος τῶν ἐπαγγελματιῶν Ἀθῆναι 1962 σελ. 7.

(10) Πλάτ. Πολιτεία 586 E.

(11) Π. Γ. Κοροντζῆ ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 65.

(12) Περιοδ. Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή τομ. 1957 σελ. 229.

Ἡ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΓΡΑΦΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ

Τοῦ κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΘΕΝΑΚΗ, Διδασκάλου

«Ὅταν ὁ κόσμος πεισθῇ, ὅτι ἡ γραφή τοῦ παιδὸς εἶναι συγχρόνως καὶ ἓνα ψυχολογικὸν τὸ ὁποῖον καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀπορρήτων πτυχῶν τῆς παιδικῆς ψυχῆς θὰ σπεύσουν αἱ μητέρες καὶ οἱ Παιδαγωγοὶ νὰ γίνουν Γραφολόγοι...».

Michon

Τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Πειραματικὴ Ψυχολογία (Π.Ψ.) ἐκρησμοποίησεν, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς, τὰ προβολικὰ Tests μὲ τὴν ἀξίωσιν ὅπως συλλάβῃ δι' αὐτῶν τὴν καθ' ἑαυτοῦ προσωπικότητα, τὸν χαρακτήρα τοῦ ὑπὸ ἐρευνᾶν ἀτόμου.

Εἰς τὴν προσπάθειάν τῆς αὐτὴν ἡ Π.Ψ. ἐκρησμοποίησεν οἰκιστὰς μεθόδους καὶ Tests διὰ τὴν ἀντικειμενικὴν μελέτην τῶν αὐθορμητῶν «προβολῶν», ὡς εἶναι τὰ Tests τῶν Jung, Rorschach, Murray κ.τ.δ. γραφικὰς δὲ μεθόδους καὶ Tests πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ἐλευθέρου, καθωρισμένου καὶ ἡμιελευθέρου σχεδίου (Wartegg-Test).

Εἰς τὰ Tests αὐτὰ ἐξετάζονται οἱ γραφολογικοὶ κανόνες τῆς ἐκτιμήσεως τῆς γραμμῆς (μέγεθος, πάχος, πίεσις κ.τ.λ.), ὡς καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ περιεχομένου. Πλὴν ὅμως τῆς Π.Ψ. ἀνεπτύχθη καὶ μία νέα ἐπιστήμη, ἡ ἐπιστήμη τῆς γραφολογίας. Ἡ νέα αὕτη ἐπιστήμη ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐρευνᾶν τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἀτόμου μὲ κριτήριον καὶ μοναδικὸν μέσον προσδιορισμοῦ τοῦ τὰ χειρόγραφα κείμενα.

Ὁ γερμανὸς Ψυχολόγος Rogger ὀρίζει τὴν Γραφολογίαν ὡς τὴν ἐπιστήμην ἡ ὁποία σκοπὸν ἔχει νὰ προσδιορίσῃ τὸν χαρακτήρα τοῦ γράφοντος ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ γραφῆς.

Ὁ δρος Γραφολογία (γερμ. καὶ γαλ. Graphologie).

Ὁ διεθνὴς πλέον δρος Γραφολογία προήλθεν ἐκ δύο ἑλληνικῶν λέξεων «γράφειν» (schreiben) καὶ «λόγος» (Wort, Kunde, Lehre) καὶ κατ' ἀναλογίαν τῶν δρων Θεολογία (Πλάτων) καὶ Ἀστρολογία (Ξενοφών).

Τὸν δρον τοῦτον ἐκρησμοποίησεν τὸ 1875 ὁ σκαπανεὺς τῆς Γραφολογίας γάλλος Μοναχὸς Abbe Michon.

καὶ τὸ τεχνικὸν ὑπηρετικὰ εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν» (12).

Ἐπομένως ὅσον περισσότερον εὐρύνεται ἡ ἀνάγκη ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, τόσοον περισσότεραν ἠθικὴν καὶ ἀνθρωπιστικὴν ἀγωγὴν πρέπει νὰ ἐξασκήσωμεν. Καὶ ὅσον μεγαλυτέραν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν προσφέρωμεν εἰς τοὺς νέους τόσοον καλύτερον ἐτοιμάζομεν αὐτοὺς διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν τῶν κατάρτισιν καὶ ζωὴν.

Michon (1881) ἐξεδόθη δὲ καὶ ἐκυκλοφόρησε τὸ ἔτος 1875 τὸ σύγγραμμά του «Σύστημα Γραφολογίας».

Μετὰ τὸν Michon ὅλοι περὶ τὴν Γραφολογίαν ἀσχολούμενοι ἐκρησμοποίησαν τὸν δρον τοῦτον. Παράλληλως πρὸς τὸν δρον Γραφολογία ἐδημιουργήθη καὶ καὶ ὁ συναφὴς δρος Γραφολόγος (γερμ. Der Graphologe) δηλοῖ δὲ τὸν περὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς Γραφολογίας ἀσχολούμενον.

Ἱστορικὴ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστήμης τῆς Γραφολογίας.

Ὁ Schelenz ὑποστηρίζει ὅτι δὲν ὑπάρχει μέχρι σήμερον οὐδὲν σύγγραμμα τὸ ὁποῖον νὰ ἐρευνᾷ ἀντικειμενικῶς καὶ λεπτομερῶς τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Γραφολογίας. «Ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντα συγγράμματα παρουσιάζουν μόνον τὰς ἀπόψεις τῶν συγγραφέων τῶν, ἔδωσαν δὲ οὗτοι πλοῦσιον τὸ ὑποκειμενικὸν τῶν στοιχείων χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀντικειμενικὴν, ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν τῆς.

Παρομοίως ἐργασίας ἐπαρουσίασαν πλείστοι ὅσοι τῶν ὁποίων ἀξιομνημόνευτοι εἶναι: Emilie de Vars, Crepieux-Jamin, Scheidmühl, Rohner, Signer, κ.τ.λ.

Οἱ συγγραφεῖς αὗτοι ἠδυνήθησαν ν' ἀναπτύξουν κατὰ τρόπον σαφέστερον καὶ λεπτομερέστερον τὸ δλον θέμα τῆς ἱστορικῆς ἐξελέξεως τῆς Γραφολογίας. Θὰ προσπαθῶμεν ἐνταῦθα μίαν σύντομον ἐπισκόπῃσιν τῆς ἱστορίας τῆς Γραφολογίας στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀνωτέρω διασήμων Γραφολόγων-Ψυχολόγων.

Βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ Ἐπιστήμη τῆς Γραφολογίας δὲν ἔλκει τὴν καταγωγὴν τῆς ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων Φιλοσόφων. Οὔτε ὁ Πλάτων, οὔτε ὁ Ἀριστοτέλης, οὔτε καὶ οἱ λοιποὶ φιλόσοφοι κατέλειψαν εἰς ἡμᾶς στοιχεῖα ἱκανὰ νὰ πείθουν περὶ τούτου.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς περιόδου, ἔτι δ' ὑστερότερον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεσαίωνα δὲν ἐγένετο λόγος περὶ Γραφολογίας εἰς τὴν Εὐρώπην.

Μόνον περὶ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου παρουσιάζεται σχετικὴ κίνησις καὶ ἀρχίζει νὰ ἀποδίδεται ἰδιαίτερα σημασία εἰς τὴν γραφὴν τοῦ ἀτόμου, ὡς διαγνωστικὸν μέσον τοῦ χαρακτήρος, διὰ τὴν εἰσέλθῃ εἰς τὸ καθαρὸς ἐπιστημονικὸν στάδιον ἐρεῦνης τὸ δεῦτερον ἡμῶν τοῦ 19ου αἰῶνος.

Ὁ Franzen ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Γραφολογία εἰσέρχεται εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐπιστήμης μὲ τὰς ἐρεῦνας τοῦ γάλλου Michon καὶ τοῦ συναδέλφου του Lavater.

Ἄλλοι θεωροῦν τὴν Γραφολογίαν ἀρχομένην πολὺ ἐνωρίτερον, ἢτοι ἀπὸ τοῦ 1622 ὅτε ὁ Ἰσπανὸς Καθηγητὴς τῆς Ιατρικῆς Camillo Baldo ἐδημοσίευσεν τὸ βιβλίον του εἰς τὸ ὁποῖον παρατίθεται σειρά ἀκριβῶν παρατηρήσεων διὰ τὴν σχέσιν καὶ συνάφειαν τοῦ χει-

ρογράφου και του χαρακτήρος του γράφοντος.

Χαρακτηριστικήν ἐν τούτοις θέσιν λαμβάνει ὁ Crapieux-Jamin εἰς τὰς ἀντιθέτους αὐτὰς ἀπόψεις σχετικῶς μὲ τὴν πατρότητα τῆς Γραφολογίας καὶ σημειώνει σχετικῶς:

«Camillo Baldo esn peut-être le père de la graphologie Lavater, Moreau, Hocquart. Flan-drin, Henze et Delestre ses premiers fonda-teurs, mais M. Michon en est le génie et le fon-dateur par excellence...».

Τὴν θέσιν τοῦ Crapieux-Jamin, τοῦ κυριωτέρου εκπροσώπου καὶ μαθητοῦ τοῦ Michon, θεωροῦμεν ὡς τὴν πλέον ὀρθὴν υπογραμμίζοντες, ὅτι τὰ γραφο-λογικὰ προβλήματα, ὡς διεμερφώθησαν καὶ παρουσιάζονται σήμερον, εὑρον πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ πλείονας δόσεις ἄλλους ἐρευνητάς, τῶν ὁποίων ἡ συμβολὴ οὐδόλως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑποδεεστέρα.

Εἰς τοὺς κορυφαίους αὐτοὺς σκαπανεῖς ὀφείλομεν τὰς βάσεις τῆς ἐπιστημονικῆς Γραφολογίας. Τὴν διατύπωσιν καὶ προώθησιν τῶν προβλημάτων τῆς ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθησαν οἱ νεώτεροι διὰ τὰ διαμορφώσαν τὰ γραφολογικὰ τῶν συστήματα καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ ἀνάπτυξις κατευθύνσεων καὶ ρευμάτων κρατύων μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν μας, ὀφείλομεν εἰς πληθὺς ἄλλων ἐρευνητῶν.

Ἐνταῦθα ἐπιθυμοῦμεν ν' ἀναφέρωμεν ἀπλῶς τὰ ὀνόματα δικσῶνων γραφολόγων ὡς τῶν: Wilhelm v. Humboldt, Georg Sand, Fr. Spielhagen, Bjärustjern, Björnson Carossa, Thomas Mann, Lanprusso, Frank Wiktor, ἐνῶ εἰς Ὀλλανδίαν καὶ εἰς τὰς Σκανδιναυικὰς χώρας ἀνεπτύχθησαν ἀξιόλογοι σὺνδεσμοὶ γραφολόγων.

Εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς Γραφολογίας ἔδωσαν τὴν παρουσίαν των καὶ γυναῖκες ὡς ἡ Thumas-Kintzel (Ivanovic), Margret, Hartge, Olga Mar καὶ τέλος ἡ Ἑλβετὶς Laura v. Albertini γνωστὴ εἰς τοὺς γραφολογικοὺς κύκλους μὲ τὸ ψευδώνυμον L. Meuer.

Ὁὕτω ἡ Γραφολογία ἐντὸς συντόμου χρονικοῦ διαστήματος ἀνεπτύχθη εἰς ἐπιστήμην προβάλλουσαν σκοποὺς καὶ ἰδία μέσα πρὸς ἐπίτευξίν των.

Τὸ ἔργον τοῦ παιδαγωγοῦ

Εἰς τὴν πληθὺν τῶν μέσων πρὸς διάνγνωσιν καὶ ἀγωγὴν τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς ὅλης προσωπικότητος τῶν παιδῶν προσετέθησαν καὶ τὰ πορίσματα τῆς Γραφολογίας.

Ὁ Διδάσκαλος ὀφείλει νὰ μὴν μείνῃ ξένος πρὸς κάθε τι τὸ νέον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται ὡς συμπαραστατικὸν στοιχεῖον εἰς τὸ λειτούργημα του.

Ὁφείλει νὰ ἐρευνᾷ, νὰ κρίνῃ, νὰ χρησιμοποιοῖ ἢ νὰ ἀπορρίπτῃ, νὰ σκέπτεται ἐπιστημονικῶς, νὰ στοχάζεται καὶ μὲ διακριτικότητά νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκλογῆς τοῦ μορφωτικοῦ σχολείου.

Δυστυχῶς διὰ τὴν χώραν μας ἡ Γραφολογία δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ θετικὸν ἀρωγὸν εἰς τὴν χαρακτηρολογικὴν ἐρευναν τ. ἐ. εἰς τὴν ἐρευναν τῆς Προσωπικότητος τοῦ παιδός.

Τὸ πρῶτον πρόβλημα τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται καὶ εἰς τὴν χώραν μας εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ προσω-πικοῦ. Θὰ ἀκουσθῇ ἡ ἰδία φωνὴ διαμαρτυρίας ἡ ὁποία ἤκούσθη εἰς Heidelberg τὸ θέρος τοῦ 1956 ὅτι ὁ Schelenz ἐξέφρασε τὴν ἀποφιν ὅτι εἰς ἑκα-

στον Σχολεῖον δέον νὰ ὑπάρχῃ εἰς Γραφολόγος, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ συνεργάζεται μετὰ τῶν Διδασκάλων.

Δὲν σκοποῦμεν ἐν τούτοις νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα τί πρέπει νὰ γίνη. Ὁ σκοπὸς μας περιορίζεται εἰς τὴν δι' ὀλίγων ἀνάπτυξιν τῆς βοήθειας τὴν ὁποῖαν παρέχει ἡ Γραφολογία εἰς τὸν Παιδαγωγόν, ὡς καὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων δεῖν νὰ στηρίξε-ται ἑκάστη γραφολογικὴ ἐρευνα.

Ὁ γερμανὸς Παιδαγωγὸς Laurent Freyberger ἀναφερόμενος εἰς τὸ θέμα τῆς παιδαγωγικῆς Γραφολογίας γράφει σχετικῶς:

«Μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων ἐνεγνώρισαν ὅτι τὸ σχέδιον (ἰχνογράφημα) τοῦ ὑπὸ ἐρευναν ἀτόμου ἀπο-τελεῖ πλουσιωτάτην πηγὴν γνώσεως.» Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἰχνογραφικῆς δεξιότητος «τοῦ Kerschenspeiner καὶ τὰ «Πανεπιστημικὰ μαθήματα» τοῦ Meumann (τόμος II καὶ III) εἶναι οἱ πρῶτοι σπουδαῖοι ὁδηγοὶ τοῦ εἶδους τούτου εἰς τοὺς λειψώνας τῆς Ψυχολογικῆς Παιδαγωγικῆς. Τὸ σχέδιον ἐν τούτοις ἔχει ὡς προ-πόθεσιν τί τὸ ἀντικειμενικόν. Τὸ παιδίον ἰχνογραφεῖ, τι παρῆλθον, κατὰ τὴν Ker-chenspeiner μίαν γραφικὴν ἀπεικόνισιν, εἰς τρόπον ὥστε οἱ τρόφοιμοι νὰ γνωρίζουν περὶ τοῦ σχεδιασθέντος.

Ἐλησμονήθη ἐν τούτοις, ὅτι τὸ ἀντικειμενικόν ἐ-πηρεάζει τὸ ὑποκειμενικόν στοιχεῖον τοῦ ἰχνογρα-φοῦτος, τοῦ ζωγράφου. Εἰς τούτο ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ λεπτὴ διαφορά τοῦ ἰχνογραφούντος ὡς διγνωστι-κοῦ μέσου, ὅταν τούτο παρέχεται ἐκ τῶν ἑξῶ καὶ τῆς Γραφολογίας τῆς ὁποίας τὴν «εἰσαγωγὴν καὶ ἐφαρ-μογὴν κυρίως ὡς μέσου θεωρεῖ ὡς λίαν ἀπαραίτη-τον εἰς τὸ Σχολεῖον καὶ τὴν καθ' ὅλου ἀγωγὴν καὶ δὴ ὡς μέσου πολυτίμου πρὸς ἐλεγχον τῆς ἀκριβείας τῶν ἄλλων μέσων ἀποτελεσμάτων τῶν ἐρευνῶν μας.

Ὁ ἑλβετὸς Max Pulver, διὰ τῶν ἐνεργειῶν καὶ γνώσεων τοῦ ὁποῖου ἡ Γραφολογία ἀνεδεχθῇ ὡς ἡ κυρίῃ μέθοδος πρὸς ἐρευναν τοῦ χαρακτήρος, συνιστᾷ εἰς τὸν Διδάσκαλον τὴν ἐκ τοῦ πλησίον παρακολού-θησιν τῆς ἐξελίξεως τῆς γραφικῆς δεξιότητος τοῦ παιδός.

Ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι ὁ Διδάσκαλος ἔχει τὸ κάλ-ιστον μέσον εἰς τὰς χεῖρας του, ἥτοι τὰ σχολικὰ τε-τράδια τῶν μαθητῶν του. Ταῦτα ἀποτελοῦν τὸ πλέον πρόσφορον μέσον καθ' ὅτι παρέχουν εἰς τὴν ἐρευνή-τὴν δύο βασικὰ πλεονεκτήματα.

α) Ἐλλείπει ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀντικειμενικοῦ πα-ράγοντος ἐπὶ τοῦ ἀτόμου, καὶ β) δυνάμεθα νὰ ἔχω-μεν τετράδια ὅλων τῶν τάξεων ἀπὸ τὰς ἀνευ σχήμα-τος καὶ σκοποῦ γραμμὰς τοῦ νηπιαγωγείου μέχρι καὶ τῶν ἐκθέσεων τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Δυνάμεθα οὕτω νὰ ἔχωμεν πρὸς ἡμῶν μίαν ἀνά-γλυφον μορφήν τῆς ἐξελίξεως τῆς περὶ τὸ γράφειν δεξιότητος τοῦ παιδός.

Εἰς τὰς ἀψύχους γραμμὰς ὁ τρόφος ἐκφράζει σαφέστατα τὰ συναισθήματά του, τὰς ἐπιθυμίας, τά-σεις καὶ ροπὰς του, παρέχει τέλος μίαν καθολικὴν εἰκόνα τοῦ χαρακτήρος του. Ἀρετὰς καὶ ἐλαττώμα-τα δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν λίαν εὐχερῶς ἐξετάζον-τες γραφολογικῶς τὰ τετράδια.

(Συνεχίζεται)

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΙΣΗΓΟΝΗ

Δ) του Παιδ. 'Ακαδημ. Τριπόλεως

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ

I

Ένα πλήθος νεωτέρων ιδεών διελαύνει την Παιδαγωγικήν 'Επιστήμην.

Ακριβώς δὲ εἰς τὴν πάλιν αὐτὴν τὴν πνευματικὴν εὐρίσκεται πάντοτε ἐντοπισμένον καὶ τὸ σπέρμα τῆς προόδου.

Συνεπῶς καὶ ἡ Παιδεία μας ἀπὸ τὴν Παιδαγωγικὴν αὐτὴν πάλιν ἀναμένει τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ μας.

Ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια ἦσαν πεπρωμένον νὰ συναντήσουν αἱ μεταρρυθμιστικαὶ παιδαγωγικαὶ ἰδέαι.

Βαθμηδὸν ὁμῶς ἡ Σφίγξ ἄρχισε νὰ λύη τὸ αἰνίγμα καὶ τὴν μυστικότητα τοῦ νεωτέρου Σχολείου.

Διάσημοι καὶ σημαίνοντες Παιδαγωγοί, ξένοι καὶ ἡμέτεροι, ἤρχισαν νὰ καθιστοῦν γνωστὰς εἰς τοὺς δασκάλους μας καὶ εἰς τοὺς εκπαιδευτικούς τῆς χώρας μας τὰς βασικὰς ἀπόψεις τῶν νεωτέρων Σχολείων.

Ὡς Σχολεῖα Ἑργασίας.

Ὡς Σχολεῖα Κοινωνισμοῦ.

Ὡς Σχολεῖα Ἐπιζητήσεων.

Ὡς Σχολεῖα Πατριδογνωστικά.

Καὶ πρὸς τὰς νεωτέρας διδακτικὰς μεθόδους ἄρχισαν νὰ προσανατολίζονται ἐπίσης καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς Πατρίδος μας.

II

Μεταξὺ τῶν Παιδαγωγῶν τῆς χώρας μας, οἵτινες ἐκαλλιέργησαν καὶ καλλιεργοῦν ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ ἐν τῇ πράξει τὰς νεωτέρας διδακτικὰς ἀποψεις, συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἐξαίρετος συνάδελφος, Διευθυντὴς Μαρασλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, Ἀντώνιος Ἰσηγόνης, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ προσφάτως κυκλοφορήσαντος ἔργου του τῆς *Γενικῆς Διδακτικῆς*, ἐπιδιώκει ὡς μὴ σὲ τοὺς σπουδαστὰς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας εἰς τὰς νεωτέρας μεθόδους διδακτικῆς.

Ὁ συγγραφεὺς ἐπιδιώκει διὰ τῆς νέας συγγραφῆς του νὰ ὑποδείξῃ τὴν θεμελιώσιν τῆς διδασκαλίας ἐπὶ ψυχολογικῶν βάσεων, νὰ συνδιάσῃ τὴν παιγνιώδη μορφήν τῆς διδασκαλίας καὶ νὰ καταδείξῃ τὸν ρόλον τοῦ δασκάλου ὡς διδακτικοῦ παράγοντος.

Τὲς ὡς ἄνω ἀπόψεις του περὶ τῆς διδακτικῆς τέχνης τὰς θεμελιώνει ὁ συγγραφεὺς ὄχι μόνον διὰ τῆς παραθέσεως ἰδεῶν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς σύγχρονης Παιδαγωγικῆς, ἀλλὰ ἀνατρέπει καὶ εἰς τὴν εὐρυτέραν ἐπισήμανσιν τῆς συμβολῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὴν Διδακτικὴν, συνδυάζων οὕτω τὴν διάρθρωσιν τοῦ θεματὸς του ὄχι μόνον μετὰ τὴν διακρίνουσαν αὐτὸν Γαλατικὴν ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ χασμούς ἐκ τῆς Κλασσικῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος.

Μὲ ἰδιαίτεραν χαρὰν ἐπισημαίνουμεν ἐπίσης καὶ τὰς προσπαθείας τοῦ συγγραφέως ὡς Διευθυντοῦ παλαιότερου τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ Λαμίας ὡς ἐφαρμοσὴ καὶ τὴν συγκεντρωτικὴν διδασκαλίαν εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ λαϊκοῦ Σχολείου δι' ἣν προσπάθειάν του παραθέτει καὶ συνοπτικὸν διάγραμμα.

(Ἰσηγόνη Αὐτόθ, σελ. 41—48)

Ἀξιοπρόσεκτος ἐπίσης—πέραν τῶν διδακτικῶν ἀποψεων—εἶναι καὶ ἡ παράθεσις ἐκ μέρους τοῦ συγγραφέως τῶν κατευθύνσεων τῆς σύγχρονης Παιδαγωγικῆς μετὰ χαρακτηριστικὰς ἀπόψεις τοῦ Kerschensteiner καὶ Spranger περὶ τῆς Ἀξιο-

λογικῆς Σχολῆς τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς καὶ τῆς προσπαθείας ταύτης ὅπως διὰ τῆς Ἀγωγῆς ἀνυψώσῃ τὸν τρόπον εἰς πνευματικὴν προσωπικότητα.

(Ἰσηγόνη Αὐτόθ. σελ. 146)

Ἐν τέλει ἡ παράθεσις πλήρους Βιβλιογραφίας διὰ προβλήματα ἀφορῶντα Εἰδικὴν διδακτικὴν, Ψυχολογίαν καὶ Γενικὴν Παιδαγωγικὴν, συμπληρῶναι τὴν ἀρίστην διάρθρωσιν τῆς συγγραφῆς τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου.

III

Ὁ διεξερχόμενος τὴν Γενικὴν Διδακτικὴν τοῦ Ἰσηγόνη ἀποκομίζει μίαν ἀμυδρὰν εἰκόνα τοῦ νεωτέρου Σχολείου.

Τὸ νεώτερον ὁμῶς Σχολεῖον στήν δική μας πραγματικότητα δὲν ὑπάρχει ἀκόμη ὁλοκληρωμένον, τώρα ἀρχίζει ἡ οἰκοδομὴ του καὶ ὅστερα ἀπὸ μερικὰς δεκαετηρίδας οἱ δασκάλοι μας θὰ τὸ βλέπουν ἀλλοιώτικον ἀπὸ ὅτι εἶναι σήμερα.

Καὶ ὅπως ὀρθῶς τονίζει ὁ Γερμανὸς εκπαιδευτικὸς Rude ἐὰν ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι παιδαγωγικοὶ ἄγρυπνοι φύλακες θὰ προσυπέγραψαν σήμερα εἰς τὸ νεώτερον Σχολεῖον ἓνα ατελειωτικὸν *Ναὶ* καὶ ἓνα τελειωτικὸν *Ἀμήν*, τὸ νεώτερον Σχολεῖον θὰ ἦταν νεκρὸν καὶ ὅλοι μας θὰ ἤμεθα ἐνταφιασμένοι μετ' αὐτό, γιατί

Ν ὁ νεώτερος Σχολεῖον εἶναι καινούργια Ζωή.

Καινούργια Ζωή εἶναι μία καινούργια πάλη γύρω ἀπὸ τὰς παλιὰς καὶ νέας ἀρχὰς ἀξίας τῆς Ζωῆς.

Στὶς σύγχρονες διδακτικὰς μεθόδους ὑπάρχει βεβαίως κατ' ἀρχὴν ἡ τάσις, ὅλα νὰ τὰ περιμένουμε ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν προσπάθειαν τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ διδασκάλου νὰ ὑποχωρεῖ ὅσον εἶναι δυνατόν.

Ὑπάρχει ὁμῶς πέραν τῆς ὀρθῆς καὶ ἰδεώδους αὐτῆς διδακτικῆς ἀπόψεως καὶ ἡ ἀποψὶς τῆς διδακτικῆς φρονήσεως.

Αἱ νεώτεροι δηλαδὴ διδακτικαὶ μέθοδοι δὲν πρέπει νὰ ἀποτελοῦν γιὰ τὸν διδάσκαλον φραγμὸν ἀνυπέρβλητον, ἐὰν οὗτος στήν ἀρχὴν τοῦ σταδίου τοῦ διδασκαλικοῦ ἤθελε κατ' ἀρχὴν περιορισθῇ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν βασικῶν ἀποψεων τῆς νεωτέρας διδακτικῆς, κατ' ἐξοχὴν δηλαδὴ τοῦ ἀξιωματοῦ τοῦ Πατριδογνωστικοῦ καὶ τῆς Συγκεντρωτικῆς μορφῆς κατὰ τὸ ἱκανικὸν τῆς διδασκαλίας.

Διὰ τὸν πρωτόπειρον δάσκαλον τὰ ἀνωτέρω εἶναι βεβαίως κάτι τι ἀπολύτως ἀπαραίτητον δὲν μπορεῖ τις ὁμῶς νὰ γίνῃ ἐλεύθερος κολυμβητὴς μετὰ τὸ πρῶτον βούτηγμα στὴν θάλασσαν.

Ἐκεῖνο δηλαδὴ πρὶν ἐγκλείει τὴν μεγαλύτερη σημασίαν γιὰ τὸν πρωτόπειρον διδάσκοντα εἶναι τὸ Παιδαγωγικὸν πνεῦμα τῆς ἐργασίας, δηλαδὴ :

Τὸ πνεῦμα τῆς ἐλεύθερης ἐργασίας.

Τὸ πνεῦμα τῆς χαρούμενης ἐργασίας.

Χαιρετίζουμεν ὅθεν τὴν προσπάθειαν τοῦ ἀγαπητοῦ Διευθυντοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀντωνίου Ἰσηγόνη ὡς ἀξίον νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν μύσιν τῶν σπουδαστῶν τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας του :

Εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἐλεύθερον καὶ χαρούμενον πνεῦμα τῆς ἐργασίας.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ Παιδαγωγός

ΔΡΙΣΤΕΙΔΗ Κ ΓΙΑΠΑΛΗ

ΤΙ ΙΔΑΝΙΚΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΣΟΥΜΕ

ΣΤΗΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΓΕΝΙΑ

(Α' Βραβεῖο Β.Β.Κ.)

Καταπληκτικὴ ἡ τελευταία ἐργασία τοῦ κ. Ἀρ. Γιαπαλῆ. Καὶ τοῦτο γιατί μᾶς κάνει ν' ἀπορούμε πῶς ὁ συγγραφεὺς, ἐνῶ εἶναι τόσο νέος, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, στὸ ξεκίνημά του, καταπιάστηκε μετὰ ἓνα τόσο βαρὺ ἐθνικὸ, κοινωνικὸ, φι-

λοσοφικό θέμα. Και τὸ καταπληκτικὸ εἶναι ὅχι ὅτι ἐπέτυχε νὰ μᾶς δώσῃ μιὰ διέξοδο πάνω σὲ μιὰ τέλεια καὶ ἀσφαλῆ κατευθυντήρια γραμμὴ στὸ φλέγον αὐτὸ ζήτημα τῶν ἱδανικῶν τῆς καινούργιας γενιᾶς, ἀλλὰ ἡ ἐπιτυχία του αὐτὴ ἐπισφραγίστηκε μὲ τὸ πρῶτο βραβεῖο Β.Β.Σ.

Ὁ συγγραφεὺς τοποθετεῖ τὴν ἀπόφαισίν του, τὴν ὁποῖαν ἀκράδαντα πιστεύει σὲ παγκόσμιον πλαίσιο καὶ ἀφοῦ ἄνετα καὶ σταθερὰ τὴν ἀναλύει, τὴν προβάλλει καὶ ἀγωνίζεται νὰ τὴν κἀνὴ βιώματα καὶ προσπάθειες. Οἱ ἱστορικὲς συνθήκες ἔλλαξαν ἐκ θεμελίων τὴν μορφή τῆς ζωῆς τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν λαῶν, ἀλλὰ ὁ κάθε ἄνθρωπος, ὅσες καὶ ἂν ὑποστῇ μεταβολές, πάντα νοιώθει ὅτι ἔχει ρίζες, ὅτι ἱεροὶ καὶ ἱσχυροὶ δεσμοὶ τὸν συνδέουν μὲ τὸ παρελθόν, ὅτι εἶναι ὁ δαδούχος μιᾶς ἱερῆς φωτιᾶς ποὺ παρέλαβε ἀπ' τοὺς προγόνους του μὲ τὴν ὑπόσχεση νὰ τὴν παραδώσῃ ἀσβεστή στοὺς ἀπογόνους. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ εἴμαστε πάντα δεμένοι μὲ τὸ παρελθόν. Γιατὶ συχνὰ ἡ ἀλήθεια μιᾶς περασμένης ἐποχῆς δὲν εἶναι ἀλήθεια καὶ γιὰ τὴν παρούσα. Ἔτσι ξανοίγεται μπροστὰ μας λευκὴ ἡ σελίδα τῶν ἱδανικῶν καὶ ἀπομένει πιά στοὺς πνευματικὸς ἡγέτας νὰ σφυγμομετρήσουν τὸν λαϊκὸ παλμὸ καὶ νὰ δώσουν στὴν καινούργια γενιὰ ἕνα ἱδανικὸ, ποὺ ἡ ἐπιτυχία του θὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προσπάθειά καὶ τὴν προσωπικὴ τῆς συμβολή. Ὁ κ. Ἀρ. Γιαπαλῆς μὲ τὸ ἀπλὸ καὶ στοχαστικὸ ὕφος του μᾶς ἔδωσε ἕνα ἔργο μεγάλο σὲ βάθος καὶ περιεχόμενο, παρ' ὅλο τὸν μικρὸ ὄγκο τῶν σελίδων του καὶ μὲ τὴν ἀποφασιστικότητα καὶ τὴν πνευματικὴ ὀριμότητά του ἀναλαμβάνει μιὰ τέτοια ἡγετικὴ σκοπιὰ καὶ γίνετα ἑρμηνευτὴς καὶ δημιουργὸς νέων ἀνθρωπιστικῶν ἱδανικῶν. Μὲ τὸ βιβλίον του τοῦτο ὁ κ. Ἀρ. Γιαπαλῆς ἀναμφίβολα καθιερώνεται πιά ἐπίσημα σὰν συγγραφεὺς τῶν ἱδανικῶν τῆς καινούργιας γενιᾶς. Δὲν μένει παρὰ οἱ νέοι νὰ μελετήσουν προσεκτικὰ τὸ βιβλίον τοῦτο καὶ νὰ ἀναλάβουν σταυροφορίαν γιὰ νὰ γίνῃ ἡ Ἑλλάδα μας ὅχι καθρέφτης, ἀλλὰ ἐστία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΙΣΓΙΡΗΣ
διδάσκαλος

Κ. ΠΕΝΔΙΔΗ

«Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ»

Κάθε δημιουργία, ποὺ ξεπηδᾷ ἀπὸ τὸ πνεῦμα εἶναι πάντα αὐτοῦσια καὶ αὐτοδύναμη. Στέκεται μονάχη, διαρκεῖ καὶ ἐπιβάλλεται.

Μιὰ τέτοια δημιουργία εἶναι μοῦ φαίνεται καὶ τὸ καινούργιο βιβλίον, ποὺ κινεῖται στὸ χῶρο τῆς αἰσθητικῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, «ἡ διδ(δ)λία τοῦ πεζογραφήματος», τοῦ ἀθόρυβου καὶ σεμνοῦ καὶ ἀληθινοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου τοῦ Κώστα Πενλίδη.

Πλούσιο, ἄνετο, ζωντανό, γεμᾶτο παλμὸ καὶ ἰδιαίτερη χάρι τὸ κείμενο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Μιὰ ξέχωρη ἀπλότητα ὕφους καὶ γλῶσσης κρῖνει ἕνα ἀληθινὸ πλοῦτο ὁμορφῶν συναισθημάτων καὶ συγκινήσεων, ποὺ καθὼς μεταγγίζει στὸ πνεῦμα τὴν πνοή τους, αἰσθάνονται κοινωνῶς ἑνὸς ἄλλου, πρὸ γνήσιου, πρὸ ἀληθινοῦ.

Ξεχωριστὴ ὁμορφιά εἶναι χυμένη σπάταλα παντοῦ. Τὰ ἐκλεκτὰ πεζογραφήματα μὲ τὴν ἐπιδέξια ἀνάλυσιν γίνονται ἐκλεκτότερα καὶ στέκει ἀπέναντί τους μὲ τέτοιο θαυμασμό, ποὺ νομίζεις πὺς καὶ ἡ ἀναπνοή σου θὰ τὰ χαλοῦσε.

Ἔτσι φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς, ὑπακούοντας σὲς κινήσεις καὶ στοὺς παλμούς τῆς διδασκαλικῆς προσωπικότητός του φανέρωσε τὸν πλούσιον καὶ περίοπτον αἰσθητικὸν χῶρον, ὅπου μπορεῖ νὰ κινήθῃ ἡ ἀγνή παιδικὴ ψυχὴ.

Ξεκουρίζει, καθοδηγεῖ, ἀνεβάζει τὸ περιεχόμενο τοῦ βι-

βλίου αὐτοῦ. Δὲν εἶναι ἕνα κοινὸ κείμενο, γιὰ νὰ περάσῃ καὶ αὐτὸ ὅπως δεκάδες ἄλλων ἀπαρατήρητο ἀπὸ τὸ μάτι ἢ ἀπὸ τὰ χέρια μας.

Δὲν εἶναι ἀκόμη οὔτε ζωγραφιά—ἐντυγραφή κάποιος ὁρατῆς ὁμορφιάς.

Δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ δημιουργία ἢ κάποιον πεζὸ σονέττο, ἕνας τύπος γιὰ νὰ ἀντικαταστήσῃ πάνω του τὴν δική σου ἰδέαν.

Εἶναι κάτι ἀπ' ὅλα. Ἐκεῖ ὅτῃ «διδ(δ)λία τοῦ πεζογραφήματος» βρίσκει μερ(δ)ιο καὶ ὁ διδάσκων καὶ ὁ διδασκόμενος.

Στὸν πρῶτον δίνει σαφὴ καθοδήγησι σὲ δύσκολον δρόμον, στὸν δεῦτερον ἀποκαλύπτει τὴν ἀκριβὲς ὁμορφίαν καὶ ἀνοίγει τὰ μυστικὰ μονοπάτια τοῦ ὥραίου καὶ ἡθικοῦ.

Εἶναι ἀπλό, ἀπέρητο, χαρισμένο καὶ στὸν ἐκπαιδευτικὸ καὶ στὸν κάθε πνευματικὸν ἄνθρωπον.

Διπλὴ προσφορά. «Ἡ διδ(δ)λία τοῦ πεζογραφήματος» τοῦ συναδ. Κώστα Πενλίδη ἤρθε νὰ δώσῃ στὸ δάσκαλον μιὰ εὐρύτερη δυνατότητα προσφοράς καὶ νὰ ὠθήσῃ σὲ ὠραῖες πνευματικὲς πτήσεις.

Ἀς τὴν καλωσορίσωμε.

K. B. X.

ΤΟ ΚΛΕΙΔΙ ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Μόλις ἐξεδόθη καὶ ἐκυκλοφόρησε ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον τὸ βιβλίον τοῦ Δήμου Βασ. Κηράλη, μετεκπαιδ. διδασκάλου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Δ/ντοῦ 6/θεσίου Δημ. Σχολείου. Ἐνὰ βιβλίον μοναδικὸ εἰς τὸ εἶδος του μὲ 128 σελίδες, κομψὸ καὶ καλλιτεχνικὸ ἐξώφυλλον. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ εἶχε καὶ τὴν ὑπομονὴ νὰ συγκεντρώσῃ τὰ θέματα ποὺ ἐδόθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν σὲ πολλὰ Γυμνάσια καὶ Ἐπαγγελματικὰ Σχολὰς τῆς χώρας μας καὶ νὰ τὰ ἀναπτύξῃ μὲ μεθοδικὰς ὑποδείξεις καὶ κριτὰ τρόπον ἅπλῳ, κατανοητῶν, γλαφυρῶν καὶ εὐχάριστον.

Ὅπως ἀναγράφεται καὶ εἰς τὴν πρώτην σελίδα του, περιλαμβάνεται ὅλη ἡ ἐξεταζομένη ὕλη στὸ Γυμνάσιον.

Περιέχει δηλαδὴ : 1) Τὰ κυριώτερα μέρη τοῦ Βασιλικοῦ Δ/τος «Περὶ εἰσιτηρίων» ἐξετάσεων.

2) Τὰ δικαιολογητικὰ ποὺ ὑποβάλλονται κατὰ τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις.

3) Ἀπαραίτητες πληροφορίες.

4) Γραμματικοὶ κανόνες.

5) Βασικὲς ὁδηγίαι γιὰ τὴν γραφὴ καλῶν ἐκθέσεων.

6) Ὑποδείγματα ἐκθέσεων.

7) Θέματα πρὸς ἀνάπτυξιν.

8) Ἀριθμητικὰ προβλήματα μετὰ ὑποδειγματικῶν λύσεων ἀπὸ ἀκεραίων μέχρι ὑφαίρεσεως ποὺ ἐξετάζονται στὸ Γυμνάσιον καὶ

8) Ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις σ' ὅλα τὰ προφορικὰ μαθήματα τοῦ Α' καὶ Β' κύκλου τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος.

Ἐγὼ γνωρίζω προσωπικῶς τὸν συγγραφεὰ καὶ ἔχω συνεργασθῇ εἰς τὸ σχολεῖόν μαζί του. Γνωρίζω ἀκόμη τὴν μεγάλη ἀγάπην ποὺ τρέφει πρὸς τὸ παιδί καὶ τὴν συνεχὴ παρακολούθησιν ὑπ' αὐτοῦ τῶν ὑποψηφίων μαθητῶν γιὰ τὸ Γυμνάσιον, διότι Δ/ντὴς ὢν 6/θεσίου Δημ. Σχολείου ἀναλαμβάνει συνήθως τὴν Ε' καὶ ΣΤ' τάξιν καὶ προπαρασκευάζει ἀρκούντως τοὺς μαθητὰς γιὰ τὸ Γυμνάσιον.

Ἀψευδὴς μάρτυς τῆς φιλοτιμίας ἐνεργητικῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς αὐτῆς προσπάθειάς του εἶναι ἡ καθολικὴ πάντοτε ἐπιτυχία τῶν μαθητῶν του.

Καρπὸν δὲ τῆς προσπάθειάς του αὐτῆς καθὼς καὶ τῆς πολυτίμου πείρας του ἀποτελεῖ τὸ βιβλίον του «ΤΟ ΚΛΕΙΔΙ ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ».

ΝΙΚ. ΧΑΤΖΗΔΟΥΚΑΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε.

Ὁ ὡς ἄνω Ἐκδοτικός Οἶκος κυκλοφορεῖ τὰς κάτωθι Ἐκδόσεις διὰ τοὺς
Κ. Κ. Ἐκπαιδευτικούς τῆς Στοιχειώδους καὶ τὰς Σχολικὰς βιβλιοθήκας:

ΒΙΒΛΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ

1. Osterrieth Καθ.	: Εἰσαγωγή εἰς Ψυχ. παιδ.	Δρ.	50
Παν. Βρυξελλῶν	(Μετάφρ. Κρέτση)		
2. Κ. Βουρδέρη καθ. παν.	: Παιδιά καὶ Παιδεία	>	50
3. Κ. Βουρδέρη καθ. παν.	: Ἡ Κλασσικὴ Φιλολογία ὡς πνευματικὴ ἐπιστήμη	>	35
4. Ἀντ. Τσίριμπα	: Γενικὴ Διδακτικὴ	>	60
5. Ἀντ. Τσίριμπα	: Εἰδικὴ Διδακτικὴ	>	80
6. Τσίριμπα-Κων)πούλου	: Στοιχεῖα ἐπαγ. προσανατ.	>	100
7. Τσίριμπα-Κων)πούλου	: Ἱστορία Παιδαγωγικῆς	>	70
8. Εὐρ. - Κων)πούλου	: Γενικὴ Παιδαγωγικὴ	>	100
9. Θ. Χαράλαμπίδου	: Θεμελίωσις Προσχ. Ἀγωγῆς	>	10
10. Χαράλαμπίδου	: Μέτρα διὰ δελτ. Ἐκπαιδεύς.	>	10
11. Θ. Χαράλαμπίδου	: Ἀναδιοργάνωσις Παιδ. Ἀκαδ.	>	15
12. Σ. Παγιατάκη	: Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία	>	70
13. Σ. Παγιατάκη	: Ὀδηγητικὴ	>	50
14. Ν. Πετρούλακη	: Μεθοδ. Προδ. (Γεν. Διδ.)	>	60
15. Ν. Πετρούλακη	: Ψυχολογία Προσαρμογῆς	>	70
16. Θ. Φωτεινοπούλου	: Ἱστορία τῆς Ἐκπαιδ. κατὰ τὴν ἀρχαιότητα	>	200
17. Γ. Ρούσκα	: Τὰ καθιστ. καὶ δύσχ. παιδιά	>	60
18. Γ. Ρούσκα	: Ἡ μέθοδος Decroly εἰς τὸ Δημ. Σχολεῖον	>	40
19. Ἰω. Κιτσαρά	: Ψυχολογία τοῦ Πολιτισμοῦ	>	100
20. Β. Θεοφανοπούλου	: Σιωπηραὶ ἐργασίαι	>	15
21. Κ. Καλατζή	: Διαταρ. Λόγου εἰς παιδ. ἡλικ.	>	80
22. Ἰ. Ἀρχιμανδρίτου	: Τί περιττῶν, τί ἐλέγχ., ὁ ἐπιθ.	>	80
23. Τρ. Παπαθεοδώρου	: Εἰδικὴ Διδακτικὴ	>	50
24. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Βασικαὶ ἀρχαὶ Εἰδ. Διδ. κῆς	>	50
25. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Εἰκόνες μιᾶς ζωῆς	>	50
26. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Ἀναμνηστικαὶ	>	50
27. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Ὀμιλ. - Διατριβαὶ	>	20
28. Ἀμβροσίου	: Πῶς νὰ μορφ. τα Ἑλλήν.	>	25
29. Ἰω. Δασκαλάκη	: Ἡ ἐπιληψία τῆς παιδ. ἡλικ.	>	25
30. Ἀρ. Καραστεργίου	: Ἡ λειτουργία τοῦ δημ. σχολ.	>	20
31. Ἀρ. Καραστεργίου	: Ἡ Ἀριθμητικὴ Α' τάξεως	>	30
32. Ἀγγ. Σαφαρίκα	: Ἐρευνα ἐπὶ τοῦ Λεξιλογίου τῶν Ἑλ. μαθητῶν	>	30
33. Σωτ. Ἡλιοπούλου	: Τὸ Μ. - Πολιτικὸν παιδί	>	20
34. Κ. Μαλούκου	: Διδακτικὴ καὶ Ἐργασία	>	60
35. Χ. Στεργιοπούλου	: Ὁ κινηματογρ. & οἱ ἐπίδρ.	>	20
36. Βλαχιά-Σπυροπούλου	: Τὸ παιδί	>	50
37. Ἀν. Τακά	: Διδακταλ. τοῦ ποιήματος	>	30
38. Ἀν. Τακά	: Ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιά μας	>	20
39. Δ. Σίχου	: Οἱ γονεῖς καὶ τὰ παιδιά των	>	30
40. Ν. Ψωμοπούλου	: Πειράματα Φυσικῆς-Χημείας	>	20
41. Ἰ. Χριστοδουλοπούλου	: Γεν. διδ. καὶ Ἑνιαία Διδ.	>	50
42. Γ. Δάνου	: Ὀλικὴ μέθ. & Ἑνιαία	>	30
43. Γ. Κυριαζοπούλου	: Αὐτομ. Τεχν. - Ἀνθρωπισμός	>	20
44. Δ. Κουτσουλέλου	: Δασκαλικοὶ παλμοὶ	>	20
45. Ν. Κρητικῶ	: Ἐπαναλήψεις καὶ Ἐξετάσεις	>	10
46. Κ. Αναγνωστοπούλου	: Μέτρ. Ὁρθ. Ἐπιδ. μαθ.	>	10
47. Μ. Μπίγκα	: Ἡ Διδακτικὴ τῆς Ἀναγν.	>	20
48. Β. Κονιδιτωτῆ	: Μαθητικὴ Παιδαγωγικὴ	>	50
49. Ζάχου-Παπακ)τίνου	: Βασικώτερες ἀρχαὶ Ν. Σχολ.	>	30
50. Ε. Δευτερίου	: Ἡ πρώτη ἀνάγν. καὶ γραφή	>	30
51. Μαργαριτοπούλου	: Ἐξωσχολικὴ μάθησις	>	20
52. Γ. Μαργαριτοπούλου	: test Εὐφυΐας	>	7
53. Α. Παπανδρέου	: Σύστ. καταμ. μαθ. εἰς δὶν.	>	15
54. Α. Παπανικολάου	: Ἑνιαία συγκεντρ. διδ. αἰα	>	35
55. Χ. Σακελλαρίου	: Βιολογ. Χαρακτηρολογία	>	25
56. Δ. Ντούζου	: Παιδί	>	30
57. Ἀντ. Ἀργύρη	: Ἡ παιδονομία κατὰ τὴν σύγ- χρονον ἀντίληψιν	>	10

Γ' ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΘΕΑΤΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. Γαβαλά - Ντούζου	: Σχολικὴς Γιωτρες Ἀδ. δρ. 50,	
—Παπανδρέου	δεμένο	> 75
2. Π. Ἀντωνοπούλου	: Παιδικὴ Φλογέρα	> 25
3. Δ. Δάνου	: Χαρούμενες γιορτὲς	> 20
4. Ἀν. Δρακοπούλου	: Σχολικὴς ἐθνικὴς παραστάσεις	> 20
5. Δ. Κουτσουβάλα	: Σχολικὸν μορφωτικὸν θέατρον	> 20
6. Θ. Κούκου	: Σχολικὴ Σκηνή	> 10
7. Π. Μαντέλη	: Ὅλα γιὰ τὴν πατρίδα	> 10
8. Β. Μυλωνᾶ	: Παιδικὸν θέατρον	> 10
9. Π. Οἰκονόμου	: Ἀραπίτσα (Τὸ Ζάλογγον τῆς Μακεδονίας)	> 10
10. Ι. Τρουλλινού	: Ἀρκάδι-Μεσολόγγι	> 15
11. Αἰκ. Χρυσουλάκη	: Παιδικὸι Παλμοὶ	> 15
12. Ν. Σκόπα	: Παιδικὴ Θύμμη	> 20
13. Μ. Παπαδημητρίου	: Παιδικὸ Σχολικὸ θέατρο	> 25
14. Π. Πετροπούλου	: Νεράιδες	> 20
15. Ἰω. Φερτινίδου	: Μάνα ἢ Κρητικὰ	> 10
16. Γ. Βαζάκα	: Ἡ αἰχμή τοῦ σχολείου	> 30
17. Γ. Βαζάκα	: Τὰ παιδιά γιορτάζουν	> 20
18. Γ. Βαζάκα	: Τὰ παιδιά στὴ σκηνή	> 15
19. Παπαδοπούλου	: Ἐθνικὰ Λάβαρα	> 20

ΜΟΛΙΣ ΕΚΤΚΛΟΦΗΣΑΝ

1. Gustave Mueller, Καθηγ. Ἐρευν. Φιλοσοφίας Παν.
H.I.A. (Μετ. Α. Μπαρτζελιώτη)

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ὁ διακεκριμένος συγγραφεὺς μᾶς παρέχει αὐθεντικὴν
γνώμην ἐπὶ τῶν φιλοσοφικῶν καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν προ-
βλημάτων τῆς ἐποχῆς. Τὸ βιβλίον θεωρεῖται ἀπαραίτητον
διὰ κάθε ἐκπαιδευτικόν.

Ἀδετον Δρ. 40, Δεμ. Δρ. 50

2. Β. Κατσαντώνη, διδ)λου.

50 ΧΡΟΝΙΑ ΔΑΣΚΑΛΟΣ

Περιγράφονται, μὲ ἀφθαστο ψυχαγωγικὸ χιούμορ, τὰ
κυριώτερα πρόσωπα τοῦ χωριοῦ ποὺ εἶναι θετικοὶ ἢ ἀρνητι-
κοὶ παράγοντες στὸ ἔργο τοῦ διδασκάλου ὡς μορφωτικοῦ
καὶ κοινωνικοῦ παράγοντος. Τὸ «50 χρόνια δάσκαλος» εἶναι
ἕμνος γιὰ τὸ δάσκαλο καὶ τὸ ἔργο του καὶ πρέπει νὰ γίνῃ
ἐγκόλπιο τῶν δασκάλων μας. Ἐπίσης πρέπει νὰ διαβασθῇ
ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ εὐρύτερον κοινόν
γιὰ νὰ γίνῃ παντοῦ γνωστὸ τὸ ἔργο τοῦ δασκάλου καὶ νὰ
ἐκτιμηθοῦν οἱ προσπάθειες ποὺ καταβάλλει γιὰ τὴν ἀνοδο
τῆς Στοιχειώδους Παιδείας τοῦ ἔθνους. Τιμὴ Δρ. 25.

3. Κώστα Χανιώτη, ἐπιθεωρητοῦ σχολείων

Η ΔΙΑΔΕΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

(Φιλοσοφικὴ καὶ παιδαγωγικὴ μελέτη)

Τιμ. Δρ. 20

4. Σπ. Παγιατάκη, Δ)τοῦ Μαρασλείου Παιδ. Ἀκαδημίας,
Εἰς Β' ἔκδοσιν

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΥΧΡΟΝΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ (Ὀδηγητικὴ)

Ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν τῶν δι-
δασκάλων, ποὺ συμπληρώνουν τὴν πασίγνωστον «Παιδα-
γωγικὴν ψυχολογίαν» του.

Κ. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, Γεν. Ἐπιθ. Μ. Ε. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ
(Συνιστάται ἀπὸ τὸ Ὑπ. Παιδείας διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 48672)61 ἐγκυκλίου του)

ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗΝ ΣΑΣ

Κυκλοφορεῖ ἐντὸς τῶν ἡμερῶν

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ :

**" ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ
ΚΑΙ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ "**

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΩΝ
ΠΤΥΧΙΟΥΧΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ**

✱✱✱✱

ΕΚΔΟΤΗΣ : ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ